

Helhetlig forståelse av hjelpetiltak

Sluttrapport i prosjektet "Virkning av barnevernets hjelpetiltak"

Veronika Paulsen og Inger Oterholm

Mangfold og inkludering

Helhetlig forståelse av hjelpetiltak

Sluttrapport i prosjektet "Virkning av barnevernets hjelpetiltak"

Veronika Paulsen og Inger Oterholm

Samfunnsforskning AS

Adresse: Dragvoll allé 38 B, 7049 Trondheim

Telefon: 91 89 77 27

E-post: kontakt@samforsk.no

Web.: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

NTNU Samfunnsforskning

April 2024

ISBN: (trykk): 978-82-7570-752-7

ISBN: (web): 978-82-7570-751-0

Omslag: Shutterstock

Du har lov til:

Dele — kopiere, distribuere og spre verket i hvilket som helst medium eller format til et hvilket som helst formål, inkludert kommersielle.

Bearbeide — remixe, endre, og bygge videre på materialet til et hvilket som helst formål, inkludert kommersielle.

Lisensgiver kan ikke kalle tilbake disse frihetene så lenge du respekterer disse lisensvilkårene.

På følgende vilkår:

Navngivelse - Du må oppgi korrekt kreditering, oppgi en lenke til lisensen, og indikere om endringer er blitt gjort. Du kan gjøre dette på enhver rimelig måte, men uten at det kan forstås slik at lisensgiver bifaller deg eller din bruk av verket.

Ingen ytterligere begrensninger - Du kan ikke gjøre

bruk av juridiske betingelser eller teknologiske tiltak som lovmessig hindrer andre i å gjøre noe som lisensen tillater.

Notiser:

Du trenger ikke å rette deg etter lisensen for de deler av materialet som er falt i det fri eller der bruken er tillatt av etter lånereglene i åndsverkloven eller annen gjeldende rett.

Ingen garantier er gitt. Lisensen gir deg ikke nødvendigvis alle de tillatelsene som er nødvendig for din tiltenkte bruk. For eksempel kan andre rettigheter, som reklame-, personvern-, eller ideelle rettigheter, sette begrensninger på hvordan du kan bruke materialet.

[Les mer om kreditering på creativecommons.org](https://creativecommons.org)

Forord

Denne rapporten sammenfatter funnene i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet». Prosjektet har vært gjennomført i perioden høsten 2020 til våren 2024 og er et samarbeid mellom NTNU Samfunnsforskning og VID vitenskapelige høyskole, med Bufdir som oppdragsgiver. Prosjektet består av 5 delprosjekter som omhandler virkning av 1) pålagte hjelpetiltak, 2) besøkshjem og støttekontakt, 3) nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak, 4) tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn og 5) COS-P. Denne rapporten er sluttrapporten fra prosjektet og er en sammenfattende rapport som ser mer helhetlig på virkninger av barnevernets hjelpetiltak.

Denne rapporten baseres på analyser og funn fra de fem andre delrapportene. For å belyse kompleksiteten i problemstillingene i prosjektet har vi benyttet ulike metodiske tilnærminger og funnene baserer seg på kunnskapsoppsummeringer, feltarbeid i et utvalg barnevernstjenester, kvalitative intervjuer med ansatte i ulike deler av barnevernet, tiltakspersoner, ledere for fylkesnemnder og foreldre. Vi har i tillegg gjennomført en omfattende mappestudie hvor vi har analysert barnevernsmapper samt at vi har analysert et utvalg anonymiserte fylkesnemndsvedtak.

Rapporten er utarbeidet av Veronika Paulsen og Inger Oterholm. I tillegg har mange andre forskere deltatt i prosjektet i form av datainnsamling, analyser og skrivning av delrapporter samt i diskusjoner av funn som presenteres i denne rapporten. De som har deltatt i prosjektet er Veronika Paulsen, Gro Ulset og Mari Bore Øverland (NTNU Samfunnsforskning), Inger Oterholm, Margrete Aadnanes, Mari Dalen Herland, Gunhild Regland Farstad og Ellen Syrstad (VID). I tillegg har Ida Fjærestad Utmo (NTNU Samfunnsforskning) jobbet med å tilrettelegge, gjennomføre og analysere data fra mappegjennomgangen i prosjektet.

Vi vil takke de ansatte i barnevernstjenestene som har stilt opp på intervju i en travel hverdag. Spesielt vil vi takke samarbeidskommunene i prosjektet, som har gitt oss mulighet til å være til stede og observere på møter og som har lagt til rette for at vi har hatt mulighet til å gjennomføre mappestudien. Takk også til Norsk Innvanderforum, Organisasjon for Barnevernsforeldre, Romano Kher og NASAK for verdifulle innspill som har gitt oss større forståelse for tematikken.

Vi vil også takke alle som har vært med i referansegruppa til prosjektet: Caroline Myklebost, Jannicke Rosseland og Tuva Smedstad ved Landsforeningen for barnevernsbarn, Knut Oftung ved Likestillings- og Diskrimineringsombudet, Øivin Christiansen ved NORCE forskningsinstitutt, Hilde Lorentzen og Mona Bratberg Gaarde ved Grünerløkka barnevernstjeneste, Hilde Rakvaag ved Sør-Helgeland barnevernstjeneste, Mari Hagve og Frøydis Trædal barnevernstjenesten i Bærum, og Bente Nederberg, Lillestrøm barnevernstjeneste. Takk for at dere har gitt gode innspill, stilt kritiske spørsmål og vist stort engasjement for prosjektet.

Vi vil også takke våre kontaktpersoner i Bufdir Hedvig Torvik, Ellen Galaasen, Elise Skarsaune og Marlene Lidström, for godt samarbeid og konstruktive innspill og diskusjoner underveis i prosjektet.

Trondheim/Oslo, februar 2024

Veronika Paulsen og Inger Oterholm
NTNU Samfunnsforskning og VID

Innhold

Forord	3
Sammendrag	7
1. Innledning	11
1.1 Bakgrunn for prosjektet	11
1.2 En helhetlig forståelse av hjelpetiltak	13
1.3 Utfordringer med å studere virkning	16
1.4 Lovgrunnlag for hjelpetiltak	18
2. Metodisk tilnærming	22
2.1 Feltarbeid og intervju med ansatte i barnevernstjenestene	23
2.2 Mappedokumentasjon	25
2.3 Kvalitative intervjuer med fylkesnemndsledere	26
2.4 Analyse av fylkesnemndsvedtak	27
2.5 Etske hensyn	27
2.6 Analyse av kvalitative data	28
2.7 Studiens begrensninger og styrker	28
3. Om de studerte hjelpetiltakene, målgrupper og perspektiver	31
3.1 COS-P	31
3.2 Besøkshjem	32
3.3 Støttekontakt	34
3.4 Nettverksmobilisering – familie og nettverksorienterte tiltak	34
3.5 Pålagte hjelpetiltak	36
4. Virkninger av hjelpetiltakene	40
4.1 Kjennetegn ved familier med hjelpetiltak	41
4.2 Økt mestring og utvidelse av barnas erfaringer	42
4.3 Økt støtte og avlastning	43
4.4 Anerkjennelse av foreldrenes utfordringer og bedre samarbeid	46
4.5 Foreldrene får økt forståelse for barnas behov	46
4.6 Utvidet sikkerhetsnett rundt barna	48
4.7 Forhindring av omsorgsovertakelser og felles forståelse for behov for flytting	49
4.8 Bedre koordinering av tjenester og støtte	53

5. Utfordringer i hjelpetiltaksarbeidet	55
5.1 Variasjon i tilgjengelighet av tiltak	55
5.2 Overganger mellom ulike faser av barnevernets arbeid	57
5.3 Besøkshjem og støttekontakt	58
5.4 Nettverksmøter	60
5.5 COS-P	62
5.6 Pålagte tiltak	63
6. Om virkning for spesifikke målgrupper	66
6.1 Fedre	66
6.2 Foreldre med kognitive vansker	69
6.3 Familier med minoritetsbakgrunn	72
7. Mot en helhetlig forståelse av hjelpetiltak	75
7.1 Tilpasning av tiltak til den enkelte familie – medvirkning og sensitivitet	76
7.2 Barnet, familien og de nærmeste omgivelsene	80
7.3 Samhandling mellom familie, nettverk og tjenester	82
7.4 Omgivelsene rundt familien	83
7.5 Varighet og omfang av barnevernets tiltak og barns omsorgssituasjon i et livsløpsperspektiv	84
7.6 Barnevernet som organisasjon	85
7.7 Anbefalinger for praksis	87
7.8 Behov for videre forskning	90
8. Referanser	92
Vedlegg 1 Intervjuguide leder/saksbehandler/ kontaktperson i barneverntjenesten	105
Vedlegg 2 Intervjuguide foreldre	110
Vedlegg 3 Registreringsskjema barnevernsmappene	114

Sammendrag

Denne rapporten er sluttrapporten fra prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet», som har vært gjennomført i perioden 2020-2024. Den overordnede problemstillingen i dette prosjektet er «Hva er virkningene av ulike hjelpetiltak?». Gjennom fem delprosjekter har vi studert virkningen av noen bestemte hjelpetiltak i barnevernet, herunder besøkshjem og støttekontakt (Herland et al., 2023), nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak (Oterholm et al., 2023), COS-P (Farstad et al., 2023), pålagte hjelpetiltak (Paulsen et al., 2021) og tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn (Paulsen et al., 2024). I denne avsluttende rapporten fra prosjektet om virkninger av hjelpetiltak belyser vi virkningene av utvalgte hjelpetiltak, utfordringer i gjennomføringen av tiltakene og betydningen tiltakene har for noen spesifikke målgrupper. Vi har bygd på kunnskapsstatusene, data og analyser fra de fem delprosjektene og sett funnene på tvers, samt brukt det helhetlige datamaterialet i prosjektet.

Bakgrunnen for dette prosjektet er at det foreligger lite forskningskunnskap om hvordan de ulike hjelpetiltakene virker, særlig tiltakstyper som skal styrke utviklingen til barnet og tiltakstyper som er familie- og nettverksbaserte, og hvordan tiltak virker for spesifikke grupper. I forskning og tilsyn pekes det på ulike utfordringer i barnevernstjenestenes arbeid med hjelpetiltak. Det handler både om i hvilken grad hjelpetiltakene bidrar til nødvendig endring, hvordan kombinasjoner av tiltak fungerer og i hvilken grad tjenestene har en dekkende tiltaksportefølje. Det stilles også spørsmål ved om hjelpetiltakene som tilbys og iverksettes er tilpasset det samlede utfordringsbildet til familiene; om de er omfattende eller intensive nok.

Det å dokumentere virkning av tiltak er vanskelig, men det er samtidig nødvendig for å vite om innsatsen som settes inn fra barnevernets side virker etter hensikten. Vårt utgangspunkt for å studere dette har vært om tiltaket har virket i henhold til det som var målsettingen med tiltaket da det ble iverksatt. Dette fordrer at man får informasjon om målsettingen, følger saken over tid og ser hvorvidt tiltaket har hatt ønsket virkning – både på kort og lengre sikt. De fleste av sakene barnevernet jobber med er sammensatte, og funnene i dette prosjektet underbygger forståelsen av at det ofte er komplekse problemer barnevernet jobber med. Det å vurdere virkning av hjelpetiltak, som er målet i dette prosjektet, er særlig utfordrende når det er komplekse problemer som ligger til grunn for tiltakene som iverksettes.

I slike saker er det ikke en klar definisjon av hva problemet er, problemet har ingen tydelig definert løsning, man vet ikke om løsningene er riktige eller gale, og det finnes ikke én veldokumentert fremgangsmåte eller konkret metode eller tiltak for å løse problemet. Ved komplekse problemer kommer prosedyrer til kort, hver situasjon er unik og løsningene kjennetegnes av usikkerhet. Denne kompleksiteten gjør at man ikke kan tilskrive en årsaksvirkning til en intervensjon uten å vurdere konteksten rundt intervensjonen.

For å ta høyde for at familier med hjelpetiltak i barnevernet kan være i situasjoner med komplekse problemer, har vi valgt en bred metodisk tilnærming for å undersøke hvilken virkning hjelpetiltakene har. Vi har derfor gjennomført en omfattende studie som bygger på flere ulike metoder; litteraturstudier, feltarbeid, kvalitative intervjuer med ansatte i barnevernet og fylkesnemndsledere, kvalitative intervjuer med foreldre som har erfaring med hjelpetiltak, observasjon på COS-P kurs, mappestudie av et utvalg barnevernmapper og analyse av et utvalg fylkesnemndsvedtak. Den sammensatte metodiske tilnærmingen har gitt oss mulighet til å studere virkning av hjelpetiltak fra ulike perspektiver. I tillegg har det gitt oss muligheten til å studere virkningen av tiltak over tid, noe som har vært nødvendig for å favne kompleksiteten som ligger i spørsmålet om virkning av tiltak. Det er imidlertid en svakhet ved vår studie at barn ikke er intervjuet, og vi har derfor ikke kunnskap om hvordan barna vurderer medvirkning og virkning.

Våre funn viser at tiltakene besøkshjem, støttekontakt, COS-P og nettverks-mobiliserende tiltak synes å kunne bidra til positive endringer i barnets omsorgssituasjon. Blant annet finner vi at tiltakene kan bidra til: økt mestring og utvidelse av barnas erfaringer, økt støtte og avlastning for foreldrene, anerkjennelse av foreldrenes utfordringer og bedre samarbeid, foreldrene får økt forståelse for barnas behov, økt sikkerhetsnett rundt barna, forhindre omsorgsovertakelse og felles forståelse for behov for flytting, bedre koordinering av tjenester og støtte, nye løsninger og utvikling av tiltak. Gjennomgående fremstår det som at det er behov for de hjelpetiltakene som har vært undersøkt i denne studien, og at de ofte har en ønsket virkning, sett i relasjon til målsettingene med tiltakene. Det at familiene opplever sammensatte utfordringer, synes å gjenspeile seg i at det er sjelden at familiene kun mottar ett tiltak fra barnevernet. Vi har mindre grunnlag for å konkludere om virkning av pålagte hjelpetiltak. Vi finner at ansatte prøver å unngå pålegg av hjelpetiltak da de har begrenset tro på at pålagte tiltak kan fungere, men at det noen ganger foreslås som en «siste utvei». Studien gir heller ikke grunnlag for å konkludere med hensyn til bruk av COS-P som barnevernstiltak,

men våre funn gir grunnlag for å stille spørsmål ved hvem COS-P fungerer for. Vi finner at COS-P vurderes å ikke passe helt til flere av familiene barnevernet jobber med, blant annet familier med innvandrerbakgrunn og foreldre med kognitive vansker.

Vi finner også utfordringer og begrensninger i gjennomføring av tiltakene. Det er behov for mer systematisk opplæring og veiledning av besøkshjem og støttekontakter, bedre rekrutteringsarbeid, mer systematisk kartlegging av familiers nettverk og bruk av nettverksmøter. Vi finner også at det fortsatt er en utfordring med bruk av tolk, og det er behov for å jobbe systematisk med å sikre at man bruker kvalifiserte tolker.

Vi finner også at virkning har sammenheng med hvordan tiltaket gjennomføres. I prosjektet har vi gjennomgående hatt fokus på *medvirkning* og *kultursensitivitet*, og dette fremstår som grunnleggende for å kunne tilpasse tiltak til den enkelte familie og kan påvirke hvordan tiltakene virker. For å kunne legge til rette for god medvirkning og et godt samarbeid med familiene er det sentralt at man legger til grunn en sensitiv praksis, som gir rom for å forstå og hensynta det unike og spesifikke i hver enkelt familie.

Vi finner, i likhet med tidligere forskning, at familiene barnevernet har kontakt med oftest har sammensatte og komplekse utfordringer, som vanskelig kan løses med et enkelt tiltak rettet mot ett utfordringsområde. Denne kompleksiteten i utfordringsbildet gjør at man må ha et helhetlig blikk på barnets omsorgssituasjon og familiens livssituasjon, både i vurdering av egnede tiltak og ved vurdering av virkning. Dette innebærer også at det er behov for at tiltakene ses i sammenheng, og for en del er det viktig at tiltakene varer over tid. Ut fra våre funn anbefaler vi at barnevernets tiltaksarbeid bør bygge på en helhetlig forståelse av familiens situasjon, der det er familiens problematikk som legger føringer for hvilke tiltak som skal inngå, og hvor en også samarbeider om tiltak på tvers av tjenester. Dette er også den retningen en nå går i med bruk av «Barnevernsfaglig kvalitetssystem» og «Grunnmodell for hjelpetiltak», som begge har en teoretisk forankring i Bronfenbrenners teori og en helhetlig forståelse. Dette innebærer også behov for kompetanseheving i tjenestene og utvikling av tiltak. Det er også særlig behov for kompetanseheving knyttet til ledelse og gjennomføring av nettverksmøter.

I arbeidet med utvikling av tiltak er det både behov for å utvikle nye tiltak, og å videreutvikle allerede eksisterende tiltak. Våre funn synliggjør at skillet mellom tiltak

basert på formål er lite hensiktsmessig. Den tidligere kategorisering av tiltak som endrende eller kompensierende kan bidra til å redusere forståelsen av hvilke formål og hvilke virkninger de ulike tiltakene kan ha. Dersom tiltak defineres til å ha ett bestemt formål, underkommuniseres det at tiltakene kan ha flere formål. Det er også en fare for at barnevernstjenesten avgrenser hvilke tiltak de skal tilby med bakgrunn i en forståelse av at tiltak bare kan ha ett avgrenset formål, og at tiltakene ikke blir sett i lys av familiens helhetlige situasjon.

1. Innledning

Denne rapporten er sluttrapporten fra prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet». I denne rapporten belyses kompleksiteten i hjelpetiltaksarbeidet, virkninger av barnevernets hjelpetiltak og sammenheng mellom tiltak og utfordringer. Vi kommer også med faglige anbefalinger for hva som kan være gode arbeidsmetoder og tilnærminger i barnevernstjenestens arbeid med hjelpetiltak, med mål om å bidra til en helhetlig og systematisk tilnærming til hjelpetiltaksarbeidet, og at kommunene får et bedre grunnlag for å vurdere aktuelle tiltak i konkrete saker.

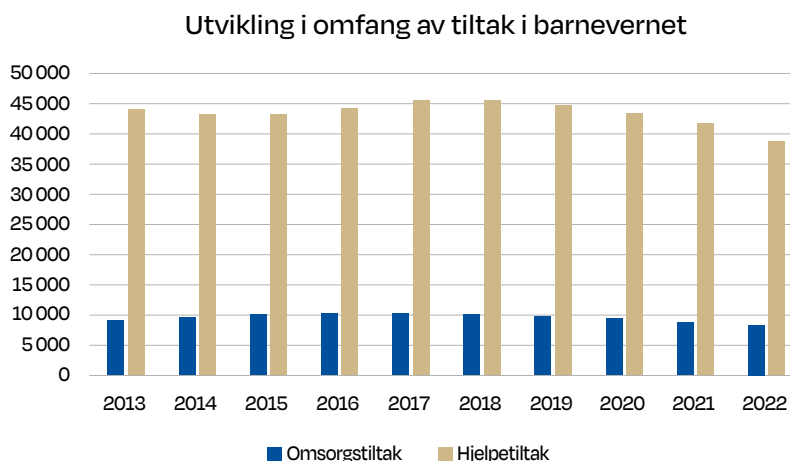
1.1 Bakgrunn for prosjektet

Bakgrunnen for dette prosjektet er at det foreligger lite forskningskunnskap om hvordan de ulike hjelpetiltakene virker, særlig i norsk og nordisk sammenheng (Kristofersen et al., 2006; Christiansen, 2015; Clifford et al., 2015; Fauske et al., 2017). Dette gjelder særlig for tiltakstyper som skal styrke utviklingen til barnet og tiltakstyper som er familie- og nettverksbaserte, i tillegg til forskning som ser på målretting av tiltak mot ulike grupper familier. I både forskning og tilsyn pekes det på ulike utfordringer i barnevernstjenestens arbeid med hjelpetiltak. Det handler både om hjelpetiltakene bidrar til nødvendig endring, hvordan kombinasjoner av tiltak fungerer, i hvilken grad tjenestene har en dekkende tiltaksportefølje osv. (Christiansen, 2015; Clifford et al., 2015; Helsetilsynet, 2019; Oslo Economics, 2017). Det stilles også spørsmål ved om hjelpetiltakene som tilbys og iverksettes er tilpasset det samlede utfordringsbildet til familiene; om de er omfattende eller intensive nok. For å redusere behovet for omsorgsovertakelser er det behov for mer effektive hjelpetiltak som er tilpasset familiens faktiske situasjon (Christiansen, 2015; Helsetilsynet, 2019). Helsetilsynet (2019) påpeker at barnevernstjenestens evalueringer av egne tiltak synes å være til dels mangelfull. Det varierer i hvilken grad barnevernstjenestene arbeider systematisk med oppfølging og evaluering av igangsatte hjelpetiltak (Gjerustad et al., 2006). Det fremholdes også at det systematiske evalueringsarbeidet i den enkelte sak bør styrkes (Helsetilsynet, 2019; Oslo Economics, 2017).

I 2022 var det 47 000 barn og unge som fikk tiltak fra barnevernet¹. Det var cirka syv prosent færre enn året før. Det er en nedgang i både meldinger, undersøkelser

¹ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern/artikler/faerre-barn-og-unge-med-tiltak-fra-barnevernet>

og tiltak. I løpet av 2022 var det nærmere 39 000 barn som hadde hjelpetiltak og i overkant av 8000 med omsorgstiltak². Figur 1 viser en oversikt over endringer i omfang av hjelpetiltak og omsorgstiltak fra 2013 til 2022.

Figur 1. Omfang av tiltak i barnevernet, etter tabell 0950 SSB

Som figuren viser, har det vært en nedgang i barnevernets tiltak fra 2018 både i omsorgs- og hjelpetiltak.

Forskningsspørsmål

Den overordnede problemstillingen i dette prosjektet er «Hva er virkningene av ulike hjelpetiltak?». Gjennom fem delprosjekter har vi studert virkningen av noen bestemte hjelpetiltak i barnevernet, herunder besøkshjem og støttekontakt (Herland et al., 2023), nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak (Oterholm et al., 2023), COS-P (Farstad et al., 2023), pålagte hjelpetiltak (Paulsen et al., 2021) og tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn (Paulsen et al., 2024). I denne sluttrapporten fra prosjektet benytter vi kunnskapsstatusene, data og analyser fra disse fem delprosjektene, samt det helhetlige datamaterialet vi har samlet i prosjektet, for å belyse virkninger av ulike hjelpetiltak, sammenheng mellom tiltak og utfordringer, samt belyse kompleksiteten i hjelpetiltaksarbeidet og familienes utfordringer. I tillegg har vi hatt to gjennomgående perspektiver: medvirkning og kultursensitivitet, og tre spesifikke målgrupper som vi har hatt et spesielt fokus på

2 <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

i alle deler av datainnsamlingen; Fedre, foreldre med kognitive vansker og familier med minoritetsbakgrunn.

I denne rapporten belyses følgende forskningsspørsmål:

- Hvilke virkninger har de ulike hjelpetiltakene for ulike målgrupper som barnevernet møter?
- Hvilke utfordringer er det i gjennomføringen av tiltakene, som kan spille inn på hvilken virkning de har?
- Hvilke faktorer er kritiske for å styrke kvaliteten i tiltaket, og hvordan kan tiltak videreutvikles?
- I hvilken grad og på hvilken måte legges det til rette for foreldre og barns medvirkning, og på hvilken måte kan dette ha betydning for virkning av tiltakene?

Rapportens oppbygging

Innledningsvis vil vi i dette introduksjonskapittelet tematisere hva som ligger i en helhetlig forståelse av hjelpetiltak og utfordringer med å studere virkning i en kompleks kontekst som barnevernets hjelpetiltak inngår i. Deretter omtales kort lovgrunnlaget for hjelpetiltak. Kapittel 2 omhandler den metodiske tilnærmingen i prosjektet. I kapittel 3 beskrives de studerte hjelpetiltakene, mens vi i kapittel 4 beskriver virkningene av hjelpetiltakene vi har studert. Vi har valgt å kategorisere presentasjonen ut ifra sentrale virkninger, og deretter knytte dem til tiltak. Dette fordi flere tiltak kan ha de samme virkningene, og ett tiltak kan virke inn på flere områder. Innledningsvis i kapittelet beskrives kjennetegn ved familiene med hjelpetiltak. Virkningene som er analysert frem ses i lys av tidligere forskning. I kapittel 5 har vi fokusert på utfordringene ved de ulike tiltakene og hvilke faktorer som er kritiske for å styrke kvaliteten i tiltakene, og i kapittel 6 ser vi på virkning for spesifikke målgrupper. I kapittel 7 gjør vi en samlet drøfting av hvordan funnene kan gi retning mot en helhetlig forståelse av hjelpetiltak. Da denne rapporten skal kunne leses uavhengig av de andre delrapportene, vil det nødvendigvis bli noe gjentakelse fra de øvrige rapportene, samtidig som vi i denne sluttrapporten også ser tiltakene i sammenheng.

1.2 En helhetlig forståelse av hjelpetiltak

Denne sluttrapporten fra prosjektet har vi kalt helhetlig forståelse av hjelpetiltak. En helhetlig tilnærming til barnevernets arbeid har historisk både handlet om organisering av feltet, men også om forståelse av sosiale problemer og hvilke tiltak som kan avhjelpe disse (Oterholm, 2015). Hva en helhetlig forståelse innebærer har

vært tematisert i utviklingen av barnevernets arbeid over år. Som en bakgrunn for hva en helhetlig forståelse av hjelpetiltak innebærer viser vi til noen av diskusjonene der en helhetlig tilnærming har vært tematisert. På 60-tallet med lov om sosial omsorg av 1964 og barnevernloven av 1953 sto familiebehandlingsprinsippet sterkt. Dette prinsippet handlet om betydningen av å behandle familiens situasjon samlet og derfor ble det argumentert med behovet for en felles nemnd (barnevern, edruskap og sosial omsorg). Barnas situasjon skulle ses i sammenheng med hele familien. Den enkeltes problem skulle forstås og behandles i kontekst og bygge på et helhetssyn (Messel, 2013; Terum, 1996). Helhetssyn handlet da særlig om nemndsstruktur, men også om forståelsen av sosiale problemer.

På 80-tallet problematiserte Barnemishandlingsutvalget (NOU 1982:26) det å ha integrerte sosiale tjenester med ansvar for hele familien. Utvalget mente at dette ikke var velegnet i behandlingen av barnemishandlingssaker fordi mishandlingssaker innebar interessemotsetninger i familien, og de foreslo egne stillinger for barnevernsarbeidet. Senere, på 80-tallet foreslo et annet utvalg, Sosiallovutvalget (NOU 1985:18) fortsatt felles nemnd. Sosiallovutvalget fremhevet samtidig det de vurderte som et helhetssyn på sosiale problemer. Sosiallovutvalget mente at det var gode grunner til å erstatte *familiebehandlingsbegrepet* med helhetsprinsippet. Helhetsprinsippet, slik de omtalte det, fokuserte ikke så ensidig på samspeillet mellom den enkelte og familien, men la vekt på at den enkeltes problemer måtte settes inn i en større sammenheng i det miljøet vedkommende lever i (NOU 1985:18, s. 51). I forslaget til ny sosiallov på starten av 90-tallet uttrykte Sosialdepartementet at en helhetstenkning om sosiale tjenester var viktig. Da var en gått bort fra felles lov og felles nemnd som uttrykk for en helhetstenkning, og departementet viste til at for barnevernet var det ikke bare sosialtjenesten som var viktig for en helhet, men også barnehage, helsestasjon, nærmiljø mm. (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991), s. 18-19). Lignende tenkning kan en også finne igjen i omtalen av dagens barnevernsreform:

Tjenester som har ansvar for å hjelpe barn, må derfor gi oppmerksomhet til barnas helhetlige livssituasjon. Dette krever god kunnskap om barnas og familiens situasjon og behov. Kommunene har, gjennom sin nærhet til innbyggerne, svært gode forutsetninger for å legge til rette for helhetlige tilbud og komme tidlig inn med gode tiltak (Prop. 73 L (2016-2017), s. 7).

Som disse eksemplene viser, har diskusjonen om helhetssyn både handlet om organisering av tjenestene og forståelse av sosiale problemer. Det å legge vekt på å

se individet i sin sosiale sammenheng har stått sterkt i fagtradisjoner i sosialt arbeid; både innenfor sosialt arbeid generelt og innenfor den sosialpedagogiske tradisjonen (bl.a. Levin, 2004; Mathiesen, 2008). Det er ikke minst viktig i barnevernets arbeid der problemsituasjonen ofte beskrives som gjenstridige (wicked) problemer (bl.a. Fauske, et al., 2017) der det ikke er én enkelt løsning, og det er behov for samarbeid mellom flere instanser.

De siste årene har det vært arbeidet med å utvikle en Grunnmodell for hjelpetiltak (Nordahl et al., 2023). I grunnmodellen omtales også et helhetlig barnevernsarbeid på ulike måter. Modellen skal gi grunnlag for en «helhetlig tilnærming» til barnevernets hjelpetiltaksarbeid. Den bygger på en «helhetlig kartlegging» av barn og unges livssituasjon med utgangspunkt i kunnskapsmodellen Barnets behov i sentrum (BBiS), og tilsvarende modell fra England (Common Assesment Framework), som begge bygger på et økologisk rammeverk. Disse modellene er også utgangspunkt for utviklingen av Det barnevernfaglige kvalitetssystemet³. Grunnmodell for hjelpetiltak skal ha fokus på både ressurser og behov, bidra til å hindre et ensidig fokus på risikofaktorer, og sikre at helheten i barnets eller ungdommens situasjon kommer fram (Nordahl et al., 2023). I omtalen av hva som ligger i en helhetlig tilnærming (Nordahl et al., 2023, s. 64) vises det til at familier i kontakt med barnevernet ofte kan ha utfordringer på flere områder samtidig. Det er behov for en helhetlig kartlegging gjennom å vurdere de tre hovedområdene 1) Barnets utvikling 2) Barnets omsorgspersoner og 3) Barnets omgivelser, som beskrives som en økologisk kartlegging. Det er ofte flere tjenester involvert, og dette medfører behov for koordinering av tiltakene rundt familien. Bronfenbrenners modell (Bronfenbrenner & Morris, 2006) inngår også som overordnet forståelsesramme for utviklingen av, og innholdet i forslaget til Grunnmodell for hjelpetiltak (Nordahl et al., 2023).

I dette prosjektet om virkninger av hjelpetiltak har vi også valgt å bygge på den økologiske tilnærmingen i Bronfenbrenners modell i forståelsen av helhetlige hjelpetiltak i barnevernet. Bronfenbrenner beskriver menneskelig utvikling innenfor et helhetlig perspektiv, der det analytiske premisset er at individet alltid befinner seg i et miljø eller en kontekst (Bronfenbrenner, 1979; Bronfenbrenner & Morris, 2006). Utvikling forstås som noe som foregår parallelt i flere ulike miljøer som også påvirker hverandre. Bronfenbrenner beskriver hvordan det foregår et samspill mellom de nære miljøene og lokalmiljøet eller storsamfunnet, gjennom beskrivelse

³ <https://bfk.bufdir.no/>

av ulike systemnivåer. Han omtaler fem ulike systemnivåer: Mikro, meso, ekso, makro og tidssystemer (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Mikrosystemet består av aktiviteter, roller og mellommenneskelige relasjoner som foregår innenfor et bestemt miljø. Det er de personene som er nærmest barnet og barnet har kontakt med. Mesosystemet består av relasjonene mellom miljøene barnet befinner seg i, eksempelvis mellom hjem og skole. Samtidig har systemene der barnet ikke oppholder seg betydning for barnets utviklingsmiljø (eksosystemet). Makrosystemet med lovgivning, politiske føringer og økonomiske prioriteringer har også betydning for hvilke tiltak barnevernet tilbyr. Tidssystemet handler om at utvikling forstås som en livslang prosess, og at den tiden en lever i også har betydning for den enkeltes utviklingsbetingelser.

For å videreutvikle en helhetlig forståelse av hjelpetiltak er det nødvendig å se barnets situasjon i lys av den konteksten barnet og familien inngår i, og barnevernets tiltak i sammenheng med andre tjenesters tiltak. I en helhetlig forståelse må betydningen av flere systemnivåer trekkes inn.

1.3 Utfordringer med å studere virkning

En helhetsforståelse av barnevernets tiltaksarbeid understøtter også kompleksiteten i å undersøke virkningen av enkelt-tiltak. Byrne (2013) beskriver denne kompleksiteten i artikkelen «Evaluating complex interventions in a complex world», hvor han understreker at vi aldri kan tilskrive en årsaksvirkning til en intervensjon uten å vurdere hele konteksten rundt intervensjonen. Han mener derfor at enhver kompleks sosial intervensjon må bli vurdert som en case. Gjennom en systematisk sammenligning på tvers av case vil det gi mulighet for å generalisere, men med visse begrensninger. Det å dokumentere virkning av tiltak kan være både utfordrende og vanskelig, men anses som nødvendig for å vite om innsatsen som settes inn fra barnevernets side virker etter hensikten. Altså: Har tiltaket virket i henhold til det som var målsettingen med tiltaket da det ble iverksatt? Dette vil fordre at man får informasjon om målsettingen, følger saken over tid og ser hvorvidt tiltaket har hatt ønsket virkning – både på kort og lengre sikt.

Problematikken i barnevernet kan beskrives med ulik grad av kompleksitet (Backe-Hansen, Smette & Vislie 2017; Fauske, Kvaran & Lichtwark, 2017). Noen situasjoner kan være enkle, eksempelvis at det er behov for avlastning og besøkshjem kan utgjøre det eneste tiltaket. Eller det kan være en situasjon hvor et barn har behov for støtte til å være med på fritidsaktiviteter og det vedtas støttekontakt. De fleste

sakene er imidlertid mer sammensatte og komplekse, og det er behov for innsats på ulike områder. De fleste av sakene barnevernet jobber med er mer sammensatte og kompleksiteten i sakene kan karakteriseres som «wicked problems» (Rittel & Webber, 1973) eller komplekse eller kompliserte problemer (Glouberman & Zimmerman 2002).

I slike saker er det ikke en klar definisjon av hva problemet er, problemet har ingen tydelig definert løsning, man vet ikke om løsningene er riktige eller gale og det finnes ikke én veldokumentert fremgangsmåte eller konkret metode eller tiltak for å løse problemet. Ved komplekse problemer kommer prosedyren til kort, hver situasjon er unik og løsningene kjennetegnes av usikkerhet. Problemene er sammenvevd og vanskelig å dele opp, og de involverer gjerne flere sektorer (Backe-Hansen et al., 2017; Fauske et al., 2017; Glouberman & Zimmerman, 2002). Dette gjør at komplekse problemer gjerne forutsetter tiltak med kombinasjon av ulike komponenter (Christiansen, 2015a).

Funnene i dette prosjektet underbygger forståelsen av at det ofte er komplekse problemer barnevernet jobber med. Det å vurdere virkning av hjelpetiltak, som er målet i dette prosjektet, er særlig utfordrende når det er komplekse problemer som ligger til grunn for tiltakene som iverksettes. I mange av sakene gjenspeiles kompleksiteten ved at det iverksettes flere tiltak fra barnevernet, og også tiltak fra andre tjenester. Samtidig er det enkeltsituasjoner der konkrete enkelttiltak kan ha en positiv virkning, men tiltaket kan også bidra til virkning på flere områder. Som f.eks. at et besøkshjem kan bidra til at et barn får utvidet sine erfaringer og gode mestringsopplevelser, og at det bidrar til avlastning for foreldre. Likevel er et slikt tiltak i liten grad det eneste tiltaket i familien (eksempelvis Herland et al., 2023). Dette gjør at vurdering av virkning er komplisert da det ikke alltid er en tydelig sammenheng mellom problem, løsning, innsats og utfall. I tillegg er det flere faktorer som påvirker en families liv og som kan påvirke om tiltak har virkning og på hvilken måte. Eksempelvis kan det at mor får ny kjæreste ha betydning; det kan påvirke samspillet, det kan utvide familiens nettverk, vedkommende kan være en ressurs som kan bidra både praktisk, emosjonelt og økonomisk eller motsatt. Det kan også ha en innvirkning på hvordan tiltakene som er iverksatt i familien virker. På samme måte kan overgang fra barneskole til ungdomsskole ha innvirkning på barnets situasjon; barnet kan få nye venner og innpass i et nytt miljø, bedre relasjon til lærere, oppleve mestring sosialt og faglig, eller motsatt. Det kan også være mer usynlige påvirkninger som ikke er kjent for verken ansatte i barnevernet eller forskere. I tråd med en helhetlig forståelse kan tiltakene ha betydning både i relasjon til flere systemer, og de

ulike systemene kan spille inn på hverandre jf. Bronfenbrenners økologiske modell (Bronfenbrenner & Morris, 2006).

Det kan også være vanskelig å skille ut om det er barnevernets tiltak eller tiltak fra andre tjenester enn barnevernet som har betydning, da flere av familiene har tiltak fra ulike instanser samtidig. Det er også utfordrende å skille ut hvilket tiltak som har hvilken effekt, da de fleste barn med hjelpetiltak har flere tiltak samtidig (Christiansen et al., 2015; Øyen et al., 2010). Dette gjelder også for vår studie. Det vil også være et spørsmål om hvem som skal vurdere virkning og hvem som skal gis definisjonsmakt til å vurdere hvordan tiltak har virket. Det er flere involverte parter som barn, foreldre, søsken og barnevernsansatte som kan ha ulike syn på hvordan tiltaket har fungert. Dette gjør at det i studier av virkning er relevant å studere virkningene fra perspektivene til de som på ulike måter er involvert i tiltaket. I tillegg må det gjøres konkrete vurderinger av om tiltakene i den enkelte familie har den ønskede virkning.

Vi har i vårt design forsøkt å ta høyde for at familier med hjelpetiltak i barnevernet kan være i situasjoner med komplekse problemer. Vi har derfor valgt en bred metodisk tilnærming for å undersøke hvilken virkning hjelpetiltakene har. Vi ser både på de enkelte tiltakstypene med flere informantgrupper, gjør analyser av saksdokumenter for å fange opp kompleksiteten og gjør analyser på tvers av delprosjektene. Tiltakene er avslutningsvis drøftet i lys av Bronfenbrenners økologiske modell.

1.4 Lovgrunnlag for hjelpetiltak

Studien ble gjennomført mens lov om barneverntjenester av 1992 (barnevernloven) var gjeldende, men formuleringene i Lov om barnevern av 2021 (barnevernsloven) er tilsvarende for de aktuelle hjelpetiltakene. Datainnsamlingen ble i hovedsak gjennomført mens barnevernloven av 1992 var gjeldende. I loven av 1992 sto det om hjelpetiltak at: «Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien» (barnevernloven, 1992, § 4-4, 2. ledd). I barnevernsloven av 2021 heter det tilsvarende:

Når barnet på grunn av sin omsorgssituasjon eller atferd har et særlig behov for hjelp, skal barneverntjenesten tilby og sette i verk hjelpetiltak for barnet og foreldrene. Hjelpetiltak skal være egnet til å møte barnets og foreldrenes behov og

til å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien (barnevernsloven, 2021, § 3-1).

Det er også presisert i loven av 2021, som tidligere, at tiltak skal være til barnets beste (barnevernsloven, 2021, § 1-3; barnevernloven, 1992 § 4-1). Hjelpetiltak er i utgangspunktet frivillige, men noen tiltak kan også pålegges. Pålagte hjelpetiltak reguleres i barnevernsloven § 3-4:

Når vilkårene etter § 3-1 første ledd er oppfylt, og det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller beskyttelse, kan barneverns- og helsenemnda vedta følgende hjelpetiltak uten at de private partene har samtykket til det:

- a. omsorgsendrende hjelpetiltak i hjemmet
- b. opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt eller andre lignende tiltak
- c. tilsyn, meldeplikt og rusmiddelprøve av biologisk materiale.

Hjelpetiltak etter bokstav a skal bygge på et allment akseptert kunnskapsgrunnlag.

Når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg og det er nærliggende fare for at barnet kan komme i en situasjon der vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt, kan nemnda fatte vedtak om hjelpetiltak i senter for foreldre og barn i alderen 0 til 6 år uten at de private partene har samtykket. Vilråene etter § 3-1 første ledd må være oppfylt.

Pålegg om hjelpetiltak kan rettes mot både foreldre som barnet bor fast sammen med, og foreldre som har samvær med barnet.

Pålegg om at barnet skal oppholde seg i barnehage eller annet egnet dagtilbud, kan vedtas uten tidsbegrensning. Pålegg om hjelpetiltak i senter for foreldre og barn kan vedtas for inntil tre måneder. For øvrig kan pålegg om hjelpetiltak vedtas for inntil ett år.

I forbindelse med endring av barnevernloven av 1992 i 2014 ble opplistingen av eksempler på hjelpetiltak fjernet. Det ble innført en formålsbestemmelse om at hjelpetiltak skal bidra til en positiv endring (Prop. 106 L (2012-2013)). I drøftingen

av lovendringen ble det beskrevet et skille mellom kompenserende og endrende tiltak (Prop. 106 L (2012-2013)). Kompenserende tiltak ble omtalt som tiltak som «kompenserer og avhjelper familiens eller barnets omsorgssituasjon». Besøkshjem, støttekontakt og økonomisk støtte ble gitt som eksempler (Prop. 106 L (2012-2013) s. 148). Endrende tiltak ble omtalt som tiltak som skal skape mer varig endring av omsorgssituasjonen blant annet ved å øke foreldreferdigheter, utvikle samspill og aktivere nettverk rundt barnet. «Eksempler på strukturendrende tiltak er De utrolige årene, Marte-Meo, Parent Management Training – Oregonmodellen (PMTO) og familieråd» (Prop. 106 L (2012-2013) s. 148). Departementet har kommentert skillet mellom kompenserende og endrende tiltak i høringsnotat til barnevernsloven av 2021 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019):

Departementet er kjent med at tolkningen av formuleringen “bidra til positiv endring” har skapt tvil, og at det er reist spørsmål ved om bestemmelsen skal forstås slik at rene kompenserende tiltak eller kontrolltiltak må anses å falle utenfor formålet. Dette har ikke vært hensikten. Det fremgår klart av forarbeidene at det i en del tilfeller vil være riktig å sette inn tiltak som kompenserer og avhjelper familiens eller barnets omsorgssituasjon, og at slike tiltak i større grad bør brukes som et supplement til endringstiltakene. I mange tilfeller er behov for flere typer tiltak for å avhjelpe situasjonen i en familie (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019 s. 92).

Gjennom arbeidet med vår studie om virkning av hjelpetiltak oppfatter vi skillet mellom kompenserende og endrende tiltak som en lite hensiktsmessig inndeling. Eksempelvis kan besøkshjem både bidra til at barnet får nye erfaringer som kan bidra til endring, og besøkshjem kan gi foreldre avlastning, noe som igjen kan gi overskudd som også kan bidra til endring i omsorgsutøvelsen (Herland et al., 2023). Det er også påpekt i tidligere forskning om hjelpetiltak at skillet mellom endrende og kompenserende tiltak ikke er entydig, og at det heller ikke bygger på forskning (Christiansen, 2015b; Christiansen et al., 2015). I studien om hjelpetiltak fra 2015 valgte de med bakgrunn i at det var lite empirisk kunnskap om effektene av de ulike tiltak å dele inn i tiltakene i støttetiltak og veiledningstiltak (Christiansen et al., 2015, s. 8).

Skillet mellom kompenserende og endrende tiltak ble introdusert av Kvello i 2007 særlig knyttet til tiltak for barn og unge med atferdsvansker og skilte mellom kompenserende og kurative tiltak (Westby, 2021). Westby peker videre i avhandlingen på at en slik inndeling innebærer en fare for en polarisering

av hjelpetiltakstilbudet og et verdihierarki knyttet til hjelpetiltak som ikke nødvendigvis er egnet for situasjonen for familier med hjelpetiltak i barnevernet. Hun problematiserer også begrepets opprinnelse og viser til at Kvello også senere selv har vist til at familier med en opphopning av problematikk har behov for ulike typer tiltak (Westby, 2021, s. 49-56).

I prosjektet om Det nye barnevernet ble det skilt mellom intervensjons- og veiledningstiltak på den ene siden og bistandstiltak på den andre siden. Bistandstiltak ble også omtalt som lavterskeltiltak eksemplifisert med besøkshjem økonomisk bistand, støttekontakt osv. (Clifford et al., 2015, s. 171). I Grunnmodellen for hjelpetiltak skilles det mellom støttetiltak, samarbeidstiltak og nettverkstiltak (Nordahl et al., 2023, s. 90). Det påpekes at tiltakene kan høre til i flere kategorier, men at kategoriene oppfattes som mer dekkende enn inndelingen i kompenserende og endrende tiltak. Disse eksemplene synliggjør hvordan det eksisterer ulike måter å kategorisere barnevernets tiltak på. I denne avsluttende rapporten om virkning av hjelpetiltak har vi valgt å omtale de konkrete tiltakene i seg selv uten å kategorisere dem ytterligere. På en slik måte bidrar vi til å synliggjøre at tiltakene kan ha virkninger på ulike nivåer, og at det ikke er et hierarki av tiltak. Vi har likevel sett behov for å tematisere skillet mellom kompenserende og endrende tiltak her innledningsvis. Dette skillet omtales fortsatt i flere sentrale dokumenter som retningslinjer for hjelpetiltak (BLD, 2016), i saksbehandlingsrundskrivet (Bufdir, 2023) og i barnevernsloven (2021). Det knyttes da til når en kan gi pålegg om hjelpetiltak der en i § 3-4a benytter formuleringen «omsorgsendrende hjelpetiltak».

2. Metodisk tilnærming

I dette kapittelet omtales den metodiske tilnærmingen for hele prosjektet om virkning av hjelpetiltak, som denne sluttrapporten bygger på. Studien om virkninger av barnevernets hjelpetiltak er en omfattende studie som bygger på flere ulike metodiske tilnærminger; litteraturstudier, feltarbeid, kvalitative intervjuer med ansatte i barnevernet og fylkesnemndsledere, kvalitative intervjuer med foreldre som har erfaring med hjelpetiltak, observasjon på COS-P kurs, mappestudie av et utvalg barnevernmapper og analyse av et utvalg fylkesnemndsvedtak. Den sammensatte metodiske tilnærmingen har gitt oss mulighet til å studere virkning av hjelpetiltak fra ulike perspektiver og med ulike metoder. I tillegg har det gitt oss muligheten til å studere virkningen av tiltak over tid, noe som har vært nødvendig for å favne kompleksiteten som ligger i spørsmålet om virkning av tiltak.

Som illustrert i modellen over har vi studert sammenhengen mellom målet med tiltaket (og faglig begrunnelse), målgruppe, sakens karakter (inkludert utfordringer, barnets alder, kjennetegn ved foreldre etc.), intervensjon og resultater av hjelpetiltakene som er inkludert i studien. Dette er inspirert av Byrne (2013) som beskriver at «through careful comparison and exploration of complex contingent causation, we can begin to get a handle on what works *where (in what context), when (in what temporal context), and in what order*» (Byrne, 2013, s. 217). En viktig del av dette har også vært å avklare hva innholdet i de ulike tiltakene er, da dette varierer

fra kommune til kommune og fra sak til sak. Dette har i hovedsak vært innhentet gjennom kvalitative intervjuer og feltarbeid i utvalgte kommuner⁴.

2.1 Feltarbeid og intervju med ansatte i barnevernstjenestene

Datainnsamlingen i dette prosjektet er gjennomført i perioden høsten 2020 til våren 2023. I prosjektet har vi hatt et hovedsamarbeid med seks barnevernstjenester, som representerer en variasjonsbredde både med tanke på størrelse på tjenestene, geografisk beliggenhet og organisering. Tjenestene vi samarbeidet med var lokalisert i Nord-, Midt- og Øst-Norge. Kommunene som barnevernstjenestene ligger i, omfatter fra omtrent 2000 til over 100 000 innbyggere. Flere av tjenestene er interkommunale og inkluderer små kommuner. I tjenestene var det fra 16 til over 100 ansatte. Tjenestene representerer ulik organisering med generalistorganisering i de mindre tjenestene, til inndeling i team med undersøkelse, hjelpetiltak og omsorgstiltak i de større tjenestene. I noen av tjenestene er det også egne familieveiledere som arbeider med oppfølging av familier. I samarbeidskommunene deltok vi som forskere på flere fagmøter i løpet av prosjektperioden, med mål om å få økt kunnskap og forståelse for hvordan barnevernstjenesten arbeidet med tiltakene, herunder hvilke vurderinger som gjøres ved iverksettelse av tiltak, hvordan de vurderer behov for tiltak og hvordan de vurderer virkning av tiltakene. Disse møtene var i starten fysiske møter, men flere gikk senere over til å bli digitale møter grunnet pandemisituasjonen. Totalt deltok vi på 18 slike møter i disse seks kommunene. Gjennom møtene fikk vi et innblikk i barnevernets arbeid og organisering, og vi fikk også innsikt i hvem det var mest aktuelt å intervju i prosjektet. I valg av ansatte-informanter ble det lagt vekt på at de skulle ha erfaring med hjelpetiltak og de aktuelle tiltakene som undersøkes i dette prosjektet.

For å få tilstrekkelig informasjon om de konkrete tiltakene og variasjonen i hjelpetiltaksarbeidet, så vi behov for å inkludere informanter fra flere kommuner enn hovedsamarbeidskommunene. Vi kontaktet da kommuner som vi fikk kjennskap til at benyttet de ulike tiltakene vi skulle studere, og inkluderte ytterligere seks kommuner. Disse kommunene varierer også i størrelse fra omtrent 3000 innbyggere til over 50 000 innbyggere, med fra under fem ansatte til over 70 ansatte i barnevernstjenesten. Kommunene representerer også flere deler av Norge. Hovedsamarbeidskommunene var utgangspunkt for gjennomgangen av

⁴ Beskrivelse av metodisk tilnærming bygger på beskrivelsene i de foregående delrapportene i prosjektet (Paulsen et al. 2021; Herland et al. 2023; Oterholm et al., 2023; Farstad et al., 2023; Paulsen et al., 2024).

mapper, og vi har derfor valgt å anonymisere kommunene vi har samarbeidet med. Mappkartleggingen bygger på særlig sensitive persondata og anonymisering av kommunene er et ledd i å sikre tilstrekkelig anonymisering.

Generelt er det vanskelig å si om bredden i kommuner gir et representativt bilde av praksis knyttet til de ulike tiltakene. Imidlertid fremstår erfaringene fra kommunene å representere en variasjon i hvordan tiltak brukes og omfang av bruk. Dette gjenspeiler en faktisk variasjon som eksisterer i barnevernstjenestenes arbeid generelt, og med de tiltakene som det fokuseres på i dette prosjektet.

Intervjuer med barnevernansatte

Totalt er det gjennomført 36 intervjuer med til sammen 85 ansatte i barnevernstjenester fra 12 ulike kommuner. De fleste intervjuene ble gjennomført som gruppeintervjuer, men det ble også gjennomført noen individuelle intervjuer. Det at flere deltok i intervjuene ga en bredde i erfaringer om de ulike tiltakene. Intervjuguiden til de ansatte (vedlegg 1) omhandlet alle hjelpetiltakene vi skulle undersøke i hele prosjektet. I intervjuguiden ble det spurt etter kjennetegn ved familier som mottar hjelpetiltak, innhold i og gjennomføring av tiltakene som undersøkes i prosjektet, målgruppene for prosjektet, virkning av tiltakene generelt og for de spesifikke målgruppene i prosjektet (fedre, foreldre med minoritetsbakgrunn og familier hvor minst en av foreldrene har kognitive vansker) og forhold knyttet til de gjennomgående temaene om medvirkning og kultursensitivitet. I intervjuene med ansatte har det altså vært hovedfokus på de spesifikke tiltakene og områdene prosjektet omhandler. I tillegg har vi stilt spørsmål om det generelle hjelpetiltaksarbeidet, samt de spesifiserte målgruppene i prosjektet.

Intervjuene med ansatte ble gjennomført på barnevernkontorene, men også digitalt på grunn av situasjonen rundt Covid-19. Alle informantene var opptatt av å formidle sine erfaringer og bidra til økt kunnskap om tiltakene. I alle intervjuene ble det gjort lydopptak som deretter ble transkribert. I presentasjon av sitater i rapporten er disse justert til en skriftlig form ved å ta bort ord som «liksom», «ikke sant», “mm” osv., da det er meningsinnholdet som er viktig i denne studien. Muntlige utsagn kan virke usammenhengende og lite reflektert i en skriftlig tekst (Kvale & Brinkmann, 2009). Når muntlig tale skal gjengis i en skriftlig rapport, er det derfor viktig å gjengi den i et skriftlig språk.

Intervjuer med foreldre

I prosjektet har vi totalt intervjuet 24 foreldre; ni fedre og 15 mødre. Foreldrene ble rekruttert via ansatte i barnevernstjenestene, som ble spurt om å rekruttere foreldre som hadde erfaring med de utvalgte tiltakene i prosjektet. Alle intervjuene med foreldre ble gjennomført under pandemien og ble gjort enten digitalt eller på telefon. Intervjuguiden til foreldrene (vedlegg 2) omhandlet foreldrenes kontakt med barnevernet, hvordan de hadde opplevd kontakten, medvirkning, og særlig erfaring med de spesifikke tiltakene familien hadde, og hvordan de vurderte virkningen av disse tiltakene. Flere av foreldrene hadde erfaring med flere av tiltakene som studeres i prosjektet, samt erfaring fra andre typer tiltak.

2.2 Mappekartlegging

Som en del av studien har vi også studert et utvalg barnevernsmapper. Formålet med dette var i hovedsak å studere virkningene av de utvalgte hjelpetiltakene. Barnevernets saksmapper er underlagt taushetsplikt og inneholder sensitive data. For å få tilgang til mappene ble det søkt Bufdir om fritak fra taushetsplikten. Rådet for taushetsplikt og forskning uttalte seg og anbefalte søknaden, og fritak ble innvilget fra Bufdir med vedtak av 26.1.21. I dette arbeidet ble prosjektet også meldt til NSD, prosjektnummer 108629, og det ble gjort en personvernkonsekvensvurdering ved begge forskningsinstitusjonene. Forskerne som gjennomførte mappekartleggingen, underskrev alle egen taushetserklæring. Data fra studien ble anonymisert direkte, men også lagret på en sikker server.

Barnevernstjenestene i kommunene ble bedt om å velge ut saker med hjelpetiltakene støttekontakt, besøkshjem, COS-P og nettverkstiltak. De ble videre bedt om å finne saker med vedtak ca. 2 år tilbake i tid, nærmest mulig 1.1.2020. Barnevernstjenestene gjorde et omfattende arbeid med å tilrettelegge for gjennomgang av saker. Det totale utvalget i mappestudien består av 88 barnevernsmapper. 22 av disse mappene omfatter tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn, men ingen av de 22 mappene omfatter barn med samisk bakgrunn eller norske rom. Det å få et tilfeldig utvalg, samtidig som det skal dekke en rekke ulike tiltak og målgrupper, har vært en utfordring i prosjektet. At utvalget av saker ikke omfatter barn med samisk bakgrunn eller norske rom kan også ha sammenheng med hvor vi geografisk rekrutterte mapper. Det kan ha vært få familier i disse målgruppene i de utvalgte tjenestene, og at de dermed ikke var en del av utvalget da vi la opp til denne måten å velge ut saker på. Funn som gjelder besøkshjem, støttekontakt, COS-P og nettverkstiltak er publisert i egne delrapporter.

I gjennomgangen av sakene fulgte vi familiene fra ca. to år tilbake i tid (2020) og fremover til i tidspunktet for mappgjennomgangen (2022), eller til saken ble avsluttet hvis den ble avsluttet før 2022. I praksis viste det seg at de tiltakene som var aktive 1.1.2020, i flere saker var vedtatt tidligere enn i 2020. Begrunnelser for tiltak lå da i tidligere vedtak, mens videre oppfølging og eventuelle justeringer av tiltakene fremgikk av evalueringer og endrede tiltaksplaner.

Mappene inneholdt til dels mye informasjon, som det kunne være vanskelig å få oversikt over. Siden vi var flere forskere som skulle gjennomføre mappestudien var vi opptatt av å sikre så lik gjennomføring som mulig. Vi utviklet derfor et digitalt kartleggingsskjema i Nettskjema. Skjemaet ble drøftet i prosjektgruppen flere ganger under utviklingen av det, og ble gjennomgått med prosjektgruppa før igangsettelsen av mappestudien (vedlegg 3). Vi hadde også flere drøftinger underveis for å sikre at vi forsto registreringen likt. Forhold som ble kartlagt var:

- Bakgrunnsopplysninger: Alder, kjønn, fødested, hvem barnet bor hos
- Antall år i kontakt med barnevernet
- Type tiltak
- Målsetting, gjennomføring og evaluering av tiltaket
- Vurdering av virkning av tiltaket gjennom dokumentasjon av foreldres og barns synspunkter og barnevernets vurderinger
- Vurdering av virkning av tiltaket fra forsker som leste mappen

Vurderingen av virkning kom frem både gjennom dokumenter i saken der familiens synspunkter var notert og gjennom barnevernets vurdering. Barnevernsmappene viste en bredde i sakene. Det var variasjon i barnas alder og sammensetninger av ulike tiltak og bredde i lengde på tiltakene og begrunnelser for tiltakene.

2.3 Kvalitative intervjuer med fylkesnemndsledere

Vi har intervjuet seks fylkesnemndsledere (nå ledere for Barneverns- og helse- nemnda, jf. lov om barnevern av 2021), hvor alle intervjuene ble gjennomført digitalt på grunn av situasjonen rundt Covid-19. Ett av intervjuene var et gruppeintervju med tre ledere fra samme fylkesnemnd. Vi rekrutterte fylkesnemndsledere gjennom epost til hver enkelt fylkesnemnd, samt sentralenheten for fylkesnemndene som var behjelpelige med å rekruttere deltagerne. Vi ønsket i utgangspunktet å intervju flere fylkesnemndsledere, men det var utfordrende å nå målgruppen. Delvis på grunn av en travel hverdag, men hovedsakelig fordi det er få fylkesnemndsledere som

har bred erfaring med saker om pålagte hjelpetiltak. De seks fylkesnemndslederne vi har intervjuet hadde noe, men ikke utstrakt erfaring med slike saker. Den fylkesnemndslederen som hadde behandlet flest saker om pålagte hjelpetiltak, hadde behandlet fire saker.

2.4 Analyse av fylkesnemndsvedtak

Vi har gjennomgått og analysert anonymiserte vedtak fra Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker (nå Barneverns- og helsenemnda). Vedtakene er lastet ned fra lovdata.no, hvor det er lagt ut et tilfeldig utvalg av vedtak fra Fylkesnemndene. Dette utvalget er tilgjengelig for de som har bruker på «Lovdata Pro». Vedtakene er svært strengt anonymiserte, og det er kun nemndsleders navn som kommer frem. Vi gjorde søk på alle fylkesnemndsvedtak som omhandlet pålagte hjelpetiltak. Etter siling og gjennomlesning endte vi til slutt med 20 saker hvor det har vært fremmet forslag om pålagte hjelpetiltak. Kun to av sakene var fra før 2016 (hhv 2004 og 2006), og det er derfor vanskelig å si noe om endringer etter utvidelsen i 2016 (for nærmere beskrivelse, se Paulsen et al. 2021). Utvalget saker består både av saker hvor barnevernet har fått medhold, og saker hvor de ikke har fått medhold. Utvalget av saker representerer variasjon med tanke på type tiltak, lengde på kontakt med barnevernet, alder på barna og utfordringer i familien.

Vi analyserte vedtakene i sin helhet. Dette ga oss en oversikt over hovedtrekkene i hver enkelt sak. Etter å ha analysert hver enkelt sak hver for seg, analyserte vi sakene på tvers. Dette gjør det mulig å se sammenhenger, tendenser, likheter og forskjeller. Analysen av fylkesnemndsaker ga oss innblikk i hva barnevernstjenesten og fylkesnemnda har vektlagt og fokusert på. En del informasjon er utelatt, men opplysninger og vurderinger som ansees som nødvendige for å belyse saken er gjengitt i alle sakene. Analyse av vedtak gir derfor et viktig innblikk i hvilke vurderinger som gjøres i saker der det pålegges hjelpetiltak.

2.5 Etsiske hensyn

I gjennomføringen av prosjektet har vi fulgt sentrale forskningsetiske hensyn. Prosjektet er meldt til NSD med prosjektnummer 108629. Det har vært understreket overfor alle informanter at deltakelse i studien er frivillig. Samtykket baserer seg på både muntlig og skriftlig informasjon om studien, men i noen av de digitale intervjuene er det kun gitt muntlig informasjon og samtykke. Barnevernets arbeid er underlagt streng taushetsplikt og i mappestudien er det vektlagt særlige hensyn

og prosedyrer som beskrevet over. I prosjektet er det vektlagt å anonymisere data gjennom at både informanter og kommuner er anonymisert. I gjengivelser fra mappene har vi sammenfattet tekstene slik at vi ikke siterer direkte, for å sikre tilstrekkelig anonymisering.

2.6 Analyse av kvalitative data

Analysene av data i dette prosjektet har vært inspirert av en tematisk analytisk tilnærming (Braun & Clark, 2006) og bruk av analytiske spørsmål (Kvale & Brinkman, 2009) som har vært styrt av problemstillingen og forskningsspørsmålene i studien. I denne rapporten baserer vi oss på funn fra de andre delrapportene i prosjektet, med mål om å gjøre en helhetlig analyse av virkning av de aktuelle hjelpetiltakene. Vi har benyttet funn fra de andre delprosjektene som utgangspunkt for å gjennomføre en tematisk analyse der vi fokuserer på virkninger av tiltakene og hvilke utfordringer som fremkommer i arbeidet med tiltakene. I virkning av tiltak gjør vi også en analyse av hvem tiltakene virker for og om det er spesifikke målgrupper hvor det vurderes at tiltakene har mindre virkning. Her har vi spesielt vært opptatt av foreldre med kognitive vansker, foreldre med minoritetsbakgrunn og fedre. Som tidligere beskrevet har vi gjennomgående i prosjektet hatt fokus på medvirkning og kultursensitivitet. Vi har analysert dataene med spesielt blikk på de nevnte målgruppene. Vi har i tillegg sett på medvirkning og kultursensitivitet, og på hvilken måte medvirkning og kultursensitivitet kan påvirke virkningen av tiltakene.

2.7 Studiens begrensninger og styrker

Studien dekker flere typer hjelpetiltak og delstudier; nettverkstiltak, tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn, besøkshjem og støttekontakt og COS-P. I tillegg har vi hatt spesifikt fokus på flere utvalgte målgrupper, herunder fedre, familier hvor foreldre har kognitive vansker og familier med minoritetsbakgrunn. I tillegg har vi hatt medvirkning og kultursensitivitet som gjennomgående temaer. Det har derfor vært lagt opp til et sammensatt design med ulike datakilder og metodiske tilnærminger. Med såpass omfattende og sammensatte problemstillinger har det vært vanskelig å sikre at alle forhold blir belyst like godt i alle intervjuer.

I studien i sin helhet er det få foreldre som er intervjuet, og ingen barn. At ingen barn er intervjuet, er en stor svakhet ved studien, da barn og unge sitter med viktige erfaringer som også burde vært en del av kunnskapsgrunnlaget når man vurderer virkningene av hjelpetiltak. At ingen barn er rekruttert kan ha sammenheng med

hvilke tiltak som er studert i prosjektet, hvordan barna ble forsøkt rekruttert og etiske hensyn. Det kreves samtykke fra foreldre når barn skal delta i forskning, og barna ble derfor forsøkt rekruttert via foreldre, som igjen ble rekruttert av barnevernstjenesten. Både ansatte og foreldre skal vurdere om de mener det er etisk forsvarlig at barnet deltar. Det er til slutt foreldrenes beslutning om barnet skal forespørres, noe foreldrene i vårt utvalg ikke ønsket. Barnas alder kan også hatt betydning. I familier der COS-P var et tiltak var barna forholdsvis unge. Mye av studien foregikk også under corona-pandemien, og dette kan ha spilt inn i rekruttering både av foreldre og barn både gjennom den krevende arbeidssituasjonen som var i barnevernstjenesten, at mye av kontakten mellom barnevernet og familier foregikk digitalt og den belastende og utrygge situasjonen som mange opplevde i coronatiden.

I tillegg har vi svært få foreldre med minoritetsbakgrunn, og ingen foreldre som er samiske eller norske rom. Dette er også en svakhet ved studien. Noe av grunnen til at vi hadde utfordringer med rekruttering kan ha sammenheng med at familier med minoritetsbakgrunn var en av flere målgrupper og fokusområder i prosjektet. Det brede fokuset førte til at det som ble vektlagt i rekruttering av foreldre var at de hadde erfaring med de spesifikke tiltakene. Tilsvarende ble det i utvalg av mapper, lagt vekt på å sikre at de omhandlet de aktuelle tiltakene.

Mappestudien ga nyttig innsikt i barnevernets praksis over tid, men et slikt materiale har også noen begrensninger. Det skriftlige materialet vil aldri kunne dokumentere alt som er gjort i en barnevernssak (Paulsen et al., 2020). Dette betyr at det kan være gjort vurderinger, vært gjennomført møter og vært evalueringer som ikke er dokumentert. De fleste mappene inneholdt vedtak med begrunnelse og tiltaksplaner med målsetting for det enkelte hjelpetiltak. Noen hadde omfattende begrunnelser, særlig første vedtak, mens andre hadde kortere. Gjennomføring og evaluering av tiltakene var til dels dokumentert gjennom referat fra møter, noen ganger i journal gjennom referat fra ulike samtaler og andre ganger gjennom nye tiltaksplaner og endring av disse med videreføring eller endring av målsetting. I noen saker fant vi lite dokumentasjon av evalueringene. De fleste mappene inneholdt flere hjelpetiltak parallelt, og det kunne variere hvordan hvert enkelt tiltak var evaluert. Dette gjorde det komplisert å få oversikt over mappene og de enkelte tiltakenes virkning, og kan ha ført til noe ulik registrering av den enkelte forsker.

Studien har sin styrke i kombinasjonen av de ulike metodiske tilnærmingene med litteraturgjennomgang, mappestudie og observasjon av fagmøter og intervjuer

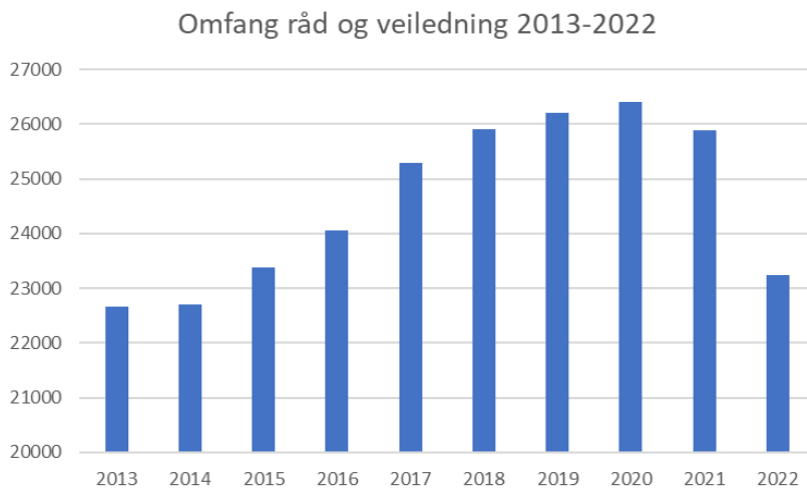
med ansatte i tjenestene. Observasjoner og intervjumaterialet med ansatte omfatter også en bredde av kommuner og barnevernstjenester. Deltakelse på fagmøter har gitt innsikt i organisering og tenkning i tjenestene og et viktig utgangspunkt for å analysere saksmapper og gjøre intervjuene.

3. Om de studerte hjelpetiltakene, målgrupper og perspektiver

I dette kapittelet presenteres kort hva som inngår i de tiltakene som er studert og aktuell statistikk som viser omfang av tiltaket. De konkrete hjelpetiltakene vi har studert er besøkshjem og støttekontakt, COS-P og nettverksmobilisering. I tillegg har pålagte hjelpetiltak inngått i studien. Tiltakene er utførlig omtalt i de enkelte delrapportene fra prosjektet (Paulsen et al. 2021; Herland et al. 2023; Oterholm et al., 2023; Farstad et al., 2023), så de omtales kort her.

Råd og veiledning er det mest brukte hjelpetiltaket. Mange av familiene i mappestudien hadde også råd og veiledning som tiltak i tillegg til tiltakene vi studerte. Det kan derfor være nyttig å se utviklingen i bruk av dette tiltaket selv om det ikke inngår i de tiltakene vi har studert. Endringen i bruk av råd og veiledning kommer frem i figur 2.

Figur 2 Omfang av råd og veiledning 2013-2022, tabell 10661, SSB

Bruken av råd og veiledning har vært økende, men det er en nedgang de siste årene, som kan henge sammen med en reduksjon av familier med tiltak i barnevernet.

3.1 COS-P

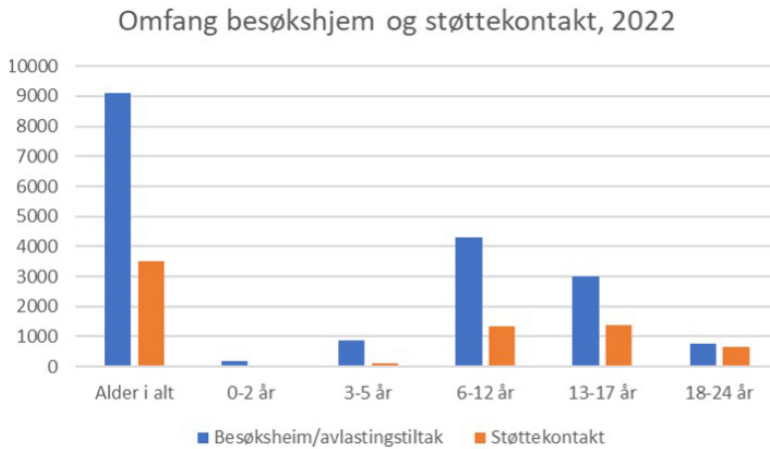
Det eksisterer ikke en egen statistikk over omfang av bruk av COS-P som hjelpetiltak i barnevernet. Tiltaket inngår trolig i statistikken over «råd og veiledning» både i form av at tiltaket råd og veiledningstiltaket kan handle om å følge et COS-P kurs og ved at ansatte benytter elementer av COS-P inn i et foreldreveiledningstiltak.

Tiltaket Circle of security (COS) omtales i retningslinjer for hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Det omtales her som et program som kan bidra til å styrke tilknytningen mellom barn og foreldre. Det COS-tiltaket som er studert i dette prosjektet er COS-parenting (COS-P). COS er delt inn i to versjoner: COS Virginia og COS International. COS Virginia består av en individuell behandlingsmodell og en gruppemodell, mens COS International består av behandlingsmetoden COS-Intervention (COS-I), og foreldreveiledningsprogrammet COS-Parenting (COS-P) (Gerds-Andresen, 2021). COS-P- kurset foregår over åtte ganger hvor foreldre og veiledere møtes enten i grupper eller individuelt. For å bli sertifisert som COS-P veileder kreves det at du har gjennomført en fire dagers opplæring (Farstad et al., 2023). COS-P omtales oftest som et kurs, og foreldrene får et kursmaterieell som består av skriftlig tekst, bilder og illustrasjoner, og sammen med veilederen brukes en film inndelt i åtte kapitler. Virkningen av COS-P er beskrevet i delrapport 4 (Farstad et al., 2023).

3.2 Besøkshjem

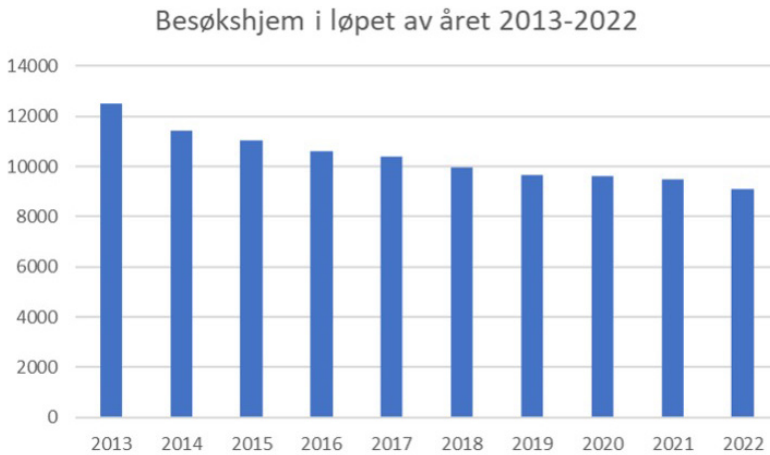
Besøkshjem er et tiltak der et barn oppholder seg hos en annen familie. Det kan f.eks. være en helg i måneden. Tiltaket kan være begrunnet både i barnets behov og foreldrenes behov for avlastning. Tiltaket benevnes både som besøks- og avlastningshjem i retningslinjene for hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). I studien har vi valgt å bruke betegnelsen besøkshjem gjennomgående. I begrepet besøkshjem inkluderer vi da begge formål. Virkningen av besøkshjem er beskrevet i delrapport 2 (Herland et al., 2023).

Oversikten over bruk av besøkshjem og støttekontakt i 2022 viser at besøkshjem benyttes mest for aldersgruppen 6-12 år og støttekontakt omtrent likt for aldersgruppene 6-12 og 13-17 år. Slik det fremgår av figur 3.

Figur 3 Støttekontakt og besøkshjem i løpet av året, 2022, fra tabell 10661, SSB.

Det har vært en jevn nedgang i bruk av besøkshjem som tiltak fra 2013 slik figur 4 viser.

Figur 4 besøkshjem i løpet av året, 2013-2021, fra tabell 10661, SSB

Nedgangen i bruk av besøkshjem som tiltak, kan både henge sammen med at det totalt sett har vært en nedgang i omfang av barn med tiltak i barnevernet de siste årene, men også det at veiledningstiltak vektlegges fremfor besøkshjem, jf. skillet mellom kompensere og endrende tiltak.

3.3 Støttekontakt

I retningslinjer for hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016) heter det at en «støttekontakt er en person barnet kan støtte seg til utover foreldrene». Det nevnes ulike aktiviteter som kinoturer, eller det å ha en å snakke med. Støttekontakten kan også fungere som avlastning for familien. Det sies videre at ved større problembelastning vil støttekontakt være aktuelt i kombinasjon med andre tiltak. Støttekontakten skal først og fremst være en støtteperson for barnet. Virkningen av støttekontakt er beskrevet i delrapport 2 (Herland et al., 2023).

Bruken av støttekontakt har variert noe, men har også hatt en nedgang i 2022 slik det fremkommer av figur 5.

Figur 5 Støttekontakt i løpet av året 2013 - 2021, fra tabell 10661 SSB

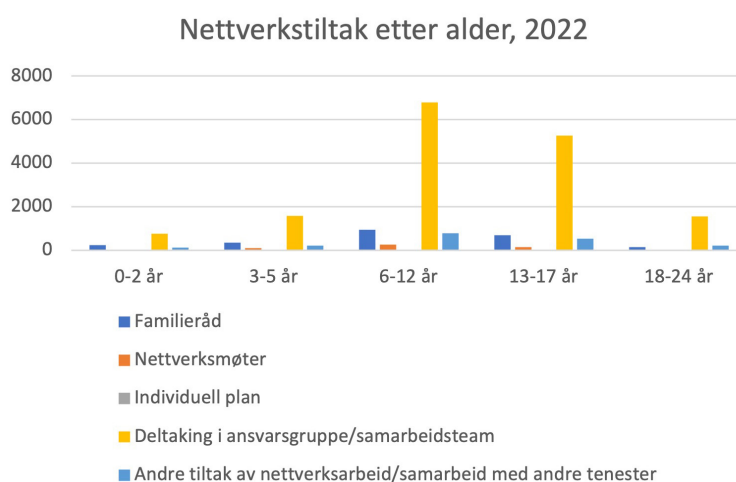
Som figuren viser har antallet barn som har hatt støttekontakt variert mellom 3500 og i overkant av 4000 barn de siste 10 årene.

3.4 Nettverksmobilisering – familie og nettverksorienterte tiltak

Nettverksmobilisering – familie og nettverksorienterte tiltak omtales ikke spesifikt som tiltak i retningslinjer for hjelpetiltak. Det er heller ikke så lett å avgrense hvilke tiltak dette handler om. Flere tiltak kan fungere som nettverksmobiliserende, herunder både besøkshjem og støttekontakt. Familieråd omtales i retningslinjen som en metode for å fatte beslutninger og som et hjelpetiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Familieråd inngår imidlertid ikke i dette prosjektet. I noen studier benyttes nettverksmobilisering om fasen før et nettverksmøte,

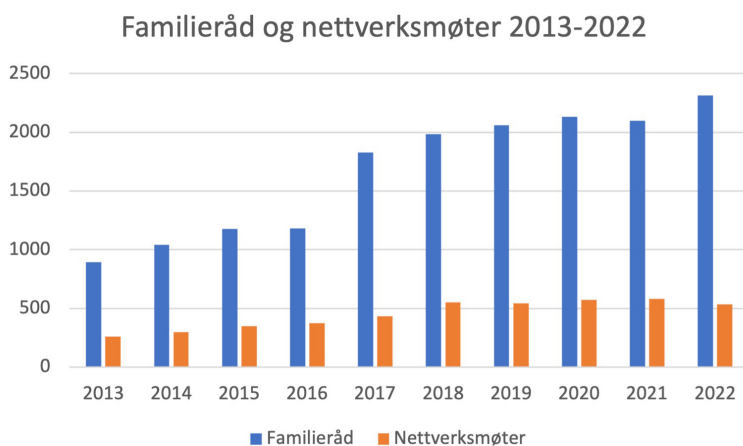
der en mobiliserer nettverket til å delta i møtet. I andre sammenhenger brukes nettverksmobiliserende tiltak mer bredt. Vi forstår nettverksmobilisering til å omfatte tiltak som bidrar til at familie, utover foreldre og barn, og/eller øvrig nettverk involveres i barnevernets arbeid på ulike måter, både direkte og indirekte. I dette prosjektet har vi brukt begrepene nettverksmobiliserende tiltak, nettverksarbeid og nettverkstiltak om hverandre om denne måten å arbeide på. I prosjektet har vi særlig lagt vekt på nettverksmøter som hjelpetiltak. Det kan skilles mellom prosessorienterte og strukturorienterte nettverksmøter (Forsberg & Wallmark, 2021c, d). Familieråd omtales som en strukturorientert tilnærming, mens nettverksmøter med tradisjon fra nettverksterapi beskrives som en prosessorientert tilnærming. Nettverksmøter som tiltak i barnevernet har sine røtter fra familierapi i USA, via arbeidet i sosialtjenesten i Botkyrka i Sverige (se bl.a. Forsberg & Wallmark, 2021; Klefbeck & Ogden, 1995; Qvale, 1993; Størkersen, 2011; Svedheim, 1985). I tillegg har flere hentet inspirasjon fra den dialogiske nettverkstilnærmingen som er utviklet av psykologen Jaakko Seikkula innenfor psykiatrifeltet i Finland (bl.a. Forsberg & Wallmark, 2021b; Källberg et al., 2018; Seikkula, 2012).

I SSB sin inndeling av nettverkstiltak inngår både ansvarsgruppemøter, nettverksmøter, familieråd, andre nettverkstiltak og individuell plan. Ansvarsgruppemøter er det tiltaket som benyttes i størst grad av de tiltakene som er klassifisert som nettverkstiltak, slik figur 6 viser.

Figur 6 omfang av nettverkstiltak i 2022, fra tabell 10661 SSB

Uavhengig av barnets alder, er det ansvarsgrupper som benyttes mest av det SSB har kategorisert som nettverkstiltak. Tilsvarende viser også gjennomgangen vår av saksmapper at mange har ansvarsgruppe som tiltak. Vi har også sett på utviklingen i bruk av familieråd og nettverksmøter i perioden 2013-2022, slik det vises i figur 7.

Figur 7 omfang av familieråd og nettverksmøter i perioden 2013-2022, tabell 10661, SSB

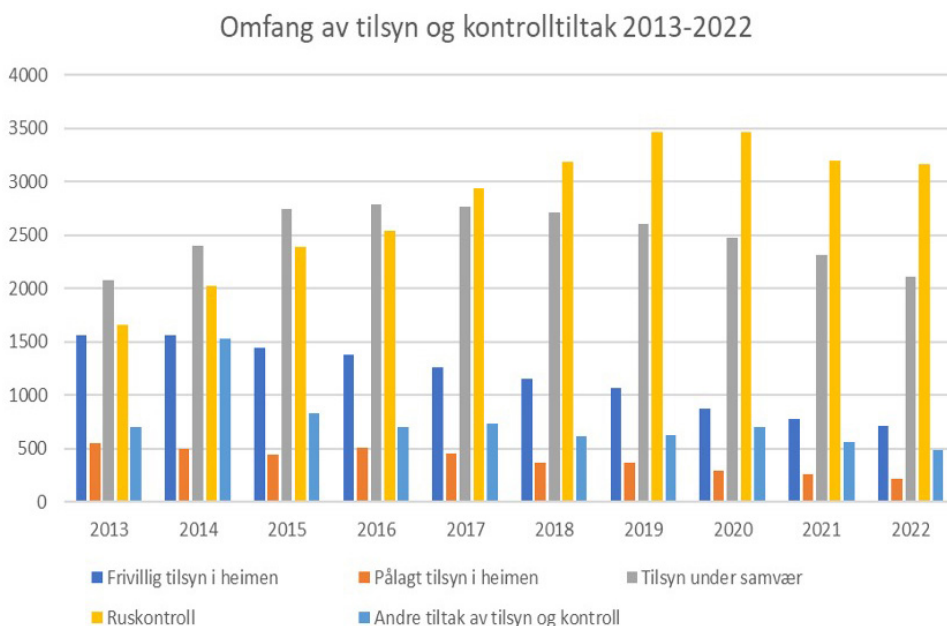
Som figuren viser har det skjedd en økning i bruk av familieråd, mens nettverksmøter har holdt seg forholdsvis stabilt fra 2018, med en liten nedgang i 2022. Det er imidlertid en utfordring knyttet til den registrerte statistikken. I samtaler med ansatte i barnevernstjenestene fremgår det at denne type tiltak ikke alltid registreres. Det kan derfor være brukt i større omfang enn det som fremgår av den registrerte statistikken. Virkning av nettverksmobiliserende tiltak beskrives i delrapport 3 (Oterholm et al., 2023).

3.5 Pålagte hjelpetiltak

Undersøkelse av virkning av pålagte hjelpetiltak inngår også i studien (Paulsen, Ytreland & Oterholm, 2021). Pålagte hjelpetiltak kan være en rekke ulike tiltak, og handler om at barnevernet kan fremme forslag for Barneverns- og helsenemnda om å pålegge hjelpetiltak når dette vurderes nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg. Muligheten for å pålegge hjelpetiltak ble utvidet i 2016, men det er fortsatt et tiltak som benyttes i begrenset utstrekning. Hjelpetiltakene som kan pålegges er kategorisert i tre typer tiltak; omsorgsendrende hjelpetiltak i hjemmet, hjelpetiltak rettet mot barnet (opphold i barnehage eller andre egnede dagtilbud, opphold i besøkshjem eller avlastningstiltak, leksehjelp, fritidsaktiviteter, bruk av støttekontakt

eller andre lignende tiltak) og det som kan karakteriseres om kontrolltiltak (tilsyn, meldeplikt og rusmiddelprøve av biologisk materiale). Tall fra Årsrapport for Barneverns- og helsenemnda for 2022 viser at det i løpet av året ble fattet vedtak om pålagte hjelpetiltak i 27 saker (Barneverns- og helsenemnda, 2023).

Utviklingen i bruk av tilsyn og kontrolltiltak fremgår av SSB sin statistikk. Dette vises i figur 8.

Figur 8 Utvikling i bruk av tilsyn og kontroll fra tabell 10661, SSB

Det er som figuren viser lite bruk av pålagte tilsyn, og omfanget er synkende. Ruskontroll er mest brukt av tilsyns- og kontrolltiltak. Statistikken over tiltakene ruskontroll og tilsyn under samvær inngår ikke bare som hjelpetiltak i hjemmet, men kan også gjelde barn som er plassert.

I og med at det ikke finnes oversikt over pålagte hjelpetiltak generelt i SSB har vi sammenstilt tall fra årsrapportene fra fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker fra 2017 til og med 2020 (Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, 2016b, 2017, 2018, 2019, 2020) og tall fra årsrapporten fra barneverns- og helsenemnda i årsrapport fra 2021 og 2022. Dette gir en oversikt over utvikling av pålagte hjelpetiltak; omfang og hvilke typer hjelpetiltak som pålegges. Pålagte hjelpetiltak er ikke

spesifisert i fylkesnemndenes årsrapporter før 2016, men ble tatt inn etter at det i 2016 ble utvidet mulighet for å pålegge hjelpetiltak. Gjennom kontakt med sentralenheten for fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker har vi fått tilgang til tall tilbake til 2011. Vi har sammenstilt informasjonen fra årsrapportene og sentralenheten for fylkesnemndene i tabellene 1-4 under (se også Paulsen, Ytreland & Oterholm, 2021).

Tabell 1 viser utviklingen i utfall i saker om pålagte hjelpetiltak i fylkesnemnda og barneverns- og helsenemnda i perioden 2011-2012. Antall saker har holdt seg stabilt i perioden, men det er en liten økning i antall saker som løses gjennom at partene kommer til enighet før et evt. vedtak blir fattet.

År	Bvl § 4-4: saker mottatt	Saker med vedtak	Saker avsluttet uten avgjørelse/vedtak	Saker med enighet om hjelpetiltak før vedtak/trukket pga enighet om hjelpetiltak
2011	8	1	6	
2012	12	6	4	
2013	4	4	3	
2014	4	3	0	
2015	6	4	3	
2016	59	32	15	
2017	64	31	32	14
2018	51	25	28	16
2019	62	24	37	21
2020	61	18	32	12
2021	52	22	34	21
2022	56	23	37	21

Tabell 1: Oversikt over saker fordelt på årstall og utfall

Ut fra tabellen ser vi at i perioden 2011-2015 mottok fylkesnemndene svært få saker med krav om pålagte hjelpetiltak. Etter 2015 skjer det en økning som holder seg relativt stabil i årene 2016-2022. Altså ser det ut til at lovendringen i 2016 førte til en økning i antall pålagte hjelpetiltak.

I årsrapportene fra før 2020 er det skilt mellom kompenserende tiltak, kontrolltiltak, omsorgsendrende tiltak (senter for foreldre og barn), omsorgsendrende tiltak (foreldreveiledning) og strukturerende hjelpetiltak. Strukturerende hjelpetiltak omfatter, slik vi leser det, de manualbaserte foreldreveiledningsprogrammene som MST og PMTO. Det er ikke nærmere definert hvilke flere tiltak dette eventuelt omfatter. Tall fra 2017-2020 viser at omsorgsendrende tiltak er de tiltakene barnevernet fremmer flest forslag om i saker til fylkesnemnda, men at partene i disse sakene kommer til enighet uten vedtak i omtrent halvparten av sakene som behandles i fylkesnemnda. Man kommer oftere til enighet i saker hvor det er fremmet forslag om foreldreveiledning enn i saker hvor det er fremmet forslag om pålegg av kontrolltiltak. I saker med kontrolltiltak kommer man til enighet uten vedtak i 24 prosent av sakene, i saker med kompenserende tiltak 33 prosent, mens det ble enighet uten vedtak i 45 prosent av sakene som omhandler omsorgsendrende tiltak og 42 prosent av sakene som omhandler strukturerende tiltak. I tillegg viser tall fra årene 2017-2020 at det er en økning i antall saker hvor partene kommer til enighet uten vedtak (se Paulsen et al., 2021 for detaljer). Tall fra årsrapportene fra 2021 og 2022 viser en lignende trend som de foregående årene; at det i hovedsak er omsorgsendrende tiltak som pålegges, herunder foreldreveiledning og senter for foreldre og barn.

4. Virkninger av hjelpetiltakene

Dette kapitlet omhandler virkning av de konkrete hjelpetiltakene som inngår i prosjektet. Vi har tatt utgangspunkt i de sentrale virkningene som er analysert fremknyttet til de enkelte hjelpetiltakene. Kapitlet bygger på en gjennomgang av hovedfunn fra de tidligere delrapportene fra prosjektet om besøkshjem og støttekontakt (Herland et al., 2023), COS-P (Farstad et al., 2023), nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak (Oterholm et al., 2023), pålagte hjelpetiltak (Paulsen et al., 2021) og virkning av tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn (Paulsen et al., 2024). Der sitater er hentet fra presentasjonen i disse rapportene er det vist til rapportene. Andre sitat er hentet fra data i prosjektet som ikke tidligere er presentert.

I analysen av virkninger er det tatt utgangspunkt i det foreldre og ansatte i barnevernet, støttekontakter og besøkshjem har formidlet i intervjuer om virkningen av tiltakene, samt studien av mappene med vekt på målsettingene som er satt, barnevernstjenestens vurderinger og forskernes vurderinger av virkning av tiltakene etter å ha lest mappene. I presentasjonen har vi sett funnene fra tiltakene på tvers av tiltak og kategorisert ut ifra virkning. Dette fordi flere tiltak kan ha de samme virkningene, og et tiltak kan virke inn på flere områder. Underveis relaterer vi funnene til tidligere forskning og praksiserfaringer. For en helhetlig gjennomgang av litteratur knyttet til de enkelte tiltakene vises til rapportene fra delprosjektene.

Vi vil igjen understreke at det er utfordringer med hensyn til det å vurdere tiltak isolert, fordi de fleste familiene har flere tiltak, og andre forhold i familienes liv har også betydning for hvilke virkninger hjelpetiltakene har. Gjennom analysen av data er det samtidig flere positive virkninger som fremstår som sentrale. Disse er: Økt mestring og utvidelse av barnas erfaringer, økt støtte og avlastning, anerkjennelse av foreldrenes utfordringer og bedre samarbeid, foreldrene får økt forståelse for barnas behov, økt sikkerhetsnett rundt barna, forhindre omsorgsovertakelse og felles forståelse for behov for flytting, bedre koordinering av tjenester og støtte, nye løsninger og utvikling av tiltak.

Før vi går inn på disse virkningene beskrives kjennetegn ved familiene som mottar hjelpetiltak.

4.1 Kjennetegn ved familier med hjelpetiltak

Gjennom foreldrenes, ansattes beskrivelser og mappegjennomgangen tegnes det et bilde av familier med sammensatte utfordringer. Flere av barna hadde fysiske eller psykiske helseutfordringer med diagnoser som ADHD, spiseforstyrrelse, skolevegring og angst. Foreldrene beskrev at de hadde behov for hjelp i oppfølging av barnet, særlig relatert til at barnet hadde helsemessige utfordringer. Foreldrene hadde også selv ofte sammensatte utfordringer som for eksempel rusproblemer, psykiske plager og økonomiske problemer. Flere hadde selv hatt tiltak fra barnevernet som barn, opplevd vanskelig barndomserfaringer og traumer, eller det hadde oppstått kriser i livene deres med sykdom og død. I underkant av halvparten av begrunnelsene for tiltak i mappestudien var relatert til foreldrenes psykiske helse, andre begrunnelser handlet om somatisk helse og rusmisbruk, vold i hjemmet og konflikter mellom foreldrene. Noen eksempler fra mappestudien kan illustrere de sammensatte utfordringene:

Barn med særskilte behov, mors helse redusert fysisk og psykisk etter alvorlig ulykke. Mors samboer har vært som en farsfigur etter skilsmisse og fars død. Økonomisk støtte fra nav, opplever med jevne mellomrom at pengene ikke strekker til.

Økende bekymring fordi moren er mer syk med migrene bl.a. og følger gutten mindre opp. Økonomiske problemer med jevne mellomrom, med ubetalte regninger og husleie som ikke blir betalt i tide, som gir stress og angst.

Av de 88 barna som inngikk i mappestudien var 79 født i Norge. 22 av barna hadde innvandrerbakgrunn, herunder at barnet selv hadde innvandret eller at minst en av foreldrene var født utenfor Norge. Cirka halvparten bodde hos mor alene og en tredjedel hos begge foreldrene. Noen bodde hos far og noen hos andre. Lengden på kontakten med barnevernet varierte fra under ett år til over 10 år. 67 av de 88 barna hadde hatt tiltak i barnevernet fra 3 år og oppover. Mange av familiene hadde kontakt med flere instanser som helsestasjon, BUP, PPT, NAV mfl. De fleste hadde også ansvarsgrupper som tiltak der flere av instansene deltok. Flere av barna strevde med skolegangen. Det kunne gjerne være knyttet til at barna hadde psykiske helseutfordringer, flere diagnoser som eksempelvis ADHD, spiseforstyrrelser, skolevegring og angst. I studien om hjelpetiltak fra 2015 fremkommer det også at vansker relatert til skolen overraskende ofte ble oppgitt som årsak til tiltak (Christiansen, 2015d). Utfordringer i skolen beskrives også i flere av studiene om nettverkstiltak (bl.a. Neumann, 2010; Tjelflaat & Ulset, 2008).

Våre funn viser at mange av familiene i barnevernet har sammensatte utfordringer, noe som også har kommet frem i tidligere forskning (bl.a. Christiansen et al., 2015; Drange et al., 2021; Fauske et al., 2017; Kojan og Storhaug, 2021). Flere studier har over år pekt på at familier med kontakt med barnevernet oftere har lavere sosioøkonomisk status enn foreldre uten kontakt med barnevernet (bl.a. Andenæs, 2004; Drange et al., 2021; Fauske et al., 2017; Kojan & Storhaug, 2021). Sannsynligheten for å få tiltak i barnevernet varierer med foreldres inntekt, utdanning og trygdeytelser. Jo lavere sosioøkonomisk status, jo større sannsynlighet for melding og tiltak i barnevernet (Drange et al., 2021). En større andel barn med tiltak i barnevernet enn barn uten barnevernstiltak lever under EUs fattigdomsgrense (under 60 % av medianinntekten per forbruksenhet etter skatt). Barn med tiltak i barnevernet har også oftere enn andre kontakt med fastlege og BUP, noe som kan indikere dårligere helse (Drange et al., 2021). Atskillige studier viser at mange familier i kontakt med barnevernet selv hadde en vanskelig oppvekst, har lav utdanning og står utenfor arbeidslivet. En større andel er også enslige foreldre (Christiansen, 2015d; Fauske, Kvaran & Lichtwarck, 2017). Flere familier med tiltak i barnevernet beskrives å ha et strevsomt hverdagsliv (Lorentsen, 2021; Westby, 2021). Lorentsen (2021) viser i sin avhandling hvordan dårlig økonomi bidrar til et hverdagsstress med praktiske og materielle utfordringer. Ikke alle hadde råd til å lage middag hver dag, deltagelse på aktiviteter ble vanskelig, uten bil og med dårlig bussforbindelse på landsbygda krevde ærend mye tid. Stress, bekymringer og krevende omsorgsoppgaver hvor de ofte følte seg alene, ga ytterligere belastninger.

Foreldrene vi intervjuet, og familiene som inngikk i mappestudien hadde stort sett flere tiltak fra barnevernet. Mange hadde råd og veiledning og deltok i ulike foreldreveiledningstiltak. Flere hadde også økonomisk bistand fra NAV. Dette samsvarer med funn fra andre studier (Christiansen et al., 2015; Kojan og Storhaug, 2021; Øyen, Clifford & Gustavsen, 2010). Familiene mottar ofte flere tiltak fra barnevernet samtidig og de har også behov for at tiltakene varer over tid (Christiansen et al., 2015; Lorentsen, 2021).

4.2 Økt mestring og utvidelse av barnas erfaringer

Både støttekontakt og besøkshjem var tiltak som foreldrene formidlet at de var fornøyde med, og som de også mente at barna var fornøyde med (Herland et al., 2023). Besøkshjemmene og støttekontaktene formidlet at målsettingene med tiltaket relatert til barnet om å gi barnet opplevelser, legge til rette for deltagelse i aktiviteter og hyggelig samvær ble oppnådd. I tillegg til at de i noen situasjoner hadde en

oppdragende rolle. Tilsvarende viste mappestudien at målsettingene med besøkshjem og støttekontakt om å gi barna flere erfaringer, mestringsopplevelser og avlastning for foreldrene ble oppnådd. Med bakgrunn i at familiene ofte hadde lite nettverk, en belastende livssituasjon, flere av barna hadde utfordringer knyttet til psykisk helse og gjennomføring av skole og særlige utfordringer, var erfaringene i besøkshjem og sammen med støttekontaktene betydningsfulle for barna. Dette eksempelet fra en av mappene er illustrerende:

Barnevernstjenesten vurderer det som hensiktsmessig at gutten får en miljøarbeider. Dette fordi familien har hatt en svært belastende livssituasjon over lang tid, og far nylig har blitt alene med omsorgen for barna. Det vurderes at gjennom å gi familien et pusterom i hverdagen, vil det øke fars kapasitet som omsorgsperson og det vil gi gutten en pause fra en ellers belastende livssituasjon (Herland et al., 2023, s. 53).

Selv om vi ikke i vår studie har lyktes i å snakke med barna, er det i barneverns-mappene nedtegnet barnas synspunkter på tiltakene og at de gir uttrykk for at besøkshjem og støttekontakt er noe de ønsker og trives med (Herland et al., 2023).

I tidligere studier om bruk av besøkshjem og støttekontakt (Larsen, 2008, 2009) formidlet foreldrene at barna opplevde økt mestring og at tiltakene ga barna positive opplevelser og fellesskap.

Barna og ungdommene som ble intervjuet fortalte at de trivdes i besøkshjem og at de opplevde at det medførte en positiv endring (Øverland, Paulsen & Ulset, 2021), og at de satte pris på aktivitetene og kontakten med besøkshjemmet/støttekontakten (Larsen, 2008, 2009).

4.3 Økt støtte og avlastning

Flere av tiltakene synes å bidra til at familiene fikk økt støtte og avlastning. Sosial støtte deles ofte inn i fire ulike dimensjoner som emosjonell, instrumentell, informativ og anerkjennende støtte (Hiles et al., 2013; Langford et al., 1995; Nordahl et al., 2023). Tiltakene synes å bidra til støtte på flere av disse dimensjonene.

Besøkshjem og støttekontakt

I våre data fremstår tiltakene støttekontakt og besøkshjem med en todelt målsetting. Målsettingene handler både om å gi barna flere erfaringer og mestringsopplevelser,

men også om å gi foreldrene avlastning. Alle foreldrene beskrev gode erfaringer med både besøkshjem og støttekontakt og at det bidro til å gi dem et viktig pusterom. Gjennomgangen av mappene viser også at disse målsettingene synes å bli oppnådd. Besøkshjem bidro til nødvendig og viktig avlastning. Det innebar ikke nødvendigvis at barnas omsorgssituasjon ble endret på en slik måte at det ikke var behov for videre tiltak fra barnevernet (Herland et al., 2023). Familiene hadde utfordringer som ikke nødvendigvis endret seg på kort tid. Familiene hadde da også i hovedsak flere tiltak. Barna kan streve på ulike måter med for eksempler skolevegring, atferdsvansker, følelsesregulering, ha behov for hjelp med lekser utover det foreldrene kan følge opp. Det var ofte aleneforeldre, med lite nettverk rundt seg. Foreldrene hadde selv også ofte sammensatte utfordringer som for eksempel rusproblemer, psykiske plager, økonomiske problemer, opplevelse av traumer eller kriser.

Også i andre studier vises det til at besøkshjem og støttekontakt kan bidra til avlastning i hverdagen for foreldrene (Larsen, 2008, 2009; Paulsen, Ulset og Øverland, 2021, Soldal, 2003). Besøkshjem ble vurdert å være nødvendig for å redusere omsorgsbelastningen, og bidra til at foreldre fikk overskudd i hverdagen (Kojan & Storhaug, 2021). I en finsk studie (Moilanen, Kiili & Alanen, 2016) om bruk av støttekontakt kom det også frem at både barn og foreldre var fornøyd med tiltaket, men at de i større grad burde medvirke i utformingen av tiltaket. I studien om hjelpetiltak fra 2015 (Christiansen, 2015c) fant en at besøkshjem var lite omtalt i tiltaksplanene, men at de målsettinger som ble omtalt var tilsvarende som i denne studien: Gi positive opplevelser, avlastning, støtte, stimulering, stabile voksne og utvidet nettverk. Det var et tiltak foreldrene ga uttrykk for at de ønsket at skulle fortsette så lenge som mulig. Det var imidlertid usikkert hos saksbehandlerne om tiltakene bidro til tilstrekkelig endring. Usikkerhet om virkningen av disse tiltakene kom også frem i en svensk studie, samtidig som forskerne påpekte at tiltakene kunne bidra til at barnevernet fikk innsikt i problematiske forhold som kunne føre til ytterligere tiltak (Brännström, Vinnerljung & Hjern, 2015).

Støttekontakt og besøkshjem ser ut til å bidra til økt støtte. Beskrivelsene av støtte fra besøkshjem og støttekontakt handler både om instrumentell og praktisk støtte – ved at det gir avlastning og hjelp til å få hverdagen til å gå rundt. Tiltakene kan også bidra til emosjonell, informativ støtte og anerkjennelse gjennom at foreldrene har noen å dele erfaringer med som også kjenner barna godt. Disse formene for støtte inkluderer gjerne flere former for støtte der besøkshjem og støttekontakt utvides til å være ressurspersoner/ressursfamilier. For ungdom er det noen barnevernstjenester

som benytter miljøarbeidere mer enn støttekontakter, og denne type tiltak inkluderer gjerne alle fire formene for støtte. Besøkshjem og støttekontakt og lignende tiltak fremstår som tiltak det er behov for, og at de har en positiv betydning gjennom at de bidrar med flere former for støtte. Besøkshjem og støttekontakt er likevel tiltak som sjelden settes inn som det eneste tiltaket. Dette kan forstås i relasjon til de sammensatte utfordringene som mange familier i kontakt med barnevernet har.

Nettverksmøter

Nettverksmøtene førte også til økt støtte slik både foreldre formidlet, slik det fremkom i mappestudien og gjennom intervju med ansatte. Nettverksmøter bidro til at flere i nettverket ble kjent med situasjonen familien sto i, og at det førte til at de også ga økt støtte. Det kunne dreie seg både om emosjonell, instrumentell, informativ og anerkjennende støtte. En forelder «fortalte f.eks. om at familien ikke visste hvordan hun slet psykisk, men når de fikk mer informasjon om det så ble de mer støttende» (Oterholm et al., 2023, s. 58). De ansatte i barnevernet, som hadde erfaring med nettverksmøter, fortalte mange eksempler på hvordan nettverksmøter bidro til økt støtte til familien, slik dette eksempelet viser til:

Familien de er med på møter, og jeg ser at de er en veldig ressurs for mor, og hun sier at det er de og. Det å få satt i gang med nettverksmøte å få satt ting i system, og at de da kan ta opp hvem er det som kan hente barna i barnehagen når mor skal dit og etter hvert når de begynner på skole. Hvem kan gjøre sånn og sånn og sånn (Oterholm et al., 2023, s. 77).

De ansatte viste til at nettverksmøter både bidro til mer informasjon til det private nettverket, som igjen kunne gi nettverket et bedre grunnlag for å forstå hva familiens utfordringer handlet om og grunnlag for å hjelpe på en bedre måte. Samtidig bidro også nettverksmøtene til at familien fikk informasjon om hvordan barnevernet arbeidet. Informasjon som bidro til en større forståelse for barnevernets tiltak og at barnevernet fremsto som mer åpent (Oterholm et al., 2023). Det at nettverket stiller opp i større grad når de kjenner til situasjonen og inviteres inn, kommer også frem i annen litteratur (Källberg et al., 2018, Nyberg & Bons, 2013). Nettverksmøteledere med lang erfaring fra svensk barnevern viser til at nettverksmøter bidrar til økt sosial støtte (Källberg et al., 2018). Flere i det private nettverket blir gjennom nettverksmøtet involvert i det å bedre barnets situasjon (Nyberg & Bons, 2013).

4.4 Anerkjennelse av foreldrenes utfordringer og bedre samarbeid

Mange av foreldrene sto i vanskelige og krevende livssituasjoner og omfattende omsorgsoppgaver. Det gjaldt både foreldrene som ble intervjuet, foreldrene som var omtalt i mappene og slik de ansatte beskrev foreldrenes situasjon. I intervjuene med foreldrene kom det særlig frem at deltakelse i nettverksmøter bidro til en opplevelse av anerkjennelse for de utfordringene de sto i. Slik denne foreldereren sa:

Den største hjelpen for meg har vært den forståelsen jeg har møtt og den støtten (...) det åpner opp kommunikasjonen mellom de forskjellige som har med familien å gjøre. Det at de får en forståelse for hele historien (Oterholm et al., 2023, s. 57).

Eller som en annen forelder formidlet: «Det var den følelsen av å få ros for hvem jeg er og hva jeg har gjort, og liksom en forståelse for hvor vanskelig min situasjon er» (Oterholm et al., 2023, s. 58). Flere av foreldrene opplevde at de sto alene i krevende situasjoner, og at de skulle samarbeide med flere ulike instanser, og at det ofte kunne være vanskelig. De formidlet at nettverksmøtene bidrar til et bedre samarbeid og også en større forståelse blant de ulike instansene for både barna og foreldrenes situasjon. Med bakgrunn i de helsemessige utfordringene og skoleutfordringene som ble beskrevet i barnas mapper, fremstår det som viktig å kunne tilby tiltak som bidrar til et godt samarbeid mellom familiene og ulike instanser.

Andre studier viser også til at nettverksmøter bidrar til bedre samarbeid mellom familien og det profesjonelle nettverket (Briseid & Brottveit, 2007; Forkby, 2006; Källberg et al., 2018; Nyberg & Bons, 2013; Størkersen, 2011).

4.5 Foreldrene får økt forståelse for barnas behov

I delstudien om besøkshjem og støttekontakt formidlet foreldrene som beskrevet over at tiltakene bidrar til avlastning, noe som kunne gi dem mer overskudd til å se barnas behov og leve med krevende omsorgsbelastninger over tid, og evt. også kunne ta imot veiledning (Herland et al., 2023). Denne delstudien synliggjør at flere forhold har betydning for at foreldrene får økt forståelse for barnas behov.

Foreldrenes erfaringer fra nettverksmøter handlet mest om betydningen av den støtten de opplevde at de fikk gjennom møtene. Samtidig var det også intervjuer med foreldre der de fortalte om eksempler på hvordan nettverksmøtene hadde bidratt til at de selv fulgte opp barna på andre måter. Eksempelvis fortalte en far om hvordan

han skulle bruke mer tid hjemme om morgenen for å bidra til at sønnen gikk på skolen (Oterholm et al., 2023). Slike eksempler tydet på at nettverksmøtene også kunne bidra til at foreldrene fikk en økt forståelse for barnas behov.

COS-P er det foreldreveiledningstiltaket som har vært undersøkt i dette prosjektet. Samlet synes det å være et tiltak som kan bidra til at foreldre får økt forståelse for barnas behov, selv om studien ikke gir grunnlag for å konkludere med hensyn til når COS-P er egnet i en barnevernkontekst (Farstad et al., 2023). Foreldrene som ble intervjuet om erfaringer med COS-P, formidlet at foreldreveiledningsprogrammet hadde gitt dem både økt innsikt og verktøy til å håndtere barnas og egne reaksjoner på en mer hensiktsmessig måte. Begreper og metaforer som brukes og læres i kurset trekkes frem både som konkrete, anvendelige og overførbare av både foreldre og ansatte. Gjennomgangen av barnevernsmappene viste også at COS-P ble satt inn som tiltak for å øke foreldrenes forståelse og kunnskap om hvordan de møter barna og håndterer egne følelser. Intensjonen med kurset er at økt forståelse og kunnskap skal bidra til å bedre barnets omsorgssituasjon. I flere av saksmappene ble det beskrevet eksempler på at foreldre gjennom COS-P fikk økt forståelse for samspillet med barnet, og redskaper til å møte barnet på andre måter enn tidligere. Mens i andre sammenhenger traff ikke dette tiltaket. Det handlet bl.a. om foreldre som opplevde det krevende å snakke om følelser, eller som opplevde oppfølgingen som påtrengende. Ifølge de ansatte er innholdet i kurset nyttig i flere situasjoner der foreldre trenger å jobbe med å forstå barns reaksjoner, og samhandle bedre med barna sine. De ansatte formidlet imidlertid også begrensninger i når tiltaket kunne være aktuelt. Det stilles både krav til foreldres motivasjon, språklig og kognitiv kompetanse, noe vi kommer tilbake til i kapittel 6.

Bruken av COS-P som tiltak ser også ut til å utvikles i nye retninger. I beskrivelsene i mappene og i intervjuene med ansatte formidles det at de ansatte tilpasser gjennomføringen av COS-P slik det vurderes som hensiktsmessig for familien. I tjenestene vi har data fra drev de ansatte selv COS-P kursene og veiledning ut ifra prinsippene i COS-P. Ansatte fortalte at de f.eks. tilbyr individuell oppfølging istedenfor gruppeveiledning der det vurderes som mer hensiktsmessig. Det brukes lenger tid enn det som er satt opp på temaer dersom det synes å være behov for det osv. Det går også frem at de ansatte bruker deler av kursets innhold inn i generelle råd og veiledningstiltak, eller avslutter tiltaket hvis de ser at det ikke fungerer hensiktsmessig. Gjennomføringen av tiltaket ser dermed ut til å gjøres på en fleksibel måte og at tiltaket tilpasses den enkelte familie. Dette fører imidlertid til at det er vanskelig å evaluere COS-P som tiltak i barnevernet fordi det benyttes på ulike måter.

Det er også andre studier som viser positive virkninger av COS-P. Få av studiene er imidlertid utført innenfor barnevernsfeltet og COS-P er gjennomført på ulike måter, slik at det er vanskelig å vurdere virkningen av tiltaket (bl.a. Gerdts-Andresen, 2021; Helle et al., 2017; Michelet & Klevan, 2020; Skilbred & Havnen, 2017). En randomisert kontrollert studie (Zimmer-Gembeck et al., 2022) der COS-P ble benyttet ved et senter for psykisk helse viste resultatene at effekten av kurset var liten, men at kurset kunne være aktuelt når målet er å introdusere foreldre til foreldreveiledning, og til de sentrale begrepene i kurset, som trygghet og sikkerhet. Vår studie gir eksempler på at COS-P kan bidra til at foreldre får økt forståelse for barnas behov og redskaper til å møte dem på en bedre måte, men studien gir ikke grunnlag for å konkludere om i hvilke situasjoner COS-P er egnet i en barnevernsskontekst.

4.6 Utvidet sikkerhetsnett rundt barna

Alle tiltakene som er omtalt i dette prosjektet bidrar til at flere får kjennskap til barnas situasjon. Det kan i seg selv bidra til et økt sikkerhetsnett rundt barna. Gjennom kontakt med besøkshjem og støttekontakt, blir barna kjent med andre voksenpersoner som kan følge med på hvordan barna har det (Herland et al., 2023). Det kan gi barna voksne de kan snakke med om sin situasjon. I noen av barnevernstjenestene var støttekontakt og besøkshjem utviklet til mer omfattende tiltak, kalt ressurs hjem, miljøterapeuter mm. Disse tiltakene fremsto som en kombinasjon av det som tradisjonelt har vært målsettingene med besøkshjem og støttekontakt og at de også var en type veiledningstiltak. Både besøkshjemmene og støttekontakten formidlet også at de var opptatt av å ha en god samarbeidsrelasjon med foreldrene, og at de vurderte at det var viktig for å bidra til at foreldrene opplevde det som trygt for barna å benytte seg av tiltaket. Flere ansatte fortalte om hvordan de tradisjonelle tiltakene som besøkshjem og støttekontakt ble videreutviklet til bl.a. ressurs hjem som kombinasjon av besøkshjem og veiledningstiltak, miljøarbeidere med et mer omfattende oppdrag enn tradisjonelle støttekontakter (Herland et al., 2023). Gjennom denne type samarbeid kan også besøkshjem og støttekontakt gi foreldrene andre voksne å snakke med om barnas situasjon. Foreldre har formidlet også i tidligere studier om besøkshjem og støttekontakt at de verdsatte kommunikasjonen med andre voksne som ble kjent med barna deres (Larsen, 2008, 2009).

Gjennom intervjuer med ansatte og gjennomgangen av mapper ble det vist til at nettverksmøter kunne bidra til økt sikkerhet for barnet (Oterholm et al., 2023). I nettverksmøtene, der gjerne både private og offentlige deltar, får de innsikt i

familiens utfordringer og kan slik bedre bidra til å være et sikkerhetsnett for barna. Slik en av de ansatte formulerte det:

Da tenker jeg at nettverksmøtet har på en måte en stor fordel i seg, at de rundt hører den bekymringen vi har. (...) de har fått en tanke som gjør at de kanskje passer litt mere på da. Følger litt med (Oterholm et al., 2023, s. 78).

Nettverksmøtene bidro til åpenhet om bekymring, og den kunnskapen kunne føre til at det var et bedre sikkerhetsnett rundt barna.

4.7 Forhindre omsorgsovertakelser og felles forståelse for behov for flytting

I intervjuene med barnevernansatte viste de også til situasjoner der det var alvorlig bekymring og at nettverksmøter gjennom å involvere familie og nettverk kunne bidra til at barna kunne bli boende hjemme.

Nettverksmøte med hele slekta. Advokat og vi har trukket en 4-12 sak etterpå. Hvor vi har snakket om alle tingene, fått med oss familien, som egentlig nekter for at mor har slått, men samtidig så er de nå villige til å stille opp allikevel (Oterholm et al., 2023, s. 78).

Gjennom nettverksmøtet får slekta informasjon som kan føre til at de kan støtte barn og foreldre bedre enn de har gjort tidligere, samtidig som de kan beskytte barna. Nettverksmøter som hjelpetiltak kan slik bidra til at barns omsorgssituasjon hjemme blir tryggere og at barna kan ha mulighet for å bo hjemme med en tettere oppfølging av nettverket. Tidligere erfaringer med nettverksmøter viser at denne arbeidsformen kan bidra til å forhindre plasseringer, eksempelvis slik evalueringen av modellen om nettverksterapeutiske tiltak (NTT) (Briseid & Brottveit, 2007) viser. Erfaringer med bruk av nettverksmøter i hjelpetiltakssaker var at nettverksmøter ble vurdert å være særlig nyttige med tanke på å styrke familiens egne muligheter for å ivareta omsorgen for barna når problembelastningen opplevdes som stor (Størkersen, 2011, s. 228-229). Flere studier viser også til at ulike former for nettverksmøter har bidratt til at barn og unge kunne bli boende hjemme (Forsberg & Wallmark, 2021; Klefbeck et al., 1987 i Klefbeck & Forsberg, 1992).

Selv om nettverksmøter kan bidra til økt sikkerhet for barnet, er det ikke alltid barnet kan bo hjemme. Barnevernsansatte fortalte også om at nettverksmøter

kan bidra til en forståelse for plassering og mulighet for plassering i nettverk. Som denne informanten sa: «jeg har vært med i nettverksmøter hvor vi har tatt omsorgen. (...) Og da har det blitt en konsensus ut av det» (Oterholm et al., 2023, s. 80). Andre studier om nettverksmøter viser til lignende erfaringer. Arbeidet med nettverksmøtene muliggjorde en felles forståelse for behovet for plassering, og barna og ungdommene som ble plassert beholdt i større grad kontakt med sin familie (Klefbeck et al., 1987 i Forsberg & Wallmark, 2021; Klefbeck & Forsberg, 1992).

Andre eksempler på tiltak som kan gi tett oppfølging av familien og som har hatt betydning for å unngå omsorgsovertakelser, er bruk av ulike former for ressurspersoner. Noen tjenester hadde videreutviklet støttekontakt og besøkshjem til mer omfattende tiltak. Tiltak som ble kalt ressurs hjem innebar både elementer av tradisjonelle besøkshjem der barnet oppholder seg i besøkshjemmet, men også at besøkshjemmet ga veiledning til foreldre og hadde en mer vennelignende kontakt eller fungerte som en besteforelder (Herland et al., 2023; Oterholm et al., 2023). Tilsvarende eksempel handlet om en ressursperson som fungerte som en form for miljøarbeider, utvidet støttekontakt og besøkshjem. Der ressurspersonen fulgte opp en ungdom, men også deltok på møter med ulike instanser, og gutten bodde hos denne ressurspersonen i perioder når han ikke kunne bo hjemme. Disse eksemplene synliggjør mangfoldet i barnevernets tiltak, og hvordan barnevernet utvikler de tradisjonelle tiltakene for å møte familienes behov.

Et tredje type tiltak, som er lite brukt i Norge, er ulike former for mentorordninger. Et eksempel fra en scoping review av barnevernets nettverksarbeid (Okland & Oterholm, 2021) viser til et prosjekt der ungdom nominerte en person i sitt nettverk som mentor. I tillegg til mentorordningen inngikk også opplærings- og samarbeids-tiltak mellom ungdom, familie og mentor, og individuell oppfølging av ungdommen. Tiltaket viste seg å bidra til å forhindre plassering (van Dam et al., 2017).

Pålagte hjelpetiltak som siste forsøk

Som hovedregel skal hjelpetiltak i barnevernet være frivillig, men det er også mulighet for å pålegge hjelpetiltak i hht lov om barnevernstjenester § 3-4 når dette vurderes å være nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg eller beskyttelse. Som vi var inne på tidligere er det et relativt lavt omfang av pålegg av hjelpetiltak, også etter at det ble utvidet mulighet til å pålegge dette. I forkant av beslutningen om utvidelse av muligheten for å pålegge hjelpetiltak i 2016, var det store diskusjoner om hvilken betydning dette ville ha for barnevernets arbeid og

for familiene som er i kontakt med barnevernet. Diskusjonene rundt lovforslaget dreier seg blant annet om ressursbruk og behov for mer kunnskap. Det ble også diskutert om det burde legges inn i lovforslaget at frivillige tiltak skal være forsøkt eller vurdert før tiltak kan pålegges. Flere høringsinstanser uttrykte bekymring for at en utvidet mulighet til å pålegge tiltak skulle være til hinder for, eller forsinke en eventuell omsorgsovertakelse der hvor det er nødvendig. En tydeliggjøring av at å fremme pålegg om tiltak ikke skal være en forutsetning for å fremme sak om omsorgsovertakelse ble etterspurt. Andre høringsinstanser ytret en bekymring for at man ved å pålegge tiltak kan sette barnet i en alvorlig lojalitetskonflikt når foreldre gir sterkt uttrykk for at de er mot tiltaket (Prop. 72 L, 2014-2015) (Paulsen et al., 2021).

I årsrapportene fra fylkesnemnda og barneverns- og helsenemnda (2016b, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021) kommer det frem at det pålegges flest omsorgsendrende tiltak (herunder foreldreveiledningstiltak og senter for foreldre og barn). Når hjelpetiltak pålegges begrunnes dette hovedsakelig i stor bekymring for barnet, behov for å sikre en tilfredsstillende omsorgssituasjon, og at tiltaket er til barnets beste. Samtidig ser vi at begrunnelsene også ofte knyttes til usikkerhet om hvorvidt omsorgssituasjonen er god nok, og at det er behov for bedre innsikt i familiens situasjon. Å fremme sak om pålagte hjelpetiltak eller omsorgsovertakelse beskrives i noen tilfeller av barnevernet å være eneste løsning. Det gjelder særlig situasjoner der de ser at omsorgen for barnet er svært bekymringsfull, foreldre motsetter seg frivillige tiltak, og barnevernet har forsøkt alt for å overbevise foreldrene om å ta imot tiltak. Fylkesnemndslederne forteller at barnevernstjenesten i de fleste tilfeller har lagt ned en stor innsats for å sette inn frivillige tiltak før de fremmer en eventuell sak for fylkesnemnda, men at barnevernet ikke opplever at de kommer noen vei. Manglende samarbeid og tillit mellom barnevern og foreldre trekkes frem av fylkesnemndslederne som en viktig grunn til at arbeidet har stoppet opp.

I våre data kommer det frem at ansatte i barnevernet ser pålegg av tiltak som en «siste utvei», og at det ofte er gjort flere forsøk på å komme til enighet om tiltak. Når barnevernstjenesten fremmer sak om pålagte hjelpetiltak i fylkesnemnda er det ofte etter en lengre prosess i barnevernet, og som oftest har familiene vært i kontakt med barnevernet over lengre tid og flere tiltak har vært iverksatt eller forsøkt iverksatt frivillig. I intervju med både barnevernansatte og fylkesnemndsledere nevnes det at det å fremme forslag om å pålegge hjelpetiltak er et slags siste forsøk før omsorgsovertakelse, som illustrert i følgende eksempel fra en barnevernansatt

som snakker om en sak som ble fremmet for fylkesnemnda med forslag om pålagte hjelpetiltak:

Vi hadde prøvd alt vi bare kunne, vi hadde først prøvd fullstendig frivillig, uten noe som helst tvang med å argumentere med de observasjonene og de vurderingene som vi gjorde og så videre. Vi opplevde da at ingen av foreldrene var lydhøre, da den ene foreldereren, sånn som jeg opplevde det, skrev seg selv mer ut av det her. Han var ikke interessert. Og mor da sto på sitt. Vi forsøkte mange runder, og når det ble besluttet at den skulle til nemnd, så forsøkte vi å komme til en løsning de kunne samtykke til, og man tenker at det var det som var det beste. Men de holdt på sitt og så endte det i nemnd (Paulsen et al., 2021 s. 39).

Det kommer frem i flere av intervjuene med ansatte at de i utgangspunktet er skeptiske til å pålegge hjelpetiltak, da de er usikre på hvorvidt pålagt hjelp kan fungere. Både ansatte og fylkesnemndsledere mener at motivasjon og forståelse hos foreldrene synes å være avgjørende for om hjelpetiltak har en positiv effekt og at frivillige hjelpetiltak derfor er å foretrekke fremfor pålagte, som illustrert i følgende sitat fra en ansatt i barnevernet og en fylkesnemndsleder:

(...) det er mitt inntrykk i saker der vi er nødt til å pålegge, så er det en ganske stor fare for at effekten av tiltaket daler betydelig, så vi strekker oss langt for å overbevise i de sakene der man vurderer at det er behov. Og i saker der man faktisk har grunnlag for å pålegge, så forsøker man å komme i posisjon til at man får til et samarbeid, framfor å bare slå i bordet og si at dere skal. Det er hvert fall noe som jeg tenker er veldig viktig. Og skal man ha noen til å endre noe, så tenker jeg at det med god margin er best sjans for at det er en positiv utvikling hvis det faktisk er noe som de egentlig lander på selv, med god hjelp fra oss, at de kommer fram til at det er hensiktsmessig. Enn at det kommer noen og sier at dere skal, og så finnes de ikke motivert, og så ser de kanskje ikke de samme utfordringene som vi gjør. Bare at de skal begynne å endre noe som ikke de ser som et problem, da er effekten deretter og (...) I mange saker så tror jeg rett og slett at hvis man er nødt til å pålegge så er ikke de fremtidsutsiktene så gode, med mindre de får en sånn oppvåkning plutselig underveis. Men mitt inntrykk er jo at folk som er på defensiven, som står hardt på sitt og sier at her er det ikke noe problem, det er ikke bare å få de ut av den heller. Så det er kjempevanskelig. Skal man klare og komme i posisjon og få folk til å forstå at her er det utfordringer som det må jobbes med for at de skal takke ja til det ... (Paulsen et al., 2021, s. 36)

Hvis folk ikke vil veiledes, så vil de ikke veiledes. Så enkelt er det jo. Hvis de ikke vil ha hjelp, så vil de ikke ha hjelp, og tar de ikke imot så er det formålsløst. Jeg har hatt et vedtak hvor det var pålegg om tilsyn for å sikre barna, hvor denne faren da ikke ønsket tilsyn og ikke noen involvering. Og jeg tenker at det kan være mer hensiktsmessig. Fordi det krever ingen medvirkning sånn sett, eller en medvirkning fra omsorgspersonene. Så slike kontrolltiltak kan kanskje være mer hensiktsmessig (Paulsen et al., 2021, s. 36).

Sitatene illustrerer et poeng som kommer frem i flere intervjuer med det ansatte; at en felles forståelse av utfordringene er sentralt for at veiledning og hjelp skal ha virkning. Dette kommer tydeligst frem når det er snakk om omsorgsendrende tiltak. Gjennom intervjuene kommer det frem at fylkesnemndsledere og ansatte i barnevernstjenesten mener det er en sammenheng mellom motivasjon hos foreldre/ barn og hvordan tiltak vil fungere. Det kommer likevel frem eksempler hvor ansatte viser til at pålagte tiltak, i form av familiesenter, har hatt positiv virkning. Noen viser til at det at noen andre enn barnevernstjenesten følger dem opp kan gjøre at de får til et godt samarbeid på tross av at tiltaket er pålagt, eller at foreldre blir motiverte til å ta imot tiltaket når de først kommer til familiesenteret.

4.8 Bedre koordinering av tjenester og støtte

Mange familier som har kontakt med barnevernet har flere tiltak, og mange instanser har kontakt med familien. Det fører til et behov for en hensiktsmessig koordinering av tiltakene. Både foreldre og ansatte viste til at nettverksmøter kunne bidra til en god koordinering. Som en ansatt sa: «Så har vi nettverksmøter nettopp for å ha med hjelpeapparatet videre og finne ut av hvem som gjør hva, hvor lenge familien trenger de ulike hjelpeinstansene i familien» (Oterholm et al., 2023, s. 80).

Nettverksmøter benyttes også der det er konflikter eller vanskelig samarbeid mellom familien og ulike instanser.

... Jeg tror man får ryddet opp i veldig mye i nettverksmøter og har vært på mange møter hvor det har vært konflikter mellom skole, barnehage og foreldre, hvor man kan gå inn i det og så skjønt at det bare er misforståelser (Oterholm et al., 2023, s. 81).

Foreldre formidlet også erfaringer med at samarbeidet med de ulike instansene ble bedre gjennom nettverksmøter, og som beskrevet over at de opplevde en større anerkjennelse for de utfordringene de sto i. Foreldrene pekte også på at det var en

hjelp at alle var til stede på samme møte, og at de slapp å gå på møter med hver instans:

Og det som er fint er at alle får samme historien, ikke bare deler av den. Da blir det lettere for alle å kunne hjelpe barna. Det blir litt sånn brainstorming, hvem kan gjøre hva. Og alle vet hva de andre skal gjøre også. Det blir mer fart i sakene (Oterholm et al., 2023, s. 57).

En annen funksjon med hensyn til koordinering av tiltak, var at andre instanser fikk mer informasjon og at dette ga dem et innblikk i hvordan barnevernet arbeidet. Ulike instansers bekymring, dersom de ikke hadde tilstrekkelig informasjon, kunne skape uro og det ble en mer felles retning for arbeidet når alle fikk den samme informasjonen (Oterholm et al., 2023). Flere av de ansatte fortalte om erfaringer fra nettverksmøter der dialogen mellom deltakerne bidro til en annen forståelse og samarbeid mellom deltakerne på nye måter. I et eksempel fra datamaterialet foreller en ansatt om relasjonen mellom en mor med psykiske lidelser og skolen der de lagde en avtale om at moren kunne si fra til skolen når det var særlig vanskelig så skolen kunne følge opp barnet, og den ansatte kommenterte: «Det hadde vi aldri fått til ellers». Også tidligere forskning viser at møteformen er kraftfull når det gjelder å skape allianser og gruppedynamiske prosesser, som igjen gir opphav til ideer og løsninger til tross for at problembildet er komplekst (Forkby, 2006, 2009). Andre studier viser også at nettverksmøter bidrar til bedre samarbeid mellom familien og det profesjonelle nettverket (Briseid & Brottveit, 2007; Forkby, 2006; Källberg et al., 2018; Nyberg & Bons, 2013; Størkersen, 2011).

De aller fleste familiene i mappestudien hadde ulike former for samarbeidsmøter, ansvarsgruppemøter. Noen av familiene hadde hatt familieråd eller nettverksmøter i tillegg. I og med at mange familier med barnevernstiltak ofte har kontakt med flere instanser, er det gjerne behov for ulike former for koordinering. Her kan det være behov for i større grad å vurdere når hvilke møteformer er hensiktsmessige.

5. utfordringer i hjelpetiltaksarbeidet

Selv om tiltakene fremsto med positive virkninger, slik det er beskrevet i foregående kapittel, var det også utfordringer i gjennomføringen av tiltakene. I dette kapitlet vil vi se nærmere på utfordringene som er identifiserte. Det er spesifikke utfordringer knyttet til de enkelte tiltakene, og vi har derfor valgt å belyse tiltakene hver for seg; besøkshjem og støttekontakt, nettverksmøter, COS-P og pålagte tiltak. Gjennom å løfte frem og diskutere utfordringene i et eget kapittel bidrar det til å tydeliggjøre hvilke områder det er behov for å arbeide ytterligere med for å videreutvikle disse tiltakene. Innledningsvis vil vi gå inn på to områder som går på tvers av tiltakene: variasjon i tilgjengelighet og overgangen mellom ulike faser av en barnevernssak.

5.1 Variasjon i tilgjengelighet av tiltak

Generelt er det stor variasjon i bruk av tiltakene i ulike tjenester og kommuner, som også tidligere forskning viser (Drange et al., 2021; Madsen & Backe-Hansen, 2015). Imidlertid kan mye av forskjellene i tiltaksbruk forklares med befolkningssammensetning, selv om ikke alle forskjellene kan det. Små barnevernstjenester ser ut til å ha en mer aktiv tiltakspraksis enn større, men det er vanskelig å finne svar på hva grunnen til dette kan være (Drange et al., 2021). Også i vår studie kommer det frem at det er stor variasjon i hvilke tiltak som er tilgjengelig i kommunene og hvilke tiltak som benyttes. I flere av de små tjenestene uttrykker de ansatte at de ikke har nok tilgjengelige tiltak, og at de skulle ønske de hadde flere tiltak å spille på. Samtidig har alle tjenestene i utvalget tilgang på tiltakene som er inkludert i denne studien, men det kan være utfordringer knyttet til gjennomføringen av tiltakene.

Det var stor variasjon i bruk av støttekontakter og besøkshjem i de kommunene som inngikk i prosjektet. Noen barnevernstjenester benyttet ikke støttekontakter som tiltak. Støttekontakt som tiltak kunne være lagt inn under tiltak for barn og unge med funksjonsnedsettelse, og var da ikke benyttet som et barnevernstiltak. Besøkshjem og støttekontakt ble i noen tjenester benyttet tradisjonelt, mens andre tjenester hadde utviklet tiltakene som kombinasjonstiltak der f.eks. også veiledning og mer omfattende oppfølging var inkludert. Tidligere studier viser at besøkshjem i større grad ble benyttet i små kommuner og mindre i de største kommunene (Madsen & Backe-Hansen, 2015). Noen barnevernstjenester benyttet ofte nettverksmøter og kunne ha mange i løpet av et år, mens andre hadde lite erfaring med dette (Oterholm

et al., 2023). Enkelte tjenester benyttet kun familieråd og ikke nettverksmøter, mens noen benyttet begge. De ansatte beskrev flere grunner til denne variasjonen, som vi kommer tilbake til under utfordringene knyttet til nettverksmøter.

COS-P ble benyttet på ulike måter, både som gruppetilbud, individuelt og at de ansatte benytter elementer fra COS-P i generelle råd og veiledning (Farstad et al., 2023). Det er også variasjon mellom barnevernstjenestene i omfang av opplæring i COS-P. Noen barnevernstjenester har enkelte COS-P terapeuter, mens i andre tjenester har de fleste ansatte fått opplæring i COS-P. Dette gir ulikt grunnlag mellom barnevernstjenestene for å benytte denne tilnærmingen. I hjelpetiltaksstudien fra 2015, kom det også frem at COS var et ofte benyttet veiledningstiltak i barnevernet (Skilbred & Havnen, 2015).

Det at det er variasjon i hvilke tiltak som er tilgjengelige, og i tiltaksbruken, trenger ikke være et problem i seg selv. Det kan være familier med ulike behov, som gir grunnlag for ulike typer tiltak. Kommuner kan ha ulik organisering av tiltak, og det kan være variasjon i hvilke typer oppfølging som kan gis utenom barnevernstjenesten. Barnevernstjenester kan ha utviklet lokale tiltak med andre betegnelser, men med lignende funksjoner, som ikke nødvendigvis fanges opp i statistikken. Det kan likevel være grunn til å tilstrebe at alle kommuner tilbyr tiltak som dekker ulike behov, og som gjør at retten til nødvendige barneverntiltak jf. barnevernsloven § 1-6 innfris.

Dette er også sentralt i forbindelse med barnevernsreformen, som har gitt kommunene et større ansvar for barnevernet, både faglig og økonomisk⁵. Her presiseres det at tiltak skal utvikles i en lokal kontekst. Forsøkskommuneprosjektet viste at kommunene gjennom prosjektet utviklet flere tiltak enn de hadde før forsøket og bygde opp relativt store tiltaksteam og fagmiljøer. Som ifølge kommunene ga dem bedre mulighet og fleksibilitet i å tilpasse hjelpen til barnets behov. For at dette skal være mulig kreves også at kommunene har nødvendig rammebetingelser (Deloitte & Telemarksforsking, 2020).

---

⁵ [Hva er barnevernsreformen? | Bufdir](#)

5.2 Overganger mellom ulike faser av barnevernets arbeid

Mange av de større barnevernstjenestene som har deltatt i studien, er organisert med ulike team som mottak, undersøkelse, hjelpetiltak, omsorg og ettervern. Noen har også egne team som jobber med hjelpetiltak, f.eks. ressursteam, familie- og ressursteam osv. Ansatte fra disse tiltaksteamene gjennomfører bl.a. veiledningstiltak i familien i tillegg til den oppfølgingen saksbehandler har ansvar for. Tiltaksteamene arbeider da på oppdrag fra saksbehandler. Enkelte barnevernstjenester har også tiltaksteam som ligger utenfor barnevernstjenesten, men som likevel bare tar oppdrag fra barnevernstjenesten. I mindre barnevernstjenester er det også ansatte som arbeider etter generalistmodell og kan følge opp familien gjennom alle fasene i en barnevernssak dersom det skulle være aktuelt. Som disse eksemplene illustrerer, er det stor variasjon i organisering av tjenestene.

Ulike organisasjonsformer har ulike fordeler og ulemper. En type spesialisering, som tiltaksteamene er uttrykk for, innebærer gjerne at barn og familier får oppfølging av ansatte med særlig kompetanse. Det kan være kompetanse på bakgrunn av erfaring og også formell kompetanse gjennom bl.a. videreutdanning innen familieterapi, ulike sertifiseringsordninger som PMTO eller opplæring i COS-P osv. Fordelen med en slik organisering kan være nettopp den spissede kompetansen. Det kan også være at man gjennom en slik organisering får større grad av stabilitet i tiltaksperioden, og at man unngår å måtte avlyse avtaler med bakgrunn i at ansatte må gå inn i hastesaker eller akutte saker. Ulempen med spesialisering er at familiene må bytte kontaktperson i barnevernet. I løpet av undersøkelsesfasen kan man få tid til å bli kjent og bygge en relasjon, som dermed må brytes når man skal overføre familien til tiltaksteamet. I tilfeller hvor man har bygd opp en god relasjon kan dette være en ulempe, samtidig som det i tilfeller hvor det er en konfliktfylt relasjon, kan være en fordel.

I alle tilfeller vil den jobben som gjøres i undersøkelsesfasen legge et grunnlag for tiltaksarbeidet. I de tjenestene som er organisert med ulike team, vil overgangen mellom teamene legge føringer for den videre oppfølgingen av familien. Flere av de ansatte tematiserte at det var behov for bedre arbeid i overgangene mellom undersøkelse og tiltak. Det var eksempler på rutiner for overføringer der alle dokumenter skulle være klare med vedtak, tiltaksplan osv., og at saken først etter dette ble lagt til tiltaksteamet. I andre situasjoner ble noen fra tiltak trukket inn i saken før undersøkelsen var ferdig. Det kunne også være drøftingsmøter ved overgangen mellom undersøkelse og tiltak. Det ble beskrevet en noe ulik praksis,

men flere påpekte at dette var et område det var behov for å utvikle. I og med at undersøkelsesperioden er forholdsvis kort, vil det sannsynligvis ofte komme frem ny informasjon når en arbeider med tiltak, og det vil da være behov for å justere tiltaksplanene.

Hvordan undersøkelsen gjennomføres kan også ha betydning for hvilke tiltak som fremstår som aktuelle. Flere av de ansatte pekte på at dersom nettverksmøter (oppstartsmøter) ble benyttet i undersøkelsen, var det mer sannsynlig at nettverksmøter ble benyttet som hjelpetiltak (Oterholm et al., 2023). Denne sammenhengen mellom undersøkelse og tiltak beskrives også i tidligere erfaringer fra nettverksmøter (Størkersen, 2011). Dersom en starter med nettverksmøter i undersøkelsesfasen vil både foreldre og ansatte ha erfaring med dette som de kan trekke inn i tiltaksfasen. Ansatte viste også til at dersom det var lite fokus på nettverk i undersøkelsen, var det også en fare for at en ikke hadde fokus på det i tiltaksfasen heller. En informant sa:

Det er sjelden man tenker at her må en koble på nettverket, hvis det ikke står noe om det i vedtaket som vi får eller undersøkelsesrapporten (Oterholm et al., 2023, s. 69).

De ansatte i tiltaksteamene, formidlet at de forholdt seg til rammene for tiltaket som ble «bestilt» fra undersøkelse. Samtidig pekte ansatte i tiltaksteamet på at undersøkelsesperioden var kort, slik at det kunne hende de så behov for andre tiltak når de hadde blitt mer kjent med familien. Betydningen av å ha en felles tenkning i hele tjenesten, og et godt samarbeid mellom de ulike teamene og overganger mellom team, fremstår som et viktig område å se på i utvikling av hjelpetiltakene.

5.3 Besøkshjem og støttekontakt

Angående besøkshjem og støttekontakt var det særlig utfordringer knyttet til rekruttering og tilstrekkelig opplæring og veiledning som ble tematisert. I tillegg var et sentralt spørsmål hvor lenge tiltaket skulle vare.

En grunnleggende utfordring knyttet til besøkshjem var mulighet for å rekruttere dem. Foreldre formidlet at de hadde ventet lenge på tiltaket. Ansatte fortalte at det både har vært, men også at det har blitt vanskeligere å rekruttere besøkshjem. I mappene så vi at familier hadde måttet vente over tid på at besøkshjemmet ble iverksatt selv om det var fattet vedtak om dette (Herland et al., 2023). Flere

fortalte også om utfordringer med rekruttering av støttekontakter, og at det kunne være utfordrende å rekruttere støttekontakter med relevant kompetanse til støttekontaktlønn.

Besøkshjemmene som ble intervjuet, fortalte jevnt over at de fikk lite opplæring og veiledning (Herland et al., 2023). Flere av dem etterlyste også bedre informasjon om barnas familier slik at de hadde bedre forutsetninger for å forstå situasjonen og gi barnet et godt tilbud. Det varierte om støttekontaktene formidlet behov og ønske om veiledning, og hvor mye veiledning de fortalte at de hadde fått. Noen opplevde at de fikk tilstrekkelig veiledning, mens andre etterlyste mer oppfølging fra barnevernstjenesten. Behovet for veiledning så ut til å ha sammenheng med kompleksiteten i støttekontaktoppdraget.

Varighet av tiltak som besøkshjem og støttekontakt ble tematisert både fra foreldre, ansatte, støttekontakter og besøkshjem. Noen foreldre fortalte at de opplevde at de hadde måttet kjempe for å beholde besøkshjemmet (Herland et al., 2023). Samtidig formidlet også ansatte at de tenkte at besøkshjem var et tiltak som måtte vare en tid hvis det skulle ha en positiv virkning. Mange av familiene med hjelpetiltak i barnevernet kjennetegnes av omfattende problematikk slik det også kommer frem i denne studien. Det kan gi behov for støtte over tid. Også i andre studier om hjelpetiltak er det pekt på et behov for hjelp i et langsiktig perspektiv (Christiansen et al., 2015; Lorentsen, 2021).

Både besøkshjem og støttekontakt som barnevernstiltak er offentlige tiltak, samtidig møtes deltakerne på private arenaer og relasjonen kan oppfattes som en blanding av offentlig og privat. Flere av støttekontaktene tematiserte usikkerhet om hvordan relasjonen var tenkt videre når tiltaket ble avsluttet. Hvordan besøkshjem og støttekontakter skal forholde seg til disse til dels motstridende forventningene er det også viktig å tematisere både sammen med dem, men også overfor barn og foreldre. I videreutvikling av tiltakene til ressurs hjem, ressurspersoner, miljøterapeuter, kunne grensene mellom offentlige og private roller kanskje gli enda mer over i hverandre, og noe som var viktig å tematisere. Samtidig fremsto tiltakene som fleksible og at de ivaretok barn og foreldres behov på en god måte. Imidlertid kunne det være utfordrende å avklare hvordan denne type tiltak skulle avlønnes, da de ikke passet inn i de tradisjonelle kategoriene.

5.4 Nettverksmøter

Områdene som ble nevnt som særlig utfordrende knyttet til nettverksmøter var i hvor stor grad tiltaket var innlemmet i tjenesten, mangel på kompetanse, tid til forberedelse, betydningen av å sikre at deltakerne ble tilstrekkelig ivaretatt og tilgjengelighet av kompetente tolker.

Selv om nettverksmøter er en arbeidsform og et tiltak som har vært brukt i norsk barnevern siden 1990-tallet (bl.a. Klefbeck & Ogden, 1985; Qvale, 1993, Størkersen, 2011) viser denne studien at det er stor variasjon i bruk av nettverksmøter som tiltak. Informantene er inne på flere årsaker til dette. Det dreier seg bl.a. om i hvilken grad tiltaket er en integrert del av tjenesten, og også i kommunen. Dersom det fremstår som en omforent måte å arbeide på, benyttes det i større grad (Oterholm et al., 2023). I noen tjenester fremsto det som at det var opp til den enkelte saksbehandler å beslutte om nettverksmøte var aktuelt, og at saksbehandlers holdning til tiltaket derfor var særlig viktig. Dersom kontaktpersonene/saksbehandlerne var negative, ble ikke tiltaket brukt. Mens i andre tjenester fremsto tiltaket som en integrert måte å arbeide på fra undersøkelse til tiltak, og det ble i mindre grad opp til den enkelte saksbehandler om tiltaket skulle benyttes eller ikke. Leders holdning til bruk ble også vektlagt. Flere av de ansatte mente også at nettverksmøte var et tiltak som kunne brukes mer enn det ble gjort i dag, slik også statistikken fra SSB indikerer.

I hvilken grad nettverksmøter ble benyttet, syntes også å ha sammenheng med de ansattes kompetanse (Oterholm et al., 2023). Flere påpekte at særlig møteledelse var krevende, og at det krevde en særskilt kompetanse. I intervjuene med ansatte ga de uttrykk for at gjennomføringen ble særlig avhengig av enkeltpersoner, og mulighet for å tilby dette tiltaket ble sårbart. Nettverksmøter foregår i hovedsak med en annen møteleder enn den som følger opp familien. Det pekes på at det er viktig at møteleder(ne) har terapeutisk kompetanse og erfaring med denne type prosessorienterte møter (Forsberg & Wallmark, 2021c; Fyrand, 2005; Svedheim, 1985).

Det fremkom ikke bare behov for å ha kompetente møteledere, men også at ansatte i tjenestene hadde en felles forståelse for hva nettverksmøtene innebar, og fikk trening i å delta i denne type møter. Dette kom bl.a. frem ved at ansatte tematiserte at det hadde betydning at saksbehandlere tør å delta (Oterholm et al., 2023). I intervjuene konkretiseres det ikke hva dette handler om, men nettverksmøteformen har et mer prosessorientert preg enn en del andre møteformer, slik det beskrives av ansatte og

foreldre og det omtales i litteraturen (Forsberg & Wallmark, 2021c; Svedheim, 1985). Det innebærer at både møteledere og deltakere har mindre kontroll over hvordan møtet forløper enn det en kanskje har når det gjelder ansvarsgrupper. Dette fordrer en trygghet i den rollen en har, og kan være vanskelig dersom en har lite erfaring. Det ble også pekt på at andre offentlig ansatte kunne ha behov for kunnskap om hvordan møtet foregikk og tydeliggjøring av deres rolle i møtet, og at noen kunne være skeptiske til møteformen. I noen av tjenestene fortalte også ansatte om ulike syn på hvordan møtene skulle foregå. Ulike syn på hvordan nettverksmøter skulle gjennomføres kunne føre til at en i mindre grad benyttet tiltaket. Det kunne blant annet handle om ulike syn på om deltakerne skulle sitte rundt et bord, eller i en sirkel uten bord. Begrunnelsen for å sitte i en sirkel er for å synliggjøre at alle deltakerne er viktige, og at den enkeltes bidrag er like mye verdt (Hjort & Holst, 2021).

Omfang av tidsbruk til forberedelse, men også i gjennomføringen av selve møtet, ble tematisert som en utfordring (Oterholm et al., 2023). Forberedelsene ble understreket som viktige og tidkrevende slik det også kommer frem i andre studier (Nyberg & Bons, 2013). Møtene varte lenger enn andre møter, og måtte også til dels skje på kveldstid for å legge til rette for deltakelse fra familie og nettverk. Det kunne være vanskelig for andre offentlige å sette av tid til dette. De som hadde mye erfaring med nettverksmøter, fremholdt likevel at det på sikt kunne spare tid ved at det ble bedre tiltak, nettverket kunne bidra i større utstrekning, og foreldrene pekte på at det ble færre møter med ulike instanser.

Flere av de ansatte var opptatt av at det kunne være en fare for at ungdom kunne oppleve at de fikk skylden for problemene. Det var derfor viktig å gjøre et godt forarbeid for å unngå dette, og sikre at ungdommene hadde tilstrekkelig støtte i møtet og at deres stemme kom godt frem (Oterholm et al., 2023). Ungdom kan også oppleve det flaut at de får så mye oppmerksomhet i møter (Bakketeig, 2015). Tilsvarende vektlegges det også at en i forberedelsene må sikre så godt som mulig at deltakerne vet hva de går til og hva de samtykker til. Foreldrene formidlet bl.a. at de gruet seg til det første møtet og at det dette møtet kunne oppleves som særlig tøft. Slik at det er viktig at foreldre også har tilstrekkelig støtte i møtene. Betydningen av å sikre støtte for hovedpersonene i møtet fremheves også i litteraturen. Her er også forberedelsen særlig viktig (Forsberg & Wallmark, 2021; Forkby, 2006; Jensen, 2016; Nyberg & Bons, 2013). Selv om nettverksmøter legger til grunn at det skal være en åpenhet om problematikk og hvordan en sammen kan bidra til å bedre barnets omsorgssituasjon, kan det være utfordrende å vite hva som skal snakkes om, hva er

det ok at andre familiemedlemmer og tjenester vet om osv. Samtaler om dette må inngå i forberedelsen til møtet.

Foreldre formidlet også at nettverksmøtet var en møteform hvor de opplevde at de fikk bestemme mer, at prosessen i møtet bidro til at de opplevde å stå mindre alene, og at møteformen ga tid til bedre avklaringer sammenlignet med ansvarsgruppemøter. Selv om nettverksmøteformen kan oppleves som å bidra til større åpenhet og dialog, understrekes det også i vår studie og i litteraturen at den må være bevisst på ulikhet i makt både innad blant familiemedlemmene, men også mellom familie/nettverk og barnevernet (Forkby, 2006, 2009; Jensen, 2016).

5.5 COS-P

Som omtalt tidligere gjennomføres COS-P på ulike måter i tjenestene. Noen gjennomfører COS-P kurs, mens andre benytter ulike elementer av COS-P i råd og veiledningstiltak. Det er derfor ikke entydig hva et COS-P tiltak inneholder. Dette gjør det også komplisert å evaluere. Det er også generelt få studier som undersøker virkningene av COS-P i en barnevernkontekst (Farstad et al., 2023).

Selv om kurset fremstår som nyttig både sett fra foreldre og ansatte, er det også eksempler på at kurset ikke treffer, og gjennomgangen av saksmapper viser blandede erfaringer. Hvis foreldrene har kognitive utfordringer eller selv har traumer fra egen barndom som aktualiseres i kurset, og/eller står i komplekse og vanskelige livssituasjoner, kan deler av innholdet i COS-P være svært krevende å gjennomføre. Som en av informantene sa:

Så tenker jeg at de må tenke at dette er kognitivt sterke foreldre som skal ha denne metoden. Som kan overføre fra refleksjon til praksis. Og kanskje også særlig fordi de foreldrene jeg jobber med, og liker å jobbe med, er fort de dårligst fungerende foreldrene. Og da er det sånn at jeg har tenkt at det ikke er den helt passende metoden for dem (Farstad et al., 2023, s. 50).

COS-P fremstår derfor som et foreldreveiledningsprogram som ikke nødvendigvis er hensiktsmessig for en del av familiene som har kontakt med barnevernet. Særlig med bakgrunn i at familiene ofte kan stå i en krevende livssituasjon med mange stress-faktorer (bl.a. Kojan & Storhaug, 2021; Lorentsen, 2021). Det kan derfor være overraskende at COS-P har fått en så stor utbredelse i barnevernet. Samtidig formidler de ansatte i vår studie at de tilpasser COS-P veiledningen til den enkelte

forelder eller familie. Det kan bl.a. handle om organiseringen av veiledningen, for eksempel i grupper, individuelle løp, par, og ofte i kombinasjon med miljøterapi og/eller parterapi. Kurset kombineres også gjerne med andre metoder der en henter ut ulike elementer fra COS-P. Det kan f.eks. handle om å bruke lenger tid på enkelte elementer hvis det er behov for det, eller at COS-P kombineres med en traumesensitiv tilnærming eller Marte Meo. En slik kombinasjon av tilnærminger beskrives i flere av de norske studiene om foreldreveiledning mer generelt der COS-P har inngått (Skilbred & Havnen, 2017; Sletten & Bjørkquist, 2021; Sletten & Ellingsen, 2020).

5.6 Pålagte tiltak

Gjennom delrapporten om pålagte hjelpetiltak (Paulsen et al. 2021) og dataene i prosjektet ellers, kommer det frem en viss skepsis til pålegg av hjelpetiltak blant ansatte, blant annet fordi de er usikre på om pålagt hjelp vil fungere. Dette er spesielt tydelig når det kommer til pålegg av ulike former for foreldreveiledning/ omsorgsendrende tiltak, selv om dette er det tiltaket som det oftest fremmes forslag for fylkesnemnda om å pålegge. Usikkerheten om hvorvidt slike tiltak vil fungere knyttes i hovedsak til at det er vanskelig å komme i posisjon til å veilede når foreldre selv ikke er enige i utfordringene, og at det kan være vanskelig å skape tillit og få til et godt samarbeid dersom foreldre ikke oppfatter at det er behov for det foreslåtte tiltaket – som igjen anses å være et viktig grunnlag for å lykkes med veiledning. Behandlingsforskningen viser at relasjonen til terapeuten har stor betydning (Hubble, Duncan, Miller & Wampold, 2010). Det å utvikle en arbeidsallianse, som innebærer enighet om mål og oppgaver for å nå målene har betydning for om målene oppnås. Aarset og Bredal (2018) beskriver i sin studie av vold i minoritetsfamilier det de kaller et «erkjennelsesparadigme» i barnevernet, som vi også kan se spor av i saker om pålagte hjelpetiltak. Altså at det er behov for en erkjennelse av problemet for å kunne gjøre noe med det. Likevel vedtas foreldreveiledningstiltak også der foreldrene ikke er enige i problemforståelsen og det argumenteres da fra både barnevernansatte og nemndas side med at tiltaket i seg selv vil bidra til endring i motivasjon.

Gjennom intervjuene kommer det frem at fylkesnemndsledere og ansatte i barnevernstjenesten mener det er en sammenheng mellom motivasjon hos foreldre/barn og hvordan tiltak vil fungere. Dette er spesielt interessant knyttet til endringstiltak som pålegges. Motivasjon ses som viktig for å bidra til en endring hos familiene. Samtidig peker flere av de ansatte på at denne motivasjonen kan endres når tiltaket kommer i gang. Det er også en del av vurderingen om det vil være bedre å

forsøke å finne andre måter å jobbe sammen med familien på, som de vil kunne si ja til og at det gir større mulighet for endring, enn det å pålegge et tiltak som foreldrene ikke ønsker. Det kan også være spørsmål om hva som er til barnets beste hvis det vurderes å være behov for et tiltak som familie- og barn senter og at det må pålegges, eller om det er barnets beste heller å fremme sak om omsorgsovertakelse hvis en ikke har tro på at foreldrene vil ivareta barnet godt nok når de ikke har forståelse for behovet for tiltaket. Samtidig kan det for noen oppleves som et inngripende tiltak å måtte flytte ut av hjemmet sitt. Når det pålegges omsorgsendrende tiltak som familiesenter er dette tiltak som følger opp familien tett, som det vurderes å være behov for. Videre finner vi at når det fremmes forslag om pålegg av omsorgsendrende tiltak, har ofte tiltaket også en form for kontroll/utredningsfunksjon i tillegg til en veilederfunksjon. På denne måten kan en «virkning» av tiltaket også være å få bedre innsikt i, og kjennskap til familien, og hvilke tiltak som eventuelt bør iverksettes videre.

Når det fremmes forslag om pålegg av omsorgsendrende tiltak, er det i all hovedsak veiledning som skal utføres av andre enn barnevernstjenesten, eksempelvis ansatte på familiesenter, MST- terapeuter, PMTO-terapeuter eller miljøarbeider i hjemmet. Det kan tenkes at dette kan redusere noen av utfordringene rundt motivasjon, da det blir noen andre enn den som oppfattes å ha pålagt tiltaket som skal samarbeide med foreldrene videre. I en studie av foreldres erfaringer med pålagte tiltak fra barnevernstjenesten, finner de at ifølge foreldre er det å komme til enighet med ansatte om problemdefinisjonen og formålet i starten av det pålagte tiltaket, et sentralt element for resultatet av tiltaket (Doelman et al., 2024).

Det er et tydelig skille mellom omsorgsendrende tiltak og kontrolltiltak når det gjelder vurdering av virkning. Ved pålegg av kontrolltiltak er det langt mindre spørsmål om hvorvidt pålagte hjelpetiltak kan fungere, og det ser ut som det i større grad tas for gitt at dette er gode tiltak sett opp mot utfordringene i familien (i hovedsak rusmisbruk hos foreldre). Selv om tiltakene er definert som «kontrolltiltak» ser det også ut til, ut fra argumentasjonen i vedtakene, at det er en tro på at kontrolltiltak også kan redusere rusmisbruk. Altså har tiltakene også elementer av endring i seg, ikke bare kontroll, uten en vurdering av om slike tiltak kan sies å være virkningsfulle.

At det fortsatt er en relativt begrenset bruk av pålagte hjelpetiltak har altså sannsynligvis sammenheng med at ansatte i barnevernet er usikre på, og har

begrenset tro på at pålagte hjelpetiltak vil fungere, og de prøver i det lengste å få til frivillige hjelpetiltak gjennom samarbeid med foreldre. Det kommer også frem at når spørsmålet om pålagte hjelpetiltak kommer opp, blir resultatet ofte at foreldre likevel samtykker og at det da ikke blir sak i fylkesnemnda, noe som også gjenspeiles i tall fra årsrapportene fra fylkesnemnda og barneverns- og helsenemnda. Det kommer også frem at flere saker nå løses gjennom samtaleprosess i fylkesnemnda, noe nemndslederne vurderte som en godt egnet tilnærming i saker som omhandler pålagte hjelpetiltak (Paulsen et al., 2021).

Våre funn indikerer altså at samtaleprosess potensielt kan bidra til færre saker om pålagte hjelpetiltak, og at det kan bidra til bedre samarbeid i etterkant av at saken har vært oppe i nemnda. En av utfordringene som kan oppstå når saken gjennomføres som samtaleprosess kan være å sikre forpliktelse til å gjennomføre tiltaket. Dette er imidlertid også en utfordring når hjelpetiltak blir pålagt, da man i praksis ikke kan tvinge foreldre til å motta tiltakene slik Stang (2007) påpeker. Det er også verdt å merke seg at det i samtaleprosess kan være en fare for at foreldre føler seg presset (Oxford Research, 2019), at de sier ja til tiltak selv om de ikke er enige, og at det blir en form for «frivillig tvang». På denne måten er det ikke sikkert at foreldre opplever pålagte hjelpetiltak veldig annerledes enn «frivillige tiltak» gjennom samtaleprosess.

6. Om virkning for spesifikke målgrupper

Målgruppen i dette prosjektet er familier som mottar hjelpetiltak fra barnevernet. I våre data kommer det frem at dette er en sammensatt gruppe både når det gjelder karakteristikker ved barna og familiene (alder, klasse, bakgrunn, økonomi, utfordringer etc.) og deres kontakt med barnevernet (lengde på kontakten, type tiltak, erfaringer etc.). I prosjektet har vi hatt som mål å sikre variasjon i utvalget som ivaretar bredden i gruppen familier som mottar hjelpetiltak. I tillegg har vi hatt ekstra fokus på noen utvalgte målgrupper. Dette er målgrupper som ut fra forskning kan se ut til å være enten ekstra sårbare og/eller målgrupper som tidligere har fått for lite fokus. Disse målgruppene er familier med minoritetsbakgrunn, familier hvor en eller begge foreldrene har kognitive vansker og fedre som er i kontakt med barnevernet.

Som omtalt i metodekapittelet skulle prosjektet dekke mange problemstillinger, tiltak og målgrupper, og på grunn av rekrutteringsutfordringer har vi mindre data som belyser virkning sett fra disse spesifikke gruppene. I intervjuer med ansatte har vi imidlertid spurt konkret om arbeidet med målgruppene. I og med at det var mange temaer som ble behandlet i intervjuene, ble det lite rom for å drøfte hver enkelt målgruppe inngående.

6.1 Fedre

Mødre og særlig enslige mødre er overrepresentert blant familier som er i kontakt med barnevernet i Norge (Storhaug, Kojan, & Kvaran, 2012). Fedres rolle og forståelsen av fedres involvering i familieliv har vært og er i stadig endring, også i møte med barnevernet (Craig, 2006; Herland & Helgeland, 2014; Stevens, 2015; Storhaug, 2015). I takt med samfunnsutviklingen og synet på fedres involvering i barns liv er det av stor betydning at de blir involvert i en barnevernprosess. Storhaug (2015) påpeker at fedre som er potensielle ressurser bør bli involvert i større grad, samtidig som det er viktig at fedre som utgjør en risiko for barnets omsorgssituasjon blir identifisert.

Internasjonal forskning antyder at de fleste familier som møter barnevernssystemet har fedre som er aktivt involvert i familiene sine, men at barnevernsarbeidere ikke engasjerer disse fedrene i like stor grad som de engasjerer mor (Coady, Hoy, & Cameron, 2013; Phillips, 2019). Det finnes lite norsk forskning på hvordan fedre involveres i barnevernet. Storhaug (2015) har i sin doktorgradsavhandling studert

hvilke forståelser av farskap som kommer til uttrykk hos barnevernsarbeidere, og hvilken betydning disse forståelsene har for barnevernets involvering av fedre. Hun finner at fedrene formidler opplevelser av å ikke bli hørt om sine meninger om hva som er best for barnet, og at de blir møtt med det fedre omtaler som gammeldagse holdninger om at det er mødre som er den viktigste omsorgspersonen (Storhaug & Øien, 2011).

Storhaug (2013; 2015) finner at barnevernsarbeidere formidlet en kjønnsessensialistisk forståelse av foreldreskap, hvor mødre og fedre blir tilskrevet ulike medfødte egenskaper, eller mangel på egenskaper, som har betydning for deres omsorgsevne. En slik forståelse fører til ulik posisjonering av mødre og fedre, og til at det rettes ulike forventninger til dem. En dominerende forståelse blant barnevernsarbeiderne ser også ut til å være at relasjonen mellom mor og barn er mer selvfølgelig og naturliggjort enn far-barn-relasjonen. Relasjonen mellom far og barn ser ikke ut til å bli tillagt samme verdi og betydning, og fører i noen tilfeller til at far blir satt på sidelinjen i arbeidet med familien. Far som hovedansvarlig omsorgsperson for barna fremstår som et unntak og en nødløsning, i tilfeller hvor mor ikke er i stand til å ivareta omsorgen (Storhaug 2015 s.81). Hun beskriver videre at de ulike forventningene kommer til uttrykk blant annet gjennom ulike vurderinger av hjelpebehov i en familie, avhengig av om det er mor eller far som har utfordringer. Dersom mor og far bor sammen, og mor har problemer, er det større bekymring for barnets omsorgssituasjon fordi de ansatte ikke forventer at far kompenserer og gir barnet den nødvendige omsorgen. Hvis det derimot er far som har problemer, er det i mindre grad bekymring knyttet til situasjonen, da det blir tatt for gitt at mor er der og gir barnet den nødvendige omsorg. Med bakgrunn i dette påpeker Storhaug at terskelen for å sette inn det som er omtalt som kompenserende tiltak derfor er lavere når mor har utfordringer enn når far har utfordringer (Storhaug, 2015 s. 81-82).

Sentio gjorde i 2018 en undersøkelse av fedres erfaring med barnevernet. Det fremkom varierende erfaringer hos de 11 fedrene som var intervjuet. Noen var godt fornøyd og opplevde at barnevernstjenesten involverte dem på en god måte, mens andre ikke gjorde det. Et godt samarbeid med moren hadde stor betydning for om fedrene opplevde et godt samarbeid med barnevernet (Sentio Research Norge, 2018). I en studie gjennomført av Bråten og Sønsterudbråten (2016) finner de at fedre usynliggjøres i forskning på foreldreveiledning da foreldre stort sett er ensbetydende med mor, og kjønn tematiseres vanligvis ikke. Dette tyder på at det er behov for å undersøke i hvilken grad fedre involveres i barnevernssaker der det er hjelpetiltak. I

denne studien har vi etterspurt hvordan de ansatte ser på fedrenes rolle og hvordan de involverer fedrene i arbeidet med hjelpetiltak.

Barnevernets involvering av fedre i hjelpetiltak

Når vi presenterte målgruppen fedre for dette prosjektet, formidlet de ansatte at det var viktig med fokus på fedre. De mente både at de var blitt mer opptatt av fedres rolle enn tidligere, samtidig som de vurderte at de kunne bli enda bedre på å inkludere fedrene i barnevernets arbeid. Generelt la de vekt på at begge foreldrene burde inkluderes, som en ansatt formulerte det:

Men jeg håper jo at grunnen til det da er at, at foreldre er likestilt og like godt involvert og ivarettatt. Men jeg kan ikke si at det er sånn. Men jeg håper det.

Det ble også pekt på at fedre hadde en annen rolle i familien i dag enn tidligere. Noen var inne på at det kommer an på om de hadde foreldreansvar eller ikke for i hvilken grad de ble involvert, mens andre viste til at de hadde inntrykk av at barnevernet forsøker å samarbeide med foreldrene uavhengig av om de har foreldreansvar eller ikke. Flere ansatte fortalte at de hadde godt samarbeid med fedre som hadde eneomsorg for barn. Noen viste til gode erfaringer med at det var menn som var ansatt i tjenestene, og at fedrene satte pris på å få oppfølging av en mannlig kontaktperson.

Når ansatte beskriver saker hvor fedre ikke er involvert, beskriver de ulike grunner til dette. Noen viste til at det var familier der fedrene var fraværende fordi de hadde reist ut av landet. Andre viste til at fedrene ikke var til stede av andre grunner:

..i de sakene jeg har hatt der hvor det er enslige mødre så har det vært veldig sånn tydelig. Det er tydelig hvorfor far ikke er i bildet da. Det holder ikke med at han ikke har foreldreansvar eller sånn og sånn men at ja. Ikke sant. Enten sitter de i fengsel eller er død, eller ...

Det at det er en del fedre som sitter i fengsel, kan ha betydning for i hvilken grad de er involvert i barnevernssaken. Studier som bygger på registerdata, viser at en høyere andel av fedrene har straffereaksjon sammenlignet med mødrene. For mødrene er det rundt 10 %, mot 30 % av fedrene. (Drange et al., 2021, s. 81-82). Disse tallene kan peke i retning av at fedrenes situasjon kan statistisk være noe mer belastet angående straffereaksjoner enn mødrenes. Noe som kan ha betydning for samarbeidet med fedrene.

Knyttet til de ulike tiltakene, var det ikke spesifikk tematikk knyttet til fedre som kom opp vedrørende besøkshjem og støttekontakt som tiltak. Angående COS-P mente de ansatte at det var et kurs som både fedre og mødre kunne ha nytte av (Farstad et al., 2023). Noen hadde erfaring med at deler av innholdet i kurset kunne være mer utfordrende for fedre enn for mødre. Det handlet om det å snakke om egne og barnets følelser. De ansatte formidlet at de vektla at det var flere måter å vise følelsesmessig omsorg på, og at det ikke nødvendigvis var slik at en måtte sette ord på dem. Perspektiver på følelser er imidlertid sentralt i COS-P og de ansatte beskrev at noe av måten å kommunisere om følelser på i COS-P ikke alltid traff fedrene like godt som mødre. Det kan være en fare at det å sette inn tiltak som handler om å snakke om følelser, da kan sette dem i en avmaktsposisjon og fungere undertrykkende. Flere av fedrene, som ble intervjuet, formidlet samtidig at kurset hadde lært dem mye om egne følelser og betydningen av egen oppvekst for hvordan de samhandlet med sine barn (Farstad et al., 2023).

I arbeidet med nettverksmøter var de ansatte opptatt av å inkludere både mødre og fedre, også dersom de ikke bodde sammen med barna. En viste f.eks. til at farens rolle som samværsfar var tema i nettverksmøtet, og at det også handlet om å ansvarliggjøre han mer for oppfølgingen av barna. Noen understreket at det var viktig å få med fedrenes perspektiv i nettverksmøtene da det ofte kunne være mange kvinner i rommet også fra de ulike offentlige instansene. Det ble også vist til at noen fedre kunne synes det var vanskeligere å snakke om problematiske ting enn mødre, og at menn tradisjonelt kunne ha mindre trening i det. Andre pekte på at nettverksmøteformen kan bidra til at samtalen blir konkret og at det kan passe bedre for noen fedre. Enkelte av de ansatte viste også til at det kan være en fare for at fedre, som har vært lite til stede i barnets liv, kan oppleve møtet moraliserende dersom deres rolle er tema.

6.2 Foreldre med kognitive vansker

Barn av foreldre med kognitive vansker representerer en risikogruppe med hensyn til å utvikle problemer (Feldman, 2002; Killén, 2004; McConnell et al., 2008). Forskning peker imidlertid på at risikosituasjonen ikke kun er knyttet til foreldrenes kognitive vansker, men også til levekår og livssituasjonen til familien mer generelt (IASSID, 2008; Llewellyn & McConnell 2004). I en systematisk review om voksne med kognitive vansker (intellectual disability) sitt nettverk (Harrison et al., 2021) kom det frem at de hadde generelt færre og mindre variert nettverk enn personer som ikke hadde kognitive vansker. Særlig viktige relasjoner var relasjoner til familie.

I forskningen vises det til at god hjelp og støtte, i tillegg til nettverksintervensjoner, kan påvirke foreldrenes omsorgskompetanse på en positiv måte (f.eks. Llewellyn, 1999; Tarleton et al., 2006; Sigurjónsdóttir, & Traustadóttir, 2000; Tøssebro et al., 2014; Wade et al., 2011). En svensk studie (Starke, 2022) beskriver at variert støtte og sterke bånd, sammen med tillitsfulle relasjoner så ut til å være de viktigste faktorene for å bygge opp sosial kapital for foreldre med kognitive vansker og tiltak fra barnevernet.

Foreldre med kognitive vansker i kontakt med barnevernet har fått lite oppmerksomhet i Norge, både i praksisfeltet og i forskningen. Noe av grunnen til dette kan være at man tidligere trodde at det handler om veldig få, men en studie fra ti år tilbake viste at det er langt flere i denne målgruppen enn tidligere antatt (Tøssebro et al., 2014; Tøssebro et al., 2016). I den samme studien kom det også frem at barnevernet overtar omsorgen for mellom 30 og 50 prosent av barn som har foreldre med kognitive vansker (Tøssebro et al., 2016.). På tross av disse funnene har det vært lite oppmerksomhet om denne gruppen foreldre i barnevernforskningen og i tiltaksutviklingen, noe som gjør at det er grunn til å se nærmere på de tiltakene som iverksettes overfor familier hvor foreldre har kognitive vansker, og hvordan tiltakene virker overfor denne målgruppen. I studien til Tøssebro et al. (2014) kommer det også frem at det er behov for tilpasning av tiltak til denne målgruppen for å sikre både forståelse, god gjennomføring og nyttige evalueringer (Tøssebro et al., 2014). Når tiltak ikke tilpasses er det på den ene siden fare for at tiltakene ikke gir god nok støtte, og på den andre siden er det fare for at man for seint oppdager omfattende mangler i den daglige omsorgen. Dette gjør at det er viktig å studere hvorvidt og på hvilken måte tiltak tilpasses til denne målgruppen.

Hjelpetiltak til foreldre med kognitive vansker

I intervjuer med de ansatte formidlet de på spørsmål om arbeid med foreldre med kognitive vansker at det ikke nødvendigvis var avklart om foreldre hadde kognitive utfordringer og at de sjelden hadde en diagnose. Denne målgruppen var derfor ikke en klart avgrenset gruppe, og de ansatte pekte på at det var problematisk å vite konkret hvem det var snakk om når man snakket om foreldre med kognitive vansker. Flere viste til foreldreveiledningsprogrammet PYC (Parenting young children⁶) når de skulle beskrive hensiktsmessige tiltak for denne målgruppen. Det beskrives at PYC både er en tenkemåte og en mer konkret måte å veilede på enn det de tradisjonelt

---

⁶ <https://pyc.no/>

har benyttet, og at de opplever at dette er en nyttig metode i møte med foreldre med kognitive vansker. De ansatte beskriver for eksempel at de viser foreldre at de setter seg ned på huk for å snakke med barna, eller at de viser foreldrene hvordan de skal blande og varme morsmelkerstatning.

Et moment som flere trekker frem er at de gjennom opplæring i PYC har blitt mer bevisst på å være tydelig og å sjekke om foreldrene har forstått, noe som beskrives å være spesielt sentralt i møte med foreldre med kognitive vansker. En av de barnevernsansatte sier:

Som jeg sier når jeg sjekker forståelse, bruke, ikke bare sitte her å prate. Hva er det egentlig vi prater om? Være konkret, skrive ned enkelte punkter. Ikke tenke at alle kan sitte på en og en halv times samtale og få noe ut av det egentlig.

I vurdering av nettverksmøters egnethet for denne målgruppen, så de ansatte både fordeler og utfordringer. De beskriver at det kunne være vanskelig for foreldrene å følge med og at en kunne trække over foreldrenes grenser uten å forstå det, slik en av de ansatte formidlet det:

For kognitivt svakt fungerende foreldre syns jeg det er vanskelig. Det er krevende fordi at i en sånn møteform hvor mye handler om å registrere hva som foregår i rommet og klare å abstrahere, så vil det bli vanskelig for mange foreldre med den type problematikk rett og slett å henge med. Og det vil bli så synlig i møtet. Altså det syns jeg er problematisk (Oterholm et al., 2023, s. 71).

De ansatte var opptatt av at det var viktig å være særlig bevisst maktaspektet i nettverksmøter der foreldre med kognitive vansker deltok. For foreldre med kognitive vansker kunne det være utfordrende å følge med på det som skjer i nettverksmøtet. Samtidig mente de at denne type møter kunne bidra til at familien fikk økt støtte fra nettverket. En studie om barnevernets arbeid med foreldre med kognitive vansker peker på at det er relativt lite aktiv bruk av nettverk, selv om nettverk pekes på som en beskyttende faktor. Noe av forklaringen på at det likevel brukes lite kan være at mange har et nettverk med få ressurser (Tøssebro et al., 2014). Samtidig kan det være grunn til å undersøke nærmere hvordan foreldre med kognitive vansker selv beskriver sitt nettverk og hvilke støtte de får (Starke, 2022).

Når ansatte snakker om COS-P i intervjuene, viste de til at dette tiltaket setter høye krav til det å klare å se seg selv utenfra og til å forstå andres posisjoner. Flere mente derfor at COS-P kunne være mindre egnet for foreldre med kognitive vansker. Det handlet særlig om bruken av begreper og metaforer, som kunne være vanskelig å forstå. I hvilken grad veiledningen fungerte godt hang også sammen med om de klarte å utvikle et felles forståelsesgrunnlag med foreldrene, som kunne være vanskelig å oppnå. Samtidig formidlet de ansatte at det kunne være uklart om det handlet om kognitive vansker eller andre forhold. Foreldre som har levd eller lever med stort stress eller traumer fra egen barndom vil også kunne ha vansker med å tilegne seg ny kunnskap og dermed ha utfordringer med å delta i et foreldreveiledningskurs som COS-P.

6.3 Familier med minoritetsbakgrunn

Familier med minoritetsbakgrunn er en betydelig gruppe i barnevernets hjelpetiltaksarbeid (Kojan og Storhaug 2021; Paulsen et al., 2024), men det er lite forskning på hvorvidt barnevernets tiltak er egnet for å møte utfordringene i familier med minoritetsbakgrunn og hvilke virkninger tiltakene har. Familier med minoritetsbakgrunn har derfor vært et gjennomgående fokus i prosjektet og vi har sett spesifikt på tiltak til barn og unge med minoritetsbakgrunn i et eget delprosjekt (Paulsen et al., 2024). Prosjektet var ment å omfatte både samiske familier, norske rom og familier med innvandrerbakgrunn, men på grunn av de beskrevne rekrutteringsutfordringene omhandler våre funn i hovedsak barnevernstjenestens beskrivelse av tiltak til familier med innvandrerbakgrunn.

Hjelpetiltak relatert til familier med innvandrerbakgrunn

Vi finner at det benyttes lite egne eller spesielle tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn, men at det i all hovedsak er de etablerte tiltakene og metodene som benyttes (Paulsen et al., 2024). Spørsmålet om egnede tiltak blir derfor like mye et spørsmål om hvorvidt de etablerte tiltakene i barnevernet er egnet for å møte utfordringene til barn, unge og foreldre med innvandrerbakgrunn, og på hvilken måte tiltakene eventuelt kan tilpasses eller justeres. I ansattes beskrivelser av hvordan de jobber med å justere tiltak fremstår kommunikasjon og tillit som sentralt.

Hvis vi ser mer på virkningen av de konkrete tiltakene kommer det frem at målsettingene med støttekontakt og besøkshjem for barn med minoritetsbakgrunn fremstår som nokså like de øvrige sakene hvor det fattes vedtak om disse tiltakene (Herland et al., 2023). Her er mønsteret likt i sakene hvor det er barn og unge med

innvandrerbakgrunn og familier med majoritetsbakgrunn, også når det gjelder vurdering av virkning.

I gjennomføringen av nettverksmøter i familier med etnisk minoritetsbakgrunn som er avhengig av bruk av tolk, er det en særlig utfordring å sikre at det er tilgang på kompetente tolker. Bruk av tolk er viktig både i forberedelsen og gjennomføringen av møtet slik at deltakerne har forståelse for hva de skal delta på og hva som foregår i møtet og at de får formidlet sine erfaringer. Utfordringer med bruk av tolk i barnevernet reises også i flere andre studier (bl.a. Berg et al, 2017; Oslo Kommune, Kommunerevisjonen, 2020).

Det er i hovedsak foreldreveiledning som benyttes som tiltak ved siden av de tiltakene prosjektet har hatt fokus på, både i familier med innvandrerbakgrunn og familier med majoritetsbakgrunn. I og med at vi har rettet særlig oppmerksomhet mot de tiltakene som studien omhandler, har vi i ikke sett inngående på andre råd- og-veiledningstiltak enn COS-P. Det fremkommer imidlertid at ansatte opplever at det kan være vanskelig å forklare godt nok innholdet i COS-P for foreldre med innvandrerbakgrunn, og at de legger vekt på å tilpasse informasjon og veiledning, både i form av bruk av tolk, gjentagende informasjon og det som beskrives som justering eller tilpasning av tiltakene. Denne justeringen beskrives både i arbeidet med veiledningstiltakene COS-P og PMTO, og i tiltaket «råd og veiledning». Justeringen eller tilpasningen handler i hovedsak om å benytte tolk, forklare vanskelige ord og å være mer konkret i veiledningen gjennom å bruke verktøy som film og rollespill eller å veilede ut fra konkrete situasjoner. De ansatte formidler samtidig at lignende tilpasninger, utenom bruk av tolk, også gjøres ovenfor familier med norsk etnisk bakgrunn.

Samtidig som ansatte beskriver at de prøver å tilpasse tiltakene på ulike måter forteller de at de opplever at foreldreveiledningsprogrammer som COS-P og PMTO ikke «passer helt» til flere av familiene de jobber med, inkludert familier med innvandrerbakgrunn. En av de barnevernansatte sa:

Jeg personlig bruker det i hvert fall ikke hvis jeg må ha tolk. Jeg tenker at jeg er opptatt av å være veldig sånn tydelig. Og så er jeg redd for at nyanser skal bli borte eller ting skal bli borte, at jeg ikke klarer å formidle meg tydelig nok via tolken fordi jeg er usikker på, for jeg syns liksom at den veiledninga er litt sånn, veldig sånn ... refleksjon da og litt mer sånn lite konkret kanskje. Så blir jeg liksom kanskje litt

opptatt av hvordan det skal tolkes videre. Om det kan bli borte noen ting. I det så liker jeg best at det kom. At jeg liksom kan prøve å forstå, den forstår og litt mer dialog da (Paulsen et al., 2024 s. 57).

Som beskrevet over, formidlet også de ansatte at COS-P hadde begrensninger i bruk overfor foreldre med innvandrerbakgrunn. Programmet bygger på en vestlig tenkning om relasjonen mellom foreldre og barn, og filmene er også gammelmodige og fra en amerikansk kontekst. De ansatte fortalte at de jobbet med å oversette og forklare innholdet. Metaforene i kurset var også preget av vestlig kultur; som for eksempel referansen til filmen «Haisommer». Å forstå disse handler om å ha integrert sosial og kulturell kunnskap og koder som foreldrene ikke har forutsetninger for å ha kjennskap til på lik linje med majoritetsforeldre. Man ser noen av de samme utfordringene også hos etnisk norske familier med langvarig lav sosioøkonomisk status (Kojan & Storhaug, 2021), men det er mulig at dette momentet forsterkes i familier med innvandrerbakgrunn som har lav sosioøkonomisk status.

Kursopplegget beskrives også som mindre dialogbasert, og at det dermed blir lite fokus på å forstå foreldrenes synspunkter eller forståelser. I denne sammenhengen trekkes ICDP (*International Child Development Programme*) frem som et egnet tiltak for å øke forståelsen og utveksle erfaringer med andre, samtidig som dette beskrives som et tiltak som kanskje ikke er omfattende nok.

I tillegg til utfordringene med at kurset bygger på en vestlig tenkning, kunne det også være krevende å gjennomføre et kurs med tolk. Erfaringen med bruk av tolk var noe delt, men flere trakk frem at de brukte mer tid for å oppnå en felles forståelse og relasjon når man måtte bruke tolk. Flere nevnte og at de forsøkte å benytte tolk som kjente til COS-P.

7. Mot en helhetlig forståelse av hjelpetiltak

I denne avsluttende rapporten fra prosjektet om Virkninger av hjelpetiltak har vi belyst virkningene av utvalgte hjelpetiltak, utfordringer i gjennomføringen av tiltakene og betydningen tiltakene har for noen spesifikke målgrupper. Vi har bygd på kunnskapsstatusene, data og analyser fra de fem delprosjektene og sett funnene på tvers, samt brukt det helhetlige datamaterialet i prosjektet. Samlet understreker våre funn behovet for en helhetlig forståelse av hjelpetiltaksarbeidet. Både i tidligere forskning og i vår studie kommer det tydelig frem at familiene barnevernet har kontakt med oftest har sammensatte og komplekse utfordringer, som vanskelig kan løses med ett enkelt tiltak rettet mot ett utfordringsområde. Komplekse problemer kjennetegnes nettopp av behovet for et helhetlig blikk, tiltak fra flere tjenester og at problematikken ikke nødvendigvis er klart definert med avklarte løsninger (Backe-Hansen et al., 2017; Fauske et al., 2017; Rittel & Webber, 1973). Denne kompleksiteten i utfordringsbildet gjør at man må ha et helhetlig blikk på barnets omsorgssituasjon og familiens livssituasjon, både i vurdering av egnede tiltak og ved vurdering av virkning.

En helhetlig forståelse av hjelpetiltakene innebærer også det at tiltakene må ses i sammenheng og i lys av virkninger på ulike nivåer. Vi vil starte med å belyse hvordan medvirkning og sensitivitet i tiltaksarbeidet kan ha betydning for virkning, da dette ligger som grunnleggende forutsetninger for tilpasning av hjelpetiltak til det enkelte barn og den enkelte familie. I den videre drøftingen har vi trukket veksler på Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell for å tydeliggjøre av en helhetlig forståelse av barnevernets hjelpetiltak (Bronfenbrenner, 1979). Et grunnleggende premiss i den økologiske modellen er at utvikling er en funksjon av det som skjer i ulike systemer og relasjonene mellom dem (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Et viktig poeng i Bronfenbrenners teori er at de ulike systemene påvirker hverandre, og overført til barnevernets arbeid vil dette bety at man er nødt til å være bevisst hvordan det som skjer i ett av system rundt barnet kan påvirke det som skjer i andre systemer. Den utviklingsøkologiske modellen er beskrevet som en modell hvor de ulike systemene henger sammen med hverandre. Derfor er det også nødvendig å se dem i en sammenheng og slik få frem en helhetlig forståelse av barnas omsorgssituasjon og utviklingsbetingelser. Eksempelvis hvordan foreldres økonomi og samarbeid med NAV (i eksosystemet) kan påvirke foreldrenes stress

og omsorgsutøvelse (i mikrosystemet). Eller hvordan samarbeid mellom skole og foreldre (i mesosystemet) kan påvirke barnets skolegang eller kontakt med venner (i mikrosystemet). I det videre vil vi drøfte tiltakenes betydning i lys av de ulike systemene i den økologiske modellen og teori om sosial støtte.

Overordnet er hensikten med barnevernets hjelpetiltak at de skal bidra til en positiv endring og møte barnets og foreldrenes behov (barnevernsloven, 2021, § 3-1). Alle de fire tiltakene besøkshjem, støttekontakt, COS-P og nettverkstiltak synes å kunne bidra til positive endringer i barnets omsorgssituasjon. Gjennomgående fremstår det som at det er behov for de tradisjonelle hjelpetiltakene, som har vært undersøkt i denne studien, og at de ofte har en ønsket virkning, sett i relasjon til målsettingene med tiltakene. Selv om tiltakene bidrar til å oppnå målsettingene, kan det fortsatt være behov for barnevernstiltak og familiene kan fortsatt ha utfordringer. Både denne og andre studier viser at familier med kontakt med barnevernet kan ha behov for støtte over tid.

7.1 Tilpasning av tiltak til den enkelte familie – medvirkning og sensitivitet

I prosjektet har vi gjennomgående hatt fokus på medvirkning og kultursensitivitet. Dette fremstår som grunnleggende for å kunne tilpasse tiltak til den enkelte familie og kan påvirke virkningen av tiltakene. Kultursensitivitet er grundig behandlet i rapporten om hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn (Paulsen et al., 2024), hvor vi peker på dette som en forutsetning for å kunne gi riktig tiltak og for å vurdere hvilke tiltak som virker for hvem. Samtidig er spørsmålet om sammenheng mellom kultursensitivitet og medvirkning og virkning av tiltak, et spørsmål det ikke kan gis et entydig svar på, men datamaterialet gir grunnlag for å belyse hvordan dette potensielt kan påvirke virkning av tiltakene. Vi vil i det følgende i hovedsak fokusere på medvirkning, og viser til rapporten om hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn (Paulsen et al., 2024) for mer utfyllende drøfting av kultursensitivitet.

Barnevernets mål kan vanskelig oppnås uten at både barn, unge og foreldres medvirkning ivaretas. Det er også presisert i barnevernsloven § 1-9 at barnevernet så langt som mulig skal samarbeide med både barn og foreldre, og behandle dem med respekt. En sentral del av dette samarbeidet vil være å legge til rette for medvirkning fra både foreldre og barn, og sørge for at de involveres i både valg av tiltak og i gjennomføringen. Det er mange ulike definisjoner av medvirkning og hva

det innebærer. Vår forståelse av medvirkning er tett knyttet til det Lansdown (2010) karakteriserer som «collaborative participation», som innebærer at medvirkning er en prosess hvor brukere (både barn og foreldre) involveres som naturlige samarbeidspartnere i alle deler av barnevernets arbeid (Paulsen, 2016; Paulsen, 2022).

De ansatte formidler at medvirkning fremstår som sentralt både for foreldres motivasjon for å ta imot tiltak, i gjennomføring av tiltak, og for at tiltaket skal ha en hensiktsmessig virkning. Gjennomgående fremstår det som at de ansatte er opptatt av medvirkning, men det er variasjoner i hvor stor grad og på hvilken måte foreldre og barn medvirker. Mindre involvering kan ha sammenheng med at vi har studert tiltak som COS-P, som gjerne berører små barn. I både intervjuer og i mappestudien kommer det frem at de ansatte snakker med barna i planlegging og evaluering av tiltak. Barn ble for eksempel snakket med i beslutningen om støttekontakt og planlegging av nettverksmøter. Det vises også til at barnet formidler at det trives med tiltakene og ønsker å være hos støttekontakten når tiltaket evalueres. I gjennomgangen av mappene fikk vi inntrykk av at barnets stemme ble tillagt vekt også i arbeidet med å finne en god match mellom barnet og støttekontakten (Herland, et al., 2023). I intervju med støttekontaktene og besøkshjemmene, formidlet støttekontaktene og besøkshjemmene at de var opptatt av å tilrettelegge for aktiviteter som barnet ønsket, og at de også la vekt på å bygge opp en god relasjon til foreldrene og at de ønsket å vite hva som var viktig for dem. Også foreldrene beskriver at de har vært involvert og at de har medvirket i valg av tiltak og at de samarbeider med barnevernansatte underveis i tiltakene.

Ansatte formidlet også at de opplevde at nettverksmøtene ga familie og nettverk en økt mulighet for medvirkning, og foreldrene formidlet at nettverksmøtene bidro til at de i mindre grad følte seg alene, og at de opplevde en anerkjennelse av de utfordringene de sto i (Oterholm, et al., 2023). I mappene fremgikk det av flere av evalueringene av nettverksmøter at foreldrene ønsket at dette tiltaket skulle fortsette, også når barnevernstjenesten foreslo å avslutte. Både foreldre og ansatte formidlet at de drøfter møtene med barna og ungdommene, selv om barn og unge ikke alltid deltok. Ansatte understreker også at nettverksmøter er et tiltak som må være frivillig, og at ikke alle familier ønsker nettverksmøter, og at det kan være utfordringer relatert til samtykke til nettverksmøter. Også i nettverksmøter understrekes betydningen av å være bevisst barnevernets maktposisjon. Det var samtidig eksempler på at ungdom selv deltok aktivt i planlegging og ledelse av egne nettverksmøter. I litteraturen om

nettverksmøter understrekes det at denne møteformen bidrar til empowerment og at løsningene i større grad legges til nettverket (Källberg et al., 2018; Størkersen, 2011; Svedheim, 1985). Det fremholdes også at nettverksmøter bidrar til at ungdom blir mer engasjert i egen problemløsning og at de opplever å nå frem med sine interesser (Døsvik & Finseraas 2005; Forkby, 2006, 2009). Det er imidlertid også eksempler på at ungdom kan oppleve det flaut å være i fokus for møtet (Bakketeig, 2015). Og ansatte i vår studie, som i andre studier, var opptatt av at møtene var godt forberedt og at ungdommene ikke fikk skylden for problemene (Nyberg & Bons, 2013; Oterholm, et al., 2023).

De ansatte fremholdt spesielt betydningen av å skape en felles forståelse av utfordringene i familien og målsettingen med tiltakene, og ansatte fortalte at de brukte tid på å forklare og lytte til foreldrene med mål om felles forståelse. Ansatte er opptatt av at foreldres forståelse for tiltakene er sentralt for motivasjonen, noe som også er fremhevet i behandlingsforskning (bl.a. Duncan et al., 2010). For veiledningstiltak anser de ansatte samarbeid nesten som en forutsetning for å lykkes. Dette blir satt på spissen i spørsmålet om pålegg av hjelpetiltak, hvor ansatte uttrykker stor skepsis til hvorvidt pålagte hjelpetiltak kan fungere. De beskriver at dette ikke er noe de ønsker, og det å pålegge tiltak ønsker de å unngå med mindre det er siste utvei. Samtidig kommer det frem eksempler på at pålagte tiltak i form av familiesenter, kan gi ønsket virkning, og de viser til at dette kan ha sammenheng med at det er noen andre enn barnevernstjenesten som gir oppfølging og veiledning. I tidligere forskning påpekes da betydningen av å skape en felles forståelse når de kommer inn i tiltaket (Doelman et al., 2024). Spørsmålet om pålagte tiltak setter også barnevernets makt på spissen, og våre funn synliggjør at ansatte ofte er bevisst denne makten og prøver å samarbeide med foreldre så langt det lar seg gjøre. Samtidig er det også ved frivillige hjelpetiltak et underliggende maktspekt. Ansattes ønske om å forklare, komme til en felles forståelse og legge til rette for medvirkning og samarbeid kan også sees som forsøk på å redusere maktforskjellen. Betydningen av å være bevisst makten man har kommer ekstra til syne i møte med foreldre med kognitive vansker, hvor det oppleves ekstra utfordrende å sikre en felles forståelse. Også i møte med familier med innvandrerbakgrunn er dette sentralt, og ansatte knytter dette spesielt til at det kan være utfordrende å skape felles forståelse på grunn av ulike forståelsesrammer og språk.

Det er imidlertid en svakhet ved vår studie at barn ikke er intervjuet, og vi har derfor ikke kunnskap om hvordan barna vurderer medvirkning og virkning. Hvis vi ser

på andre studier, finnes det få studier som ser spesifikt på sammenhengen mellom medvirkning og virkning av tiltak i barnevernet, men i en nyere studie av Ulset et al. (2023) er medvirkning studert i de spesialiserte hjelpetiltakene PMTO, MST og FFT. Studien om spesialiserte hjelpetiltak er basert på intervjuer med et utvalg barn og unge, foreldre, terapeuter og ansatte i barnevernstjenesten. På tvers av de tre spesialiserte hjelpetiltakene finner forskerne at barn og unge ønsker å bli hørt, at de trenger tilrettelagt og tilstrekkelig informasjon om tiltakene og behandlingsforløpene, og at det synes å være en sammenheng mellom medvirkning og opplevd virkning av tiltakene. De finner også at relasjonen til terapeutene har stor betydning for barnas og ungdommenes oppfatning av tiltakene, og at relasjonsbygging synes å fremme samarbeidende medvirkning (Ulset et al., 2023, s. 14). Funn fra denne forskningen vil kunne ha overføringsverdi til hjelpetiltaksarbeidet generelt.

Dersom tiltak skal virke hensiktsmessig er det sentralt med god kommunikasjon og gode tolketjenester (Maiter et al., 2017; Aarset & Bredal, 2018; Jardim et al., 2020). Utfordringer i kommunikasjonen og manglende felles forståelse av hva som er utfordringer kan føre til at det blir vanskelig å få til et godt samarbeid mellom familier med innvandrerbakgrunn og barnevernet, særlig i form av å skape en felles forståelsesramme av hvilke hjelpetiltak som er best egnet for den enkelte familie. Sentralt i dette er også utfordringene knyttet til bruk av tolk og betydningen av tilgang på gode tolker, noe som kommer tydelig frem både i vår studie og i andre studier (Berg et al., 2023).

Et annet forhold som kommer frem, er at språket er en viktig faktor som kan bidra til å skape barrierer mellom foreldrene og barnevernet. Språket kan føre til at det oppstår misforståelser i kommunikasjonen, noe som påvirker samarbeidsrelasjonen. Dette kommer tydeligst til uttrykk når det er snakk om foreldre med innvandrerbakgrunn, men gjelder også etnisk norske familier som er marginaliserte i samfunnet. Fauske et al. (2018) mener det i denne forbindelse er relevant å trekke inn klassebegrepet. I intervju med etnisk norske foreldre med lav sosioøkonomisk status kommer det frem at foreldrene erfarer å ha et «utilstrekkelig språk» i møte med barnevernet. Foreldrene gir uttrykk for at de opplever å komme til kort, fordi de ikke bruker begreper og uttrykksformer som barnevernet anerkjenner i tilknytning til forståelser av barn, omsorg og oppdragelse (Ulset et al., 2021).

Fauske et al. (2018) beskriver at det synes å være vanskeligere for foreldre som tilhører lavere sosiale lag/arbeiderklassen å samarbeide med barnevernet, enn for

foreldre med høyere status, fordi den førstnevnte gruppen ikke har tilegnet seg det språket som barnevernsarbeiderne bruker. De påpeker at folk flest ikke forstår de psykologiske begrepene som barnevernsarbeiderne bruker, og at dette bidrar til å skape et kunnskapsskille. Foreldre fra lavere sosiale lag opplever også at de i mindre grad medvirker i egen sak (Fauske et al., 2018). Altså kan språklige barrierer mellom partene tenkes å få betydning for om – eller i hvilken grad, foreldrene faktisk opplever å bli hørt og forstått.

For å kunne legge til rette for god medvirkning og et godt samarbeid med familiene er det sentralt at man legger til grunn en sensitiv praksis, som gir rom for å forstå og hensynta det unike og spesifikke i hver enkelt familie. En sensitiv praksis henger tett sammen med kultursensitiv praksis, som ikke bare handler om kultur, men om å forstå «hele mennesket» - både den individuelle historien, kulturen, levekår og livssituasjon (Berg et al., 2017). Og det vil kunne handle om å møte, kommunisere og samarbeide med mennesker med ulik klassebakgrunn. Det vil si at forskjeller langs sosioøkonomiske og sosiokulturelle dimensjoner vil også gjøre seg gjeldende, uavhengig av minoritets- eller majoritetsetnisk bakgrunn (Aadnanes, 2017). Dermed vil en kultursensitiv praksis i bunn og grunn fortone seg svært likt en sensitiv praksis hvor man hensyntar det unike og spesifikke i hver enkelt familie. Samtidig vil en slik praksis også kreve at ansatte i barnevernet er bevisst sine egne holdninger, verdier og fordommer, og kontinuerlig jobber med kritisk refleksjon over egen praksis. Dette kommer også frem som et viktig poeng i studien av virkning av tiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn (Paulsen et al., 2024).

7.2 Barnet, familien og de nærmeste omgivelsene

Mikrosystemet handler om de situasjonene der barnet selv er direkte i kontakt med andre, eksempelvis familien, venner, skole, barnehage og fritidsaktiviteter osv. Ifølge Bronfenbrenner (Bronfenbrenner & Morris, 2006) utgjør et mikrosystem et mønster av aktiviteter, sosiale roller og relasjoner som barnet inngår i. I følge Bronfenbrenner (1979) er det personene nærmest barnet i de ulike mikrosystemene som har størst påvirkningskraft, og det er i samspillet mellom disse at endringspotensialet er størst.

COS-P er særlig rettet mot mikrosystemet ved at tiltaket har fokus på samspill mellom barn og foreldre. Vi har presentert flere eksempler i studien på at veiledning med COS-P har bidratt til at foreldre har fått en bedre forståelse for barnas situasjon, og redskaper til å møte barnet på en bedre måte. Når COS-P har en positiv virkning kan det bidra til endring av relasjonene mellom barn og foreldre, som styrker barnets

mikrosystem. Samtidig er det usikkerhet rundt hvem COS-P virker for, og verken vår studie eller tidligere studier gir grunnlag for å konkludere med hensyn til når COS-P er egnet i en barnevernkontekst.

Besøkshjem og støttekontakt er også et tiltak som særlig har betydning i mikrosystemet ved at barn får nye erfaringer og relasjoner. Tiltakene bidrar også til at foreldre får avlastning, som igjen kan ha betydning for samspillet i familien og bidra til en bedre omsorgssituasjon for barna. Mikrosystemet utgjøres av aktiviteter, roller og mellommenneskelige relasjoner. Gjennom tiltak som besøkshjem og støttekontakt får barn delta i flere aktiviteter, og utvidede erfaringer med mellommenneskelige relasjoner. Slik kan tiltakene også bidra til å utvide nettverket, og dermed øke antall deltakere på mikronivået. Også andre studier av støttekontakt og besøkshjem finner at tiltakene gir viktig avlastning og bidrar til å gi foreldre mer overskudd i hverdagen, og at det er tiltak også barn og unge formidler at bidrar til positive endringer i familien (Kojan & Storhaug, 2021; Larsen, 2008, 2009; Øverland, Paulsen & Ulset, 2021). I familier der foreldrene har omfattende omsorgsoppgaver og lite nettverk, fremstår tiltakene som viktige for at foreldre skal stå mindre alene og få støtte og avlastning i hverdagen.

Et viktig poeng i Bronfenbrenners (1979) teori er at det er betydningsfullt for individets utvikling at deltagerne i disse umiddelbare nærmiljøene har en tett og positiv relasjon med hverandre gjennom direkte samhandling. For at tiltakene skal fungere godt, er det viktig at foreldre og barn har tillit og en god relasjon til besøksforeldre og støttekontakter, og at det er en god match. Noen av støttekontaktene og besøkshjemmene fortalte også at de kjente barnet gjennom skole eller barnehage. Rekruttering av tiltakspersoner som barna kjenner fra tidligere kan også gi en trygghet for både barn og foreldre.

Både besøkshjem og støttekontakt er tiltak der barnevernet kommer tettere inn på familiers privatliv og som noen av støttekontaktene fortalte kan det være utfordrende å balansere rollene som privatperson og et offentlig tiltak. Barnevernets undersøkelse og tiltak, er i seg selv en inngripen fra det offentlige i det private. Dilemmaer knyttet til dette er det særlig viktig å være oppmerksom på knyttet til denne type tiltak, der en til en viss grad ønsker å fremme privatlignende relasjoner samtidig som det er offentlige tiltak. Private relasjoner er gjerne mer langvarige med en emosjonell tilknytning enn offentlige relasjoner. Offentlige profesjonelle bånd er mer avgrenset i tid (Nortvedt, 2001). Barnevernets tiltak skal avsluttes, i

motsetning til private relasjoner. Samtidig som en i kontakten mellom støttekontakt og besøkshjem gjør hverdagslige aktiviteter som en også gjør i private relasjoner. Særlig noen støttekontakter etterlyste veiledning i hvordan ramme inn slike blandede relasjoner og hvordan slike relasjoner avsluttes. Samtidig er det også eksempler på kombinasjoner av tiltak der besøkshjem/støttekontakt kombineres med veiledning og nærmest inngår som en form for aktivt deltagende besteforeldre. Det vil være viktig å tematisere forventninger til relasjonene mellom besøkshjem og støttekontakt, og barn og foreldre. Rekruttering i barnets familie og nettverk, vil kunne redusere belastningen med å involvere fremmede og bidra til kontinuitet i relasjoner. Samtidig kan det for noen være belastende å invitere slekt og nettverk inn i så tette relasjoner, eller som nevnt at det er få å spille på i nettverket.

7.3 Samhandling mellom familie, nettverk og tjenester

Mesosystemet består av forbindelsen mellom to eller flere miljøer som personen deltar aktivt i (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Gulbrandsen, 2017). Utfordringer i samarbeidet mellom ulike tjenester og tjenester på ulike nivåer er påpekt i mange studier (bl.a. Backe-Hansen, Smette & Vislie, 2017; Hansen, Jensen & Fløtten, 2020). Et av målene med barnevernsreformen er også å styrke samarbeidet mellom barnevernet og andre tjenester for å gi et bedre tjenestetilbud til barn med barnevernstiltak (Prop. 73 L (2016-2017)).

I noen kommuner har tiltak som besøkshjem og støttekontakt blitt utviklet til ressurspersoner og ressurshjem eller miljøarbeidere (Herland et al., 2023). En slik utvidelse av tiltakene kan bidra til større samhandling mellom ulike systemer og tiltakene kan innebære en type bindeledd, og slik kan også disse tiltakene bidra til å styrke mesosystemet.

Nettverksmobiliserende tiltak, kan bidra til å styrke relasjonene mellom medlemmene i mikrosystemet altså mesosystemet. Bronfenbrenner (1979) peker på at disse relasjonene har en viktig innvirkning på barnets utvikling. Nettverksmøtene synes å føre til økt støtte både fra privat og offentlig nettverk. Ikke minst bidrar nettverksmøter til en økt og ofte bedre samhandling mellom familien og ulike instanser, i tillegg til økt samarbeid mellom familie og privat nettverk. Nettverksmøter fremstår som et særlig aktuelt tiltak for familier som har kontakt med mange instanser som ikke alltid drar i samme retning, også der foreldre kan oppleve et vanskelig samarbeid med eksempelvis skole. Mange av barna som har hjelpetiltak i barnevernet har utfordringer i skolesituasjonen. Det kommer frem

både i denne og i andre studier (bl.a. Christiansen et al., 2015; Drange et al., 2022). Tilsvarende hadde også mange av barna i vår studie, en utfordrende helsesituasjon, slik det også fremkommer i andre studier (bl.a. Drange et al., 2021; Iversen et al., 2008; Nilsen et al., 2021). Foreldrene står dermed i særlig krevende omsorgsoppgaver og har ofte behov for å samarbeide med mange instanser (Herland et al., 2023; Oterholm et al., 2023). Det synliggjør kompleksiteten i utfordringene familiene står i, og at utfordringene ikke nødvendigvis kan avhjelpes med tiltak fra kun en tjeneste (Backe-Hansen et al., 2017; Fauske et al., 2017). Nettverksmøter som møteform fremstår å bidra til bedre koordinering av ulike instansers arbeid og et bedre samarbeid mellom ulike tjenester og familien. Foreldrene formidlet at de opplevde en annen støtte gjennom denne møteformen enn i ansvarsgruppemøter (Oterholm et al., 2023).

7.4 Omgivelsene rundt familien

Eksosystemet handler om forbindelser og prosesser som finner sted mellom to eller flere miljøer som personen ikke deltar i og som indirekte påvirker miljøet for den utviklende personen (barnet) (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Gulbrandsen, 2017). Ofte knyttes eksempel på eksosystem til foreldres arbeidssted. Et annet eksempel er foreldrepraksis til barnets venner eller mer generelle tiltak rettet mot barn og familier som kan påvirke situasjonen for barnet (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Gulbrandsen, 2017).

Som denne og tidligere studier har vist, har mange av familiene med hjelpetiltak i barnevernet kontakt med ulike andre tjenester. Utformingen av tjenester på andre områder som helse, skole og bolig har betydning for levekår for familier med kontakt med barnevernet. Dette er ikke en ny erkjennelse, men likevel viktig å fremheve for å unngå en individualisering av familier med barnevernstiltak sin situasjon. Eksempelvis viste ansatte i vår studie til at dersom familien ikke hadde en formålstjenlig bolig, var det lite hensiktsmessig å gå inn med omfattende veiledningstiltak. De ansatte jobbet da først med familiens bosituasjon, som kunne være krevende å avklare og lå utenfor barnevernets tiltaksområde. Mange av familiene i mappestudien har kontakt med NAV. Dette har ikke vært spesielt tematisert i vår studie, men det er likevel viktig å trekke inn i en helhetlig forståelse av barnevernets hjelpetiltak fordi flere studier viser at mange familier i barnevernet har lav sosioøkonomisk status og et utfordrende hverdagsliv som følge av det (Andenæs, 2004; Drange et al., 2021; Kojan & Storhaug, 2021; Lorentsen, 2021). Det varierer hvordan barn tas hensyn til i beslutninger i NAV (bl.a. Rugkåsa & Bergheim,

2020). Helsetilsynet gjennomførte i 2020-2021 en risikovurdering av sosiale tjenester i NAV, og ett av områdene som ble vurdert med høyest risiko for svikt var kartlegging av barns behov når foreldre mottok sosiale tjenester⁷. Barn er sjelden med i møter med NAV, men hvordan NAV inkluderer et barne- og familieperspektiv i sine vurderinger kan ha betydning for barns omsorgssituasjon.

7.5 Varighet og omfang av barnevernets tiltak og barns omsorgssituasjon i et livsløpsperspektiv

I senere utgaver av den økologiske modellen inngår også tidssystemet (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Gulbrandsen, 2017). I forståelsen av tid, bygger også Bronfenbrenner på Elders livsløpsteori (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Den enkeltes livsløp er innleiret i og formet av den tiden en lever i, og stedet en lever på. Utvikling forstås som en livslang prosess, og på hvilke tidspunkt hendelser oppstår i et menneskes liv vil ha betydning for senere utviklingen. Tematisering av tidssystemet åpner for å forstå hvordan hendelser og endringer i livshistorien til individet kan påvirke individets utvikling og ett eller flere av de andre systemene. I tidssystemet er også overganger sentrale (Bronfenbrenner, 1979), eksempelvis når barnet begynner i barnehage, starter på skolen, når de går over fra barnetrinn til ungdomstrinn osv. Avhengig av hvordan disse overgangene forløper kan overgangene representere både sårbarhet og potensiale for positive endringer.

Barnevernets tiltak vil alltid inneholde elementer av både hjelp og kontroll, og for noen vil det være en særlig belastning å ha tiltak fra barnevernet over tid. Samtidig formidler også mange familier at de er fornøyde med hjelpen, ønsker den, og formidler at de har behov for den. I denne studien har vi ikke fått spurt barn direkte, men barnas syn er formidlet gjennom foreldre, støttekontakter, besøkshjem, ansatte i barnevernet og lesing av mapper. Der det kommer frem at barna ville være sammen med tiltakspersonene. Det er likevel viktig, med bakgrunn i den særlige makten barnevernet har, å kontinuerlig vurdere om barnevernets tiltak er nødvendige og hjelpsomme. Tiltakene må både ses i lys av minste inngreps prinsipp og vurdering av barnets beste.

Noen av familiene med hjelpetiltak fra barnevernet, vil kunne få tilstrekkelig støtte fra andre tjenester. Nedgangen i antall meldinger, undersøker og tiltakssaker de

---

⁷ https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/internserien/2022/veileder_landsomfattende_tilsyn_sosiale_tjenester_internserien_4_2022.pdf

siste årene (SSB.no), kan i noen kommuner ha sammenheng med en dreining mot at tiltak gis fra andre instanser. Det kan til en viss grad forstås i lys av føringer fra barnevernsreformen med vekt på tidlig intervensjon og at barns omsorgssituasjon er kommunens ansvar. Årsaker til endringer i henvendelser til barnevernet vet vi foreløpig for lite om. Vår vurdering ut ifra denne studien er at en del familier har behov for hjelpetiltak fra barnevernet, og at det er nødvendig at disse tiltakene ses i lys av den komplekse livssituasjonen familiene lever i. Det er videre behov for at tiltakene ses i sammenheng, og for en del er det viktig at de varer over tid. Da kan bl.a. støttekontakt og besøkshjem inngå som viktige tiltak. Eksempelvis kan foreldre med kognitive vansker ha behov for støtte over tid.

Varighet av tiltak kan også henge sammen med omfang av tiltak. Et spørsmål som ble reist i studien «Det nye barnevernet», er om barnevernet gir minst hjelp til de som trenger det mest (Clifford et al., 2015). I vår studie fremstår situasjonen for barna som får besøkshjem og støttekontakt som bekymringsfull med en omfattende og alvorlig problematikk (Herland et al., 2023). Det kunne gi grunnlag for å stille spørsmål ved om denne type tiltak var tilstrekkelige. Det var imidlertid svært sjelden at besøkshjem og/eller støttekontakt var det eneste tiltaket. Det at familier med hjelpetiltak i barnevernet har flere tiltak gjenfinnes også i tidligere studier (Christiansen et al., 2015; Clifford et al., 2015). Det kan tyde på at barnevernstjenesten setter inn flere tiltak ut ifra en forståelse av at familier har sammensatte behov og at ikke bare ett tiltak kan avhjelpe situasjonen tilstrekkelig.

7.6 Barnevernet som organisasjon

Makrosystemet handler om overordnede kulturelle forhold som gjennomsyrrer andre systemer. Det synliggjøres gjennom «selvfølgelige væremåter og praksisformer» (Gulbrandsen, 2017, s. 63). Makrosystemet handler dermed om tradisjoner, politikk, sosial organisering, lovverk osv. (Fyrand, 2005). I drøftingen av hjelpetiltak i relasjon til makrosystemet har vi særlig lagt vekt på å se våre funn i lys av kategoriseringen av hjelpetiltak og arbeidet som gjøres med å utvikle en Grunnmodell for hjelpetiltak.

Som vi var inne på innledningsvis finnes det ulike måter å kategorisere barnevernets hjelpetiltak på. Dette prosjektet synliggjør hvor vanskelig det er å kategorisere tiltak, da ett tiltak ofte kan ha flere formål og virkninger. Eksempelvis kan besøkshjem, støttekontakt og nettverksmøter bidra til både endring, støtte og mestring. Nettverksmøter kan fungere både som støttetiltak, samarbeidstiltak og nettverkstiltak. På makronivå synes det i noen år å ha vært oppfattet som

innstrammende føringer for tiltak som besøkshjem og støttekontakt gjennom at det har vært lagt vekt på at tiltak skal være endrende, som i første rekke har vært oppfattet som ulike former for foreldreveiledningstiltak (Kojan og Storhaug, 2021; Paulsen, Ulset & Øverland, 2021). Omfang av bruken av besøkshjem, støttekontakt og nettverksmøter er imidlertid i liten grad redusert hvis en ser det på landsbasis, men det er stor variasjon i hvilke føringer som legges lokalt for bruk av denne type tiltak (Paulsen et al., 2021). På bakgrunn av erfaringene med disse tiltakene oppfatter vi det ikke som hensiktsmessig å ha generelle føringer om at bestemte typer tiltak ikke skal tilbys av barnevernet. Det har heller ikke vært departementets hensikt, selv om det kan ha blitt oppfattet slik (Barne- og likestillingsdepartementet, 2019). Ut fra våre funn fremstår det hensiktsmessig å ta utgangspunkt i en helhetlig forståelse av familiens situasjon, der det er familiens problematikk som legger føringer for hvilke tiltak som skal inngå, og hvor en også samarbeider om tiltak på tvers av tjenester. Dette er også den retningen en nå går i med bruk av «Barnevernsfaglig kvalitetssystem» og «Grunnmodell for hjelpetiltak», som begge har en teoretisk forankring i Bronfenbrenners teori og en helhetlig forståelse.

Våre funn synliggjør også at skillet mellom tiltak basert på formål er lite hensiktsmessig. Den tidligere kategorisering av tiltak som endrende eller kompenserende kan bidra til å redusere forståelsen av hvilke formål og hvilke virkninger de ulike tiltakene kan ha. Dersom tiltak defineres til å ha ett bestemt formål, underkommuniseres det at tiltakene kan ha flere formål. Et slikt skille kan også føre til et lite hensiktsmessig hierarki i barnevernets tiltak (Westby, 2021). Når man kategoriserer tiltakene etter formål, er det også en fare for at potensialet i tiltakene ikke utnyttes, eksempelvis at man ikke ser potensialet i at besøkshjem også kan være en viktig støtteperson for foreldre. Det skaper også en uklarhet at det eksisterer mange ulike former for kategoriseringer som endrende og kompenserende, eller støtte- og veiledningstiltak (Christiansen et al., 2015), intervensjons- og veiledningstiltak opp mot bistandstiltak (Clifford et al., 2015) og i Grunnmodellen for hjelpetiltak som skiller mellom støtte, samarbeids og nettverkstiltak selv om de påpeker at tiltakene kan høre til i flere kategorier (Nordahl et al., 2023). En slik variasjon i kategorisering bidrar til en uklarhet om hvilke tiltak som omtales og hva tiltakene innebærer. Det er også en fare for at barnevernstjenesten avgrensner hvilke tiltak de skal tilby med bakgrunn i en forståelse av at tiltak bare kan ha ett avgrenset formål, og at tiltakene ikke blir sett i lys av familiens helhetlige situasjon.

7.7 Anbefalinger for praksis

Avslutningsvis vil vi trekke frem noen overordnede anbefalinger basert på funnene i vår studie. I tillegg til de som trekkes frem her er det også gitt anbefalinger underveis i denne rapporten og i de ulike delrapportene som er knyttet til hvert enkelt tiltak.

Helhetlig forståelse av barnets situasjon

Studien gir grunnlag for å anbefale at barnevernets hjelpetiltak sees i en helhetlig sammenheng. En slik helhetlig sammenheng må innebære at tiltakene både inkluderer det å se det enkelte barn og familien i sin kontekst, og at tiltakene i barnevernet ses i sammenheng med støtte fra privat nettverk og tiltak fra andre tjenester slik at barnets utviklingsbetingelser forstås i lys av flere systemer. Samarbeid mellom barnevernstjenesten og andre tjenester er ikke minst viktig å vektlegge.

Da vi startet arbeidet med denne studien, var det i oppdragsbeskrivelsen lagt opp til at man skulle skissere standardisert forløp for barnevernets hjelpetiltak. På bakgrunn av vår studie, ser vi imidlertid ikke grunnlag for å utvikle standardiserte forløp. Arbeidet med forløp slik det er beskrevet i utviklingen av Grunnmodellen for hjelpetiltak og Barnevernsfaglig kvalitetssystem, der en i valg av tiltak bygger på en helhetlig utredning av barnet og familiens situasjon, vil vi understreke som viktig. I disse modellene er både barnets situasjon, foreldrenes omsorgskompetanse og omkringliggende forhold inkludert. Ikke minst er kartlegging av nettverk med vekt på både ressurser og utfordringer sentralt.

For å imøtekomme familiens behov er det nødvendig at den enkelte barnevernstjeneste kan tilby en bredde i hjelpetiltakene der både besøkshjem, støttekontakt og nettverksmobiliserende tiltak er relevant å vurdere i et helhetlig hjelpetiltaksarbeid. De enkelte tiltakene fremstår som betydningsfulle i seg selv, men det må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle og i samarbeid med den enkelte familie i hvilken grad disse tiltakene skal benyttes.

Videreutvikling av eksisterende tiltak

Samtidig som besøkshjem, støttekontakt og nettverksmobiliserende tiltak ser ut til å ha en positiv betydning, er det også behov for å videreutvikle dem. En stor utfordring knyttet til besøkshjem og støttekontakter er rekruttering, og det synes nødvendig å utvikle nye metoder for rekruttering. Det kan handle om å benytte muligheter i eksisterende nettverk bedre. Det gjelder både privat og offentlig nettverk, men også å utvikle nye måter å rekruttere på. Gjennom en økt kartlegging av barn/familiens

nettverk, vil det kanskje fremstå flere aktuelle personer i nettverket som kan inngå i denne type funksjoner. Det vil imidlertid ikke alltid verken være mulig eller hensiktsmessig å finne besøkshjem eller støttekontakter i familiens private nettverk. Det kan nettopp være behov for at nettverket utvides gjennom denne type tiltak. På dette området kan det potensielt være lærdom å hente fra frivillige organisasjoner i hvordan de jobber med både rekruttering, opplæring og oppfølging. Mange frivillige organisasjoner har også lang erfaring med å følge opp personer som står i en slags mellomposisjon mellom en offentlig og privat relasjon. Eksempelvis kan man hente lærdom fra prosjektet «En god nabo», som drives av Redd Barna⁸. I dette prosjektet engasjeres frivillige til å følge opp barn i familier som nylig har kommet til Norge. Erfaringene fra dette prosjektet viser at det å få grundig opplæring, god oppfølging og et rom hvor man har mulighet til å stille spørsmål og dele erfaringer, er sentralt (Haugen et al. 2015).

I noen kommuner gis støttekontakt kun gjennom tiltak for barn og unge med funksjonsnedsettelse og da ikke som barnevernstiltak. Dette synes for snevert. Utviklingen av tiltakene som støttekontakt og besøkshjem i barnevernet, med kombinasjonstiltak som miljøarbeider, ressurs hjem og ressurspersoner, fremstår som muligheter som barnevernet kan benytte i større grad enn de gjør i dag. Gjennom en slik utvikling fyller tiltakene flere funksjoner og gir støtte på flere nivåer både emosjonell, instrumentell, anerkjennende og informativ. En slik utvikling av tiltak, synes å bidra til at familier og barn får færre personer å forholde seg til, og at tiltakene rundt familien ses mer i sammenheng. Denne type tiltak stiller imidlertid større krav til kompetanse hos tiltakspersonene og de vil kunne ha større behov for veiledning og oppfølging fra barnevernstjenesten. I en videreutvikling av ulike former for støttekontakt/ressurspersoner, kan det også være nyttig å se til forskning om ulike mentorordninger som er lite benyttet i Norge (bl.a. Alarcón & Mirković, 2023; Okland & Oterholm, 2022; van Dam et al., 2018).

Kompetanseheving og systemer for kvalitetssikring

Våre funn understreker behovet for at barnevernet har en helhetlig tilnærming i sitt arbeid, noe som også henger tett sammen med innføring av Grunnmodellen for hjelpetiltak og Barnevernsfaglig kvalitetssystem. Det vil være et behov for kompetanseheving i tjenestene knyttet til hva en helhetlig tilnærming innebærer. I mange av landets barnevernstjenester har en lenge benyttet konkrete

---

8 [Fra webside: Frivillig En god nabo - Redd Barna](#)

kartleggingsverktøy som kan gi en mer begrenset forståelse av familiens utfordringer (Havnen, Fossum, Lauritsen & Vis, 2021) og dermed mer avgrensede tiltak. Bruken av mer avgrensede kartleggingsverktøy har skjedd sammen med innføringen av et skille mellom endrings- og kompenserende tiltak. Det vil ta tid og også kreve kompetanseheving å endre denne praksisen og se både kartlegging og tiltak i en mer helhetlig sammenheng.

På bakgrunn av våre funn ser vi behov for et mer systematisk fokus på nettverksarbeid, nettverkskartlegging og økt kompetanse i gjennomføring av nettverksmøter og særlig møteledelse. Bruk av nettverksmøter varierer mellom kommuner. Denne variasjonen i bruk ser ut til å handle både om mangel på kompetanse, syn på bruk av nettverksmøter og organisering av tiltaket. Det fremstår som avhengig av enkeltpersoner om det arbeides systematisk med familiens nettverk og at nettverksmøter gjennomføres. I noen kommuner er det et større fokus på familieråd enn nettverksmøter. Disse to møteformene kan imidlertid utfylle hverandre, og det ene bør ikke ekskludere det andre. Begge møteformene har et fokus på nettverk, samtidig som nettverksmøter i større grad involverer barnevernstjenesten og også andre tjenester i prosessen med familien. En større involvering av barnevernet og andre tjenester kan være særlig hensiktsmessig der det er komplekse utfordringer og behov for oppfølging fra flere tjenester.

Gjennom denne studien har vi blitt kjent med at flere barnevernstjenester arbeider med å bygge opp sitt nettverksarbeid. Det kan være hensiktsmessig å lage møteplasser på tvers av barnevernstjenester slik at tjenestene kan lære av hverandres erfaringer, og også utvikle videreutdanningstiltak i samarbeid med Universitets- og høyskolesektoren innenfor nettverksarbeid eksempelvis som enkeltemner som kan inngå i masterprogrammene.

I arbeid med flere familier barnevernet har kontakt med er det behov for tolk. Denne studien, som andre studier, peker igjen på behovet for kvalifiserte tolker, og det må derfor understrekes at dette er noe som det må arbeides videre med. Bruk av tolk er svært avgjørende for å sikre både medvirkning og en kultursensitiv tilnærming i barnevernets arbeid.

7.8 Behov for videre forskning

Som vi har understreket mange ganger gjennom denne rapporten, er det utfordringer med å studere virkning av enkelttiltak fordi familien inngår i mange ulike sammenhenger som kan virke inn på omsorgssituasjon og familiene har ofte flere tiltak samtidig. I forskning om hjelpetiltak er det viktig at en tar utgangspunkt i denne kompleksiteten. Samtidig har vi erfart at det å ha fokus på flere ulike tiltak, målgrupper og fokusområder som det har vært i dette prosjektet, til en viss grad har ført til at man ikke kan gå tilstrekkelig i dybden på hvert enkelt tiltak og hver enkelt målgruppe. Videre forskning bør derfor ha et mer avgrenset fokus, samtidig som man har et design som rommer kompleksiteten og innholdet i konkrete enkelttiltak. Dette er spesielt viktig fordi innhold i tiltakene kan være veldig ulikt selv om det heter det samme, eksempelvis at «besøkshjem» kan innebære at barnet er hos noen andre en helg i måneden, eller det kan være at barnet er der annenhver helg og at de også involverer foreldre, eller det kan være fattet vedtak om besøkshjem uten at det har blitt iverksatt. Tiltaket «råd og veiledning» kan omfatte oppfølging hver uke med konkret metodikk, eller det kan være støttesamtaler en gang i måneden med et mer generelt innhold. Nettopp på grunn av dette må studiene gå i dybden på tiltakene, slik vi også har gjort i denne studien, men en bør i større grad rendyrke studier på enten spesifikke tiltak og tiltaksgrupper, eller spesifikke målgrupper.

Det bør utvikles egne forskningsprosjekter som fokuserer spesifikt på samiske og norske rom. Dette er målgrupper som vi ikke har lyktes med å inkludere i dette prosjektet, delvis på grunn av bredden i problemstillingene, men også på grunn av at vi ikke har utviklet prosjektet sammen med de det gjelder. Dette kan føre til at vår forskning blir fremmed og ikke opplever å passe til deres utfordringer og behov. Vår anbefaling er i fremtidige forskningsprosjekter å utvikle nye forskningsprosjekter i samarbeid med de det gjelder, både enkeltpersoner/brukere og organisasjoner og barnevernstjenester som har mye erfaring med å jobbe med disse målgruppene.

Videre er det det behov for forskning om barn og unges erfaringer med besøkshjem, støttekontakt og nettverksmøter, som vi ikke har lyktes med å få kunnskap om i dette prosjektet.

Det er også lite forskning om offentlig og privat nettverks erfaringer med nettverksmøter. Det å få kunnskap om ulike deltakeres erfaringer og synspunkter på nettverksmøter, fremstår som viktig for å videreutvikle dette tiltaket. Det er også få studier av råd og veiledning som tiltak, selv om det er det mest brukte hjelpetiltaket

i barnevernet (Østby, Gerwing & Oterholm, 2023). Det er behov for ytterligere studier av COS-P i barnevernet, både som kurs og som del av en kombinasjon av ulike tilnærminger. I hvilken grad ansatte med erfaring fra COS-P vil trekke dette inn i veiledningsmodulen som inngår i Grunnmodellen for hjelpetiltak kan også ha betydning for forskning om bruk av COS-P i barnevernet.

Med dreiningen mot et økt fokus på tilbakeføring av barn som har bodd i fosterhjem og på institusjon, vil det være behov for hjelpetiltak innenfor en ramme som kan være enda mer komplisert enn hjelpetiltak som tilbys før en plassering. Barnevernets arbeid med hjelpetiltak knyttet til tilbakeføring er det derfor behov for mer kunnskap om.

8. Referanser

- Alarcón, X & Mirković, B. (2023). “Those Bridges That Help You Get There”: How Natural Mentors Improve Social Support and Social Capital of Unaccompanied Immigrant Youths Leaving Residential Care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 41(1), 70-94, DOI: 10.1080/0886571X.2023.224181
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(1), 19-33. (14 s.)
- Andenæs, A. (1996). *Foreldre og barn i forandring*. Pedagogisk Forum.
- Backe-Hansen, E., Smette, I., & Vislie, C. (2017). *Kunnskapsoppsummering. Vold mot barn og systemsvikt*. OsloMet: NOVA.
- Bakketeig, E. (2015). Ungdoms opplevelse av medvirkning. I Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. *Forsningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Barnevernloven. (1953). Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14
- Barnevernloven (1992). Lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100.
- Barnevernsloven (2021). Lov om barnevern av 18. juni 2021 nr. 97.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2016). *Retningslinjer om hjelpetiltak*, jf § 4-4, rundskriv Q-0982.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2019). *Høringsnotat – Forslag til ny barnevernslov*.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G. M. D., Garvik, M., Tøssebro, J. (2017). *Myter og realiteter, innvandreres møter med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning.
- Braun, V. & Clark, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.

- Briseid, K. & Brottveit, Å. (2007). *Stram struktur: Styrke eller svakhet? - En underveisevaluering av prosjektet Nettverksterapeutisketiltak (NTT) i barnevernet*. Rapport, Diaforsk.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development. Experimentals by nature and design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. & Morris P. A. (2006). The bioecological model of human development. I R.M. Lerner & R.M. Damon (red). *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development*. s. 793-828. Wiley.
- Bufdir (2023). Rundskriv for barnevernstjenestens saksbehandling (Saksbehandlingsrundskrivet). 03/2023. Bufdir
- Bufetat region øst (2008). *Sluttrapport NTT prosjektet. Nettverksterapeutiske tiltak 2004-2007*. Bufetat.
- Byrne, D. (2013). Evaluating complex social interventions in a complex world. *Evaluation*, 19(3), 217-228. <https://doi.org/10.1177/1356389013495617>
- Christiansen, Ø. (2015a). *Hjelpetiltak i barnevernet – en kunnskapsstatus*. Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest), Uni Research Helse.
- Christiansen, Ø. (2015b). Bakgrunn. I Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Christiansen, Ø. (2015c). Er hjelpetiltakene til hjelp? I Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Christiansen, Ø. (2015d). Hvilken hjelp til hvilke problemer? En nærstudie av barnevernets hjelpetiltak. I Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.

- Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W. & Marthinsen, E. (2015). *Minst hjelp til dem som trenger det mest? Sluttrapport fra forsknings- og utviklingsprosjektet «Det nye barnevernet»*. Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Lillehammer & Nordlandsforskning.
- Coady, N., Hoy, S. L. & Cameron, G. (2013). Fathers' experiences with child welfare services. *Child and family social work*, 18(3), 275-284.
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? A comparison of how mothers and fathers in intact families spend time with children. *Gender & Society*, 20(2), 259-281.
- Deloitte & Telemarksforskning (2020). *Forsøk med ny ansvarsfordeling mellom stat og kommune på barnevernområdet*. Sluttrapport fra følgeevaluering.
- Doelman, E. H. J., van der Horst F. C. P., Luijk, M. P. C. M. & Steketee M. J. (2024). Parents' perspectives on the results of mandatory child protection support: A qualitative study. *Child & Family Social Work*, <https://doi.org/10.1111/cfs.13144>
- Drange, N. E., Hernæs, Ø. M., Markussen, S., Oterholm, I., Raaum, O. & Slettebø, T. (2021). *Rapport fra delprosjekt 1: Beskrivende analyser – Barn og familier i barnevernet*. Frischsenteret.
- Drange, N. E., Hernæs, Ø. M., Markussen, S., Oterholm, I., Raaum, O., & Slettebø, T. (2022). *Barn, unge og familier i barnevernet—En longitudinell registerstudie. Delprosjekt 2: Hvordan går det med barna?* Frischsenteret.
- Duncan, S. D. B., Miller, Wampold, B. & M. A. Hubble (Red.), (2010). *The heart and soul of change*. American Psychological Association.
- Farstad, G. R., Syrstad, E., Oterholm, I. & Paulsen, V. (2023). *COS-P som hjelpetiltak i barnevernet. Delrapport 5 i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet»*. NTNU Samfunnsforskning/VID
- Fauske, H., Kvaran, I. & Lichtwarck, W. (2017). Hjelpetiltak i barnevernet. Komplekse problemer og usikre virkninger. *Fontene Forskning*, 10, 2 s. 45-58.
- Fauske, H., Kojan, B., Storhaug, A. (2018). Social Class and Child Welfare: Intertwining Issues of Redistribution and Recognition. *Social Sciences*, 7(9), 143; <https://doi.org/10.3390/socsci7090143>

- Feldman, M.A., Varghese, J., Ramsay, J. & Rajska, D. (2002). Relationships between social support, stress and mother-child interactions in mothers with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15(4), 314-323.
- Forkby, T. (2006). *Socialt nätverksarbete: Alliansbildning, makt och retorik*. FOU i Väst.
- Forkby, T. (2009). The power of ethics of social network intervention in working with at-risk youth. *Child Adolescent Social Work Journal*, 26, s. 545-560 (2009).
<https://doi.org/10.1007/s10560-009-0186-9>
- Forsberg, G. & Wallmark, J. (2021). *Nätverksboken: om mötets möjligheter*. Liber.
- Gerds-Andresen, T. (2021). Circle of Security- Parenting: A systematic Review of Effectiveness When Using the Parent Training Programme with Multi-Problem Families. *Nordic Journal of Social Research*, 12(1) 1-26.
- Gjerustad, C., Grønningsæter, A., Kvinge, T., Mossige, S., & Vindegg, J. (2006). *Bare fantasien setter grenser? Om kommunenes bruk av hjelpetiltak i barnevernet*. FAForapport
- Glouberman, S. & Zimmerman, B. (2002). *Complicated and complex systems: what would successful reform of medicare look like? Ottawa: Commission on the Future of Health Care in Canada*. <https://www.alnap.org/system/files/content/resource/files/main/complicatedandcomplexsystem-s-zimmermanreport-medicare-reform.pdf>
- Gulbrandsen, L. M. (2017). *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*. Universitetsforlaget.
- Hansen, I. L. S., Jensen, R. S. & Fløtten, T. (2020). *Trøbbel i grenseflatene. Samordnet innsats for utsatte barn og unge*. Fafo.
- Havnen, K., Fossum, S., Lauritzen, C., Vis, S. A. (2021). How does the Kvello assessment framework attend to important dimensions of the children's needs and welfare? A comparison with the BBIC and the ICS frameworks for child welfare investigations. *Nordic Social Work Research*. DOI: 10.1080/2156857X.2021.1891959

- Harrison, R. A., Bradshaw, J., Forrester-Jones, R., McCarthy, M. & Smith, S. (2020). Social networks and people with intellectual disabilities: A systematic review. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 34(4), 973–99. <https://doi.org/10.1111/jar.12878>
- Haugen, G. M. D., Paulsen, V., Berg, B. (2015). *En god nabo. Evaluering av Redd Barna sitt arbeid med nylig bosatte familier*. NTNU Samfunnsforskning.
- Helle, J., Boonstra, M. J. O., Broch, K. R., Rød, B. I. & Vallestad, J. (2017). «En god sirkel». *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 55(6), 546-556.
- Helsetilsynet (2019). *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker*. Statens Helsetilsyn.
- Herland, M. H., M. I., Helgeland, I. M. (2014). Balancing fatherhood: Experiences of fatherhood among men with a difficult past. *Qualitative Social Work*, 14(2), 242-258. doi:10.1177/1473325014528737
- Herland, M., Syrstad, E., Oterholm, I., Paulsen, V. (2023). *Besøkshjem og støttekontakt. Delrapport 2 virkning av hjelpetiltak i barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning/VID
- Hiles, D., Moss, D., Wright, J., & Dallos, R. (2013). Young people's experience of social support during the process of leaving care: A review of the literature. *Children and Youth Services Review*, 35(12), 2059-2071. doi:<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.10.008>
- Hjort, E. (2019). *Att arbeta med det större systemet: Feedback-informerad terapi och nätverksterapi inom socialtjänsten*. Examensuppsats psykoterapiprogrammet inriktning familjeterapi. Linköpings universitet.
- Hjort, E. & Holst, B. (2021). Nätverkslag inom socialtjänsten – en praktik förankrad i teori. I Forsberg, G. & Wallmark, J. (2021). *Nätverksboken: om mötets möjligheter*. Liber.
- Hubble, M. A., Duncan, B., Miller, S. D. & Wampold, B. (2010). Introduction. I: B. Duncan, S. D. Miller, B. Wampold, & M. A. Hubble (Red.), *The heart & soul of change*. American Psychological Association.

- IASSID (2008). Parents labelled with intellectual disability. Position paper of the IASSID SIRG on parents and parenting with intellectual disabilities. *Journal of Applied research in Intellectual Disabilities*, 21, 296-307
- Iversen, A. C., Havik, T., Jakobsen, R. og Stormark, K. M. (2008). Psykiske vansker hos hjemmeboende barn med tiltak fra barnevernet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 85 (1), 3-9.
- Jardim, P.S.J., Johansen, T.B., Ames, H. & Berg, R.C. (2020). *Bruk av linkarbeidere i barnevernet: en systematisk kartleggingsoversikt*. Folkehelseinstituttet.
- Jensen, G. (2016). Brukermedvirkning og maktutøvelse – ungdom som medspiller og motspiller i barnevernet. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 93(3-4), 304-320.
- Killén, K. (2004). *Sveket*. Kommuneforlaget.
- Klefbeck, J & Ogden, T, (1995). *Nettverk og økologi. Problembelastende arbeid med barn og unge*. TANO.
- Klefbeck, J. & Forsberg, G. (1992). Erfaringer og eksempler fra nettverksprosjektet i Botkyrka. I Fyrand, L. (Red.). *Perspektiver på sosialt nettverk*. Universitetsforlaget.
- Kojan, B.H. & Storhaug, A.S. (2021). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU Institutt for sosialt arbeid.
- Kristofersen, L. B., Sverdrup, S., Haaland, T. & Wang Andresen, I.-H. (2006). *Hjelpetiltak i barnevernet - virker de?* (No. 7). NIBR
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk.
- Källberg, M. M., Eriksson, K.H., Ström, M. & Tenerez, B. (2018). *Engagerande nätverksmöten*. Studentlitteratur.
- Langford, C. P. H., Bowsher, J., Maloney, J. P., & Lillis, P. P. (1997). Social support: a conceptual analysis. *Journal of advanced nursing*, 25, 95-100.
- Lansdown, G. (2010). The realisation of children's participation rights: critical reflections. I Percy-Smith, N. & Thomas, N. (red.), *A handbook of children and young people's participation* (s. 11–24). New York, Oxford: Routledge.

- Larsen, E. (2008). Forsterket foreldreskap-foreldres erfaring med støttekontakt og besøkshjem fra barnevernet. I Bø & Olsen (red.). *Utfordrende foreldreskap*. Gyldendal Akademisk.
- Larsen, E. (2009). Foreldreskap med offentlig sosial støtte. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 12(2), 105- 117.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.
- Llewellyn, G. (1990). People with Intellectual Disability as Parents: Perspectives from the Professional Literature, Australian and New Zealand. *Journal of Developmental Disabilities*, 16(4), 369-380.
- Llewellyn, G. & McConnell, D. (2004). Mothering capacity and social milieu. I Esdail, S. & J. Olsen (red.) *Mothering Occupations*. (s. 174-192). Davis
- Lorentsen, A. B. (2021). *Hverdagslivsperspektiv i barnevernet? En kvalitativ studie av mødres erfarte hverdagsliv*. PhD avhandling UiT.
- Lov om sosial omsorg (1964). Lov om sosial omsorg av 5. juni 1964 nr. 2.
- Madsen, C. & Backe-Hansen, E. (2015). Barn og unge som mottok hjelpetiltak 1993 -2010. I Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. *Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Maiter, S., Alaggia, R., Chan, A. S., & Leslie, B. (2017). Trial and error: attending to language barriers in child welfare service provision from the perspective of frontline workers. *Child & Family Social Work*, 22(1), 165-174.
- Mathiesen, R. (2008). *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Universitetsforlaget
- McConnell, D., J. Matthews, G. Llewellyn, R. Mildon & G. Hindmarsh (2008). 'Healthy Start'. A national strategy for parents with intellectual disability and their children. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 5 (3), 194-202.
- Messel, J. (2013). *I velferdsstatens frontlinje: barnevernspedagogers, sosionomers og vernepleieres historie*. Universitetsforlaget.

- Michelet, C., & Klevan, T. (2020). Økt mestring og ro i hverdagen: En kvalitativ studie av foreldres erfaringer med å delta i veiledning i metoden Circle of Security-Parenting. *Fokus på familien*, 48(4), 252-271.
- Moilanen, J., Kiili, J., & Alanen, L. (2016). The Practice of Using Support Persons in the Finnish Child Welfare Field: Towards a Relational Analysis. I T. Harrikari & P.-L. Rauhala (red.), *Social Change and Social Work* (s. 175-191). Routledge
- Neumann, C. B. (2010). *Evaluering av et hjemmebasert hjelpetiltak*. AFI-notat 1/2010.
- Nilsen, S. A., Askeland, K. G., Loro, D. P. J., Iversen, A. C., Havnen, K. J. S., Bøe, T., og Heradstveit, O. (2021). Mental health, adverse life events and health service use among Norwegian youth in the child welfare system: Results from a population-based study. *Child & Family Social Work*, 26, 6001-616.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12842>
- Nortvedt, P. (2001). Profesjonell omsorg - dyd eller ferdighet? I: Ruyter, K. W. & Vetlesen A. J. (Red.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis*. Gyldendal Akademisk.
- Nyberg, E. & Bons, T. (2013). *Med mobilisering i fokus – röster om nätverksarbete. En ny rapport om mobilisering till nätverksmöten*. FoU Södertörns skriftserie 118/13.
- NOU 1982:26. *Barnemishandling og omsorgssvikt*. Sosialdepartementet.
- NOU 1985:18. *Lov om sosiale tjenester mv*. Sosialdepartementet
- Okland, I. & Oterholm, I. (2022). Strengthening supportive networks for care leavers: A scoping review of social support interventions in child welfare services. *Children and Youth Services Review* 138, 106502
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106502>
- Oslo Economics (2017). *Samfunnsøkonomisk analyse av hjelpetiltak fra barnevernet*. Rapport 1.
- Oslo Kommune, Kommunerevisjonen (2020). *Barneverntjenestens bruk av tolketjenester*. Bydel Grorud og Bydel Søndre Nordstrand, rapport 8.
- Ot.prp. nr. 29 (1990-1991). Om lov om sosiale tjenester m.v. (sosialloven). Arbeids- og sosialdepartementet.

- Oterholm, I. (2015). *Organisasjonens betydning for sosialarbeideres vurdering*. PhD avhandling, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Oterholm, I., Syrstad, L. & Paulsen, V. (2023). *Nettverksmobilisering – familie- og nettverksorienterte tiltak. Delrapport 3 i prosjektet «Virkning av hjelpetiltak i barnevernet»*. NTNU Samfunnsforskning/VID
- Oxford Research (2019). *Kompetanse og dialog - Evaluering av utprøving av samtaleprosess i fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*. Oxford Research.
- Paulsen, V., Ulset, G., Øverland, M. B., Aadnanes, M. & Oterholm, I. (2024). *Virkning av hjelpetiltak til barn og unge med innvandrerbakgrunn – En studie av ansattes forståelse. Delrapport 4 i prosjektet «Virkning av barnevernets hjelpetiltak»*. NTNU Samfunnsforskning og VID.
- Paulsen, V. (2022). *Barn og unges medvirkning i barnevernet. Teoretiske perspektiver og praktiske tilnærminger*. Gyldendal.
- Paulsen, V., Ytreland, K., & Oterholm, I. (2021). *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet: Delrapport 1: Virkning av barnevernets hjelpetiltak*. NTNU Samfunnsforskning.
- Paulsen, V., Ulset, G. & Øverland, M. B. (2021). Barnevernets forståelse av familier med lav sosioøkonomisk status. I Kojan & Storhaug (Red.) 2021. *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU, Institutt for sosialt arbeid
- Paulsen, V., Wendelborg, C., Riise, A., Berg, B., Tøssebro, J., & Caspersen, J. (2020). *Ettervern - en god overgang til voksenlivet? Helhetlig oppfølging av unge med barnevernerfaring*. NTNU Samfunnsforskning
- Paulsen, V. (2016): Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene Forskning*, 1, 4-15.
- Phillips, T. N. (2019). A Phenomenological Study of Black Fathers in Child Welfare.
- Prop. 106 L (2020-2021). *Endringer i barnevernloven*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Prop. 73 L (2016-2017). *Endringer i barnevernloven (Barnevernsreformen)*. Barne- og likestillingsdepartementet.

- Qvale, K. (1993). *Nettverksprosjektet i Barnevernets regi Resursmobilisering – samarbeidsmodeller*. Bydel Sogn og Bydel Stovner.
- Rittel, H. W.J. & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4, 155-169.
- Rugkåsa, M. & Bergheim, B. (2020). Betydningen av barns deltakelse i bekjempelse av fattigdom. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(3), 157-169.
<https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-03-0>
- Schellenberg, L. (2011). Oppstartsmøter og brukermedvirkning. I Aamodt et al. *Samhandling mellom barnevern og BUP. Kunnskapsutvikling i praksis*. Gyldendal.
- Seikkula, J. (2012). *Åpne samtaler*. 2. Utg. Universitetsforlaget.
- Sentio Research (2019). *Bruk av familieråd i vold og høykonfliktsaker. Evaluering av et samarbeidsprosjekt /pilot mellom fem kommuner og Bufetat region Øst*.
- Sentio Research Norge (2018). *Undersøkelse om fedre i barnevernet*.
- Sigurjónsdóttir, H.B. & Traustadóttir, R. (2000). Motherhood, Family and Community Life. I Traustadóttir, R. & Johnson, K. (red.). *Women with Intellectual Disabilities. Finding a Place in The World*. (s. 253-270). Jessica Kingsley Publ.
- Skilbred, D. & Havnen, K. J. S. (2015). Råd og veiledning som hjelpetiltak. I Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. *Forskningkunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Skilbred, D. & Havnen, K. J. S. (2017). Hvilke former for råd og veiledning trengs i barnevernet? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(4), 238-253. doi:10/18261/issn1891-1838-2017-04-03.
- Sletten, M. S., & Bjørkquist, C. (2021). Professionals' tinkering with standardised tools: dynamics involving actors and tools in child welfare practices. *European Journal of Social Work*, 24(5), 749-760.
- Sletten, M. S., & Ellingsen, I. T. (2020). When standardization becomes the lens of professional practice in child welfare services, *Child & Family Social Work*, 25(3), 714-722

- Soldal, K. A. (2003). *Støttekontakter: soveputer eller ressurser i velferdssamfunnet?* Fagbokforlaget.
- Stang, E.G. (2007). *Det er barnets sak*. Universitetsforlaget.
- Starke, M. (2022). Parents with intellectual disability and their reflections about relationships and support. *Journal of Social Work*, 22(5), 1276–1295.
- Stevens, E. (2015). Understanding discursive barriers to involved fatherhood: the case of Australian stay-at-home fathers. *Journal of Family Studies*, 21(1), 22-37. doi:10.1080/13229400.2015.1020989
- Storhaug, A. S., Kojan, B. H. & Kvaran, I. (2012). Enslige mødre i kontakt med barnevernet. *Fontene forskning*, 5(2), 4-17.
- Storhaug, A. S. & Øien, K. (2012). Fathers' encounters with the Child Welfare Service. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 296-303.
- Storhaug, A. S. (2013). Fathers' involvement with the Child Welfare Service. *Children and Youth Services Review*, 35(10), 1751-1759.
- Storhaug, A. (2015). *Barnevernets forståelse av farskap*. PhD avhandling. NTNU.
- Størkersen, L. (2011). Nettverksmøter som hjelpetiltak i barneverntjenesten. I Aamodt et al. *Samhandling mellom barnevern og BUP. Kunnskapsutvikling i praksis*. Gyldendal.
- Svedheim, L. (red.) (1985). *Nätverksterapi teori och praktik*. Carlssons.
- Tarleton, B., Ward, L. & Howarth, J. (2006). *Finding the right support. A review of issues and positive practice in supporting parents with learning difficulties and their children*. Baring Foundation.
- Terum, L. I. (1996). Grenser for sosialpolitisk modernisering: om fattighjelp i velferdsstaten. Universitetsforlaget.
- Tjelflaat, T. & Ulset, G. (2008). *Vekst – Ivaretagelse – Trivsel. Evaluering av VIT – et hjelpetiltak i barneverntjenesten i Ålesund kommune*. NTNU Samfunnsforskning rapport nr. 13 2008.
- Tøssebro, J., Midjo, T., Paulsen, V. & Berg, B. (2014). *Foreldre med kognitive vansker i møte med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning AS.

- Tøssebro, J., Midjo, T., Paulsen, V. & Berg, B. (2016). Prevalence, trends and custody among children of parents with intellectual disabilities in Norway. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, Special Issue. DOI: 10.1111/jar.12304
- Ulset, G., Paulsen, V. og Øverland, M. (2021). Foreldres vurderinger av tiltak i Kojan, B. og Storhaug, A. (red.). *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU.
- Ulset, G., Thoresen, S., Thaulow, K., Melby, L., Bruteig, R. & Paulsen, V. (2023). *Barn og unges medvirkning i spesialiserte hjelpetiltak. En kvalitativ studie av PMTO, MST og FFT*. NTNU Samfunnsforskning.
- van Dam, L., Neels, S., de Winter, M., Branje, S., Wijsbroek, S., Hutschemaekers, G., ... Stams, G. J. (2017). Youth initiated mentors: Do they offer an alternative for out-of-home placement in youth care? *The British Journal of Social Work*, 47(6), 1764–1780. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcx092>
- Westby, L.C. L. (2021). *Sårbare barnefamiliers erfaringer fra møter med Norsk barnevern – en narrativ studie*. PhD Høgskolen i Innlandet.
- Zimmer-Gembeck, M. J., Rudolph, J., Edwards, E. J., Swan, K., Campbell, S. M., Hawes, T., & Webb, H. J. (2022). The circle of security parenting program (COS-P): a randomized controlled trial of a low intensity, individualized attachment-based program with at-risk caregivers. *Behavior Therapy*, 53(2), 208-223.
- Østby, L., Gerwing, J. & Oterholm, I. (2023). Hvordan gir ansatte i barnevernet råd til foreldre? En analyse av rådgivning i hjelpetiltaket «råd og veiledning». *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 259-240 ,(4)100. <https://doi.org/10.18261/tnb.100.4.4>
- Øyen, L., Clifford, G., & Gustavsen, A. (2010). *Tiltaksprofil og tiltaksutvikling i kommunalt Barnevern*. Nordlandsforskning.
- Øverland, M. B., Paulsen, V. & Ulset, G. (2021). Barna og ungdommenes erfaringer. I Kojan & Storhaug red. *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet – sammenhenger, forståelser og ansvar*. NTNU Institutt for sosialt arbeid.

- Wade, C., Llewellyn, G. & Matthews, J. (2011). Modelling Contextual Influences on Parents 180 With Intellectual Disability and their Children. *American association on Intellectual and Developmental Disabilities*, 116(6), 419-437.
- Aarset, M. F. & Bredal, A. (2018). *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter. En gjennomgang av saker i fylkesnemnda.* (NOVA Rapport 5/18). Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
<https://hdl.handle.net/20.500.12199/5130>
- Aadnanes, M. (2017). *Vold mot barn og unge i nære relasjonar: Forståing, konseptualisering og sosialfaglege perspektiv.* PhD-avhandling. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Vedlegg 1 Intervjuguide leder/ saksbehandler/kontaktperson i barneverntjenesten

Noen spørsmål vil være mer aktuelt til ledere, andre til saksbehandler/kontaktperson. Hvilke spørsmål som er aktuelle vil også avhenge av hvilke tiltak de har erfaring med.

Kjennetegn ved familier som mottar hjelpetiltak i barnevernet

- Hvilke problemer og utfordringer er vanlige i familiene som mottar hjelpetiltak, og hvilken alvorlighetsgrad har disse utfordringene?
- Er det noen grupper hvor dere møter større utfordringer i tiltaksarbeidet enn ellers?
- Hvilke hjelpetiltak er mest vanlige?
- Er det tiltak dere savner?

Innhold i og gjennomføring av tiltaksarbeidet

- Hva vil dere si er de mest brukte tiltakene i deres tjeneste, hvilken problematikk er disse rettet mot og hva er innholdet i dem?
- Hvordan besluttes det hvilke tiltak som skal iverksettes?
- Hvordan planlegger dere gjennomføring av tiltakene når de iverksettes?
- Hvordan jobber dere med tiltaksplaner og evaluering av tiltakene?
- Hvordan tilpasses tiltakene individuelt og hvordan ivaretas hjelpebehovet til familien helhetlig?
  - Er det noen familier/saker som krever en annen tilrettelegging eller tilnærming?
  - Stikkord: Kort botid i Norge/innvandrerbakgrunn/kognitive vansker etc?
  - (Kultur)sensitivitet – hvordan tilrettelegges/tilpasses tiltak?
- Hvordan jobber dere med tverretattlig samarbeid?
- Kan dere si noe om tiltaksarbeid som barneverntjenesten selv følger opp og tiltaksarbeid dere henter inn eksternt? Hvordan fordeler internt og eksternt tiltaksarbeid seg?
- Er tiltakene omfattende nok?
- Hva kan dere si om omfang, varighet og forebyggende virkning av tiltaksarbeidet?

Medvirkning

- Hva kjennetegner tiltaksarbeid der man får til godt samarbeid?
- Hvordan jobber dere for å ivareta medvirkning i valg av tiltak, under oppfølgingen og etter tiltaksslutt?
- Hvordan jobber dere for å involvere både mødre, fedre og barna i hjelpetiltaket?

Virkning av tiltakene

- Hvordan jobber dere med evaluering av hjelpetiltakene?
- Hva er deres oppfatning av hva som virker?
- Hvordan oppfatter dere at familiene er fornøyd med hjelpen de har fått?
- Hvordan kan kvaliteten på tiltaksarbeidet bli bedre?
- Hvordan avsluttes tiltak?
  - Involvering av foreldre og barn/unge?
  - Informasjon til samarbeidspartnere som skole etc?

Hjelpetiltaksarbeid i minoritetsfamilier

- Hvilke tiltak er etter deres forståelse mest brukt i barnevernssaker der familien har minoritetsetnisk bakgrunn? Og hvilke behov adresserer disse tiltakene?
- Opplever dere å se andre behov hos barn og foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn enn i familier med majoritetsetnisk bakgrunn, og i så fall hvilke?
- Har dere behov for/utviklet tiltaksapparat dere mener er tilpasset spesielle behov hos denne gruppen barn og foreldre? I så fall, hvilke og hva er begrunnelsene for et slikt tiltaksapparat?
- Jobbere/tenker dere annerledes i møte med minoritetsfamilier enn i møte med majoritetsfamilier? I så fall, hvordan?
- Hvordan jobber dere med tillits- og relasjonsbygging, og jobber dere med dette på en annen måte enn i møte med minoritetsetniske familier? I så fall, hvorfor, hvordan?

Kultur-, kjønn- og klasse-perspektiver

- Hva legger dere i begrepet kultursensitivitet? Hva med kulturkompetanse?
- Jobber dere opp mot rasisme og diskriminering, og i så fall på hvilken måte? (ev. hvorfor ikke?)
- Hvilke sosioøkonomiske og helsemessige situasjoner opplever dere at de minoritetsetniske familiene dere møter lever i?
- Ser dere likheter og ulikheter langs disse aksene (sosioøkonomisk og helsemessig) mellom minoritetsfamilier og majoritetsfamilier, hvilke?

- Hvilken betydning har kjønns- og likestillingsperspektiv i arbeidet med både minoritets- og majoritetsfamilier? Samarbeid med mødre og fedre?
- Opplever dere kommunikasjonsutfordringer i møte med minoritetsetniske familier, og i så fall hvordan arter disse seg? Hva med majoritetsetniske familier?
- Bruk av tolk

Hjelpetiltaksarbeid hvor foreldre har kognitive vansker

- Kan dere fortelle om arbeidet med foreldre med kognitive vansker? Et typisk eksempel?
- Hvilke utfordringer ser dere i familier hvor foreldrene har kognitive vansker?
- Er det hjelpetiltak som dere tenker er særlig egnet overfor foreldre med kognitive vansker?
- I hvilken grad brukes besøkshjem, støttekontakt, COS-P
- I hvilken grad jobbes det med nettverk overfor denne foreldregruppen?
- Hvordan tenker dere rundt tidsaspekt på tiltakene? Er det kortvarige/langvarige tiltak som iverksettes? Tenkes det annerledes rundt tidsaspektet når foreldrene har kognitive vansker?

Spesielt om samarbeid med fedre/mødre

- Involveres både mødre og fedre i barnevernets arbeid
- Er det spesielle hensyn/utfordringer i arbeidet med å involvere fedre, evt. involvere den barnet ikke bor hos?

Om konkrete tiltak (delprosjektene)

Spørsmålene vil ikke stilles til alle, men de som de er aktuelle for.

Pålagte hjelpetiltak

- Hvilken erfaring har dere med pålagte hjelpetiltak?
- Hvilke tiltak har vært pålagt? Hvordan har disse fungert?
- Hva kan identifiseres som utfordringer og begrensninger (strukturer, lovverk, praksis, ideologi og verdier) ved pålagte hjelpetiltak?
- Hvordan jobbes det med motivasjon hos foreldre/barn, og hvorvidt påvirker (opplevd) motivasjon hvordan tiltakene fungerer?
- Hvordan fungerer pålagte tiltak som retter seg mot unge med alvorlige atferdsvansker og/eller gjentatt kriminalitet? Og hvordan fungerer foreldrestøttende tiltak dersom det er motstand/ikke ønskelig fra ungdommen selv?

- Er det noen felleskjennetegn ved familienes situasjon og barnevernets arbeid (hvilke tiltak som har iverksatt og hvordan disse har fungert) før pålegg om hjelpetiltak vedtas?

Besøkshjem/støttekontakt

- I hvilke situasjoner settes brukes støttekontakt og besøkshjem? Var det andre tiltak som ble vurdert? Hvilke målsettinger er vanlige ved bruk av støttekontakt/besøkshjem?
- Kan du fortelle om en typisk situasjon der støttekontakt/besøkshjem ble brukt?
- Hvordan evalueres tiltaket? Oppnås målsettingene?
- Hvordan rekrutteres støttekontakt/besøkshjem? Krav til faglige kvalifikasjoner?
- Godkjenningsprosess? Kvalitetssikring? Opplæring? Oppfølging?
- I hvilken grad brukes nettverk og slekt som besøkshjem/støttekontakt, evt. begrunnelse?
- Hva er fordelene og hva er utfordringene ved å inngå oppdragsavtaler med nært nettverk eller familiemedlemmer?
- Hvordan samarbeider barn/ungdom/foreldre og støttekontakt/besøkshjem?
- Hvordan opplever dere samarbeidet mellom saksbehandler- og besøkshjem/støttekontakt og barnet/familien?
- Anvendes det gruppetiltak (både besøkshjem/støttekontakt)? Hvilke erfaringer har dere med det?

Nettverksarbeid

- Hvordan arbeider dere med barn/unge/foreldres nettverk?
- Kartlegger dere nettverket og mulige støttende ressurser/belastninger for barn/unge/foreldre? Er det en del av undersøkelse/tiltak?
- Hvilke typer nettverkstiltak bruker dere? I hvilke situasjoner/problemer settes nettverkstiltak inn, med hvilken hensikt, og hvordan fungerer de? Hvilke faser i barnevernssaken?
- Er det tiltak barneverntjenesten utøver selv eller bruker dere eksterne nettverkstiltak? Hva er evt. begrunnelsene for å gjøre det selv, bruke eksterne, hva er erfaringene?
- I hvilken grad bidrar nettverksmobiliserende tiltak til måloppnåelse/endringer i barnets omsorgssituasjon slik saksbehandlere erfarer det?
- Er det spesielt dedikerte ansatte som driver nettverksmøter mm?

Cos-P

- I hvilken grad benytter dere COS-P veiledning barnevernskontor?
- Hvem gjennomfører COS-P veiledning? (ansatte ved BV eller eksterne veiledere, familieteam etc.). Hva slags opplæring har de?
- I hvilke situasjoner bruker dere COS-P? Hva kjennetegner målgruppen for deltakelse i COS-P veiledning? Kan du fortelle om en typisk familie?
- Hva er målsetting ved å bruke COS-P, foreldre med minoritetsetnisk bakgrunn, foreldre med kognitive vansker?
- Hvordan gjennomføres vanligvis veiledningen (enkeltvis, parvis, grupper)
- Hvordan evalueres tiltaket, oppnås målsettingene?
- Hva er styrker og svakheter ved denne metodikken?
- Hva slags oppfølging får foreldre i etterkant av COS-P veiledning? (samhandler de profesjonelle der det er eksterne veiledere? Tas tematikk fra COS-P inn i samtaler med saksbehandler?)
- Hvordan ser dere på COS-P i forhold til andre foreldreveiledningstiltak?

Vedlegg 2 Intervjuguide foreldre

Hvilke spørsmål som stilles vil være avhengig av hvilke tiltak familien har hatt.

Erfaringer med hjelpetiltak

- Hva var etter deres syn grunnen til kontakten med barnevernet?
- Hvilke behov opplevde dere å ha, og hvordan opplevde dere at disse ble møtt?
- Hvilken informasjon fikk dere om barnevernet, hvilken hjelp de kunne gi og hvilke rettigheter dere hadde?
- Hvordan er samarbeidet med kontaktperson/saksbehandler?

- Hva slags hjelpetiltak fikk dere fra barnevernet?
- Opplevdes tiltaket som frivillig, ønsket, «frivillig tvang»?
- På hvilken måte ble dere involvert eller fikk påvirke hjelpen dere mottok? Arbeid med tiltaksplan?

- Kan dere fortelle om erfaringer knyttet til hjelpetiltaket (konkretisere ut ifra tiltaket) dere fikk?
  - Lenge nok?
- For lenge/for omfattende? Hva var hensikten med tiltaket?
- Hvor lenge varte tiltaket?
  -
- Er du fornøyd/misfornøyd med tiltakene du har fått.
  - Opplever du at de bidrar til at situasjonen for deg/dere og barna blir bedre?
  - Var det noe dere synes burde vært annerledes i møte med barnevernet?

Spørsmål til mødre/fedre

- I hvilken grad involveres du i diskusjoner med barnevernet om aktuelle hjelpetiltak?
- Opplever du at du og din partner/tidligere partner involveres i samme grad?
  - Har du eksempler på forskjeller/likheter
- Opplever du at barnevernet foreslår hjelpetiltak som er rettet både mot deg og din partner/tidligere partner? (be om eksempler/konkretiseringer eventuelle begrunnelser).
- Hva har betydning for deg i møte med barnevernet når aktuelle hjelpetiltak drøftes?

- Hvordan opplever du samarbeidet med barnevernet?

Pålagte hjelpetiltak

- Kan du fortelle om erfaringer med tiltaket?
- Hvordan var det å starte opp med noe du ikke var enig i. (evt. ungdommen ikke var enig i)
- Hvordan har det fungert, har det bidratt til endring av situasjonen?
- Hvordan er tiltaket evaluert?
- Hvordan har samarbeidet med barneverntjenesten vært?

Støttekontakt

- Hva var bakgrunnen for at barnet ditt/deres fikk støttekontakt? Hvordan opplevde du/dere at tiltaket støttekontakt ble iverksatt? Hva var hensikten med støttekontakten?
- Hvordan opplever du at barnets/ungdommen har det sammen med støttekontakten sin? Får du/dere vite hva de skal gjøre sammen/hva de har gjort sammen? Har dere kontakt ut over avtalte tidspunkt?
- Hvor lenge har det vart? Hvordan er det evaluert?
- Fungerer det etter hensikten?

Besøkshjem

- Hva var bakgrunnen for at barnet ditt/deres fikk besøkshjem? Hva tenker du om dette? Hvordan opplevde du/dere at tiltaket besøkshjem ble iverksatt?
- Hvordan tror du barnet/ungdommen opplever helgene i besøkshjemmet?
- Hvilken informasjon pleier du/dere å få fra besøkshjemmet om aktiviteter og/eller andre ting barnet er med på eller er opptatt av når det er der? Forteller barnet/ungdommen om hva de gjorde eller snakket om og/eller hvordan det har det i besøkshjemmet? Opplever du å få tilstrekkelig med informasjon?
-
- Hvordan opplever du samarbeidet med barnevernet? Har dere kontakt før eller etter besøkene?
- Opplever du at dine innspill blir tatt med i beslutninger vedrørende tiltakene?
- Hvor lenge har det vart? Hvordan er det evaluert?
- Fungerer besøkshjemmet etter hensikten?

Nettverksarbeid

- På hvilken måte har barnevernet fått innblikk i nettverket deres? (venner/familie som kan være ressurser for dere). (Tegnet/kartlagt nettverk, hatt nettverksmøte, spurt om involvering av nettverk)
- Har du erfaring med nettverksmøte/familieråd andre typer møter- undersøkelse/ tiltak. Hva har vært bra/fungert dårlig i slike møter?
- Hva var bakgrunnen for at dere hadde nettverksmøte evt. andre nettverkstiltak? Hvordan opplevde du møtet og hvordan ble det som ble snakket om eller bestemt i møtet fulgt opp?
- Får du støtte i ditt nettverk (venner/familie/naboer), og kjenner barnevernet til dette?
- Har det å trekke inn nettverket bidratt til en bedre situasjon i deres familie? For deg/dere og eller barna? (har det påvirket barnas omsorgssituasjon?)

Erfaringer med rasisme og diskriminering

- Har dere opplevd noe som diskriminerende eller rasistisk i møte med barnevernet? I så fall, på hvilken måte? Hva skjedde?
- Hvordan synes dere barnevernet bør jobbe for å forhindre rasisme og diskriminering i møtet mellom det norske barnevernet og familier med innvandrer- og minoritetsetnisk bakgrunn?

Foreldreveiledning. For de som har fulgt COS-P

- Hvordan fikk du vite om COS-P?
  - kan du si noe om bakgrunnen for at du ble med i foreldreveiledningsprogrammet COS-P?
- Hva viste du om COS-P fra før?
- Har du erfaring fra foreldreveiledning i andre sammenhenger?
- Var du med i en gruppe, som par, eller var du til veiledning alene?
  - Hvorfor ble det slik. Var det en løsning du ønsket deg og i så fall hvorfor/ hvorfor ikke?
- Hva tenkte du om å delta i COS-P på forhånd (utforske forventninger, forforståelse)
- Hvordan opplevde du det å delta underveis? (konkrete situasjoner, diskusjoner, tema som var interessante, lærerrike, provoserende, irrelevante)
  - Veilederens rolle
  - CD-en og kursmateriellet
  - Samtaler med andre foreldre, og/eller partner

- Din egen deltagelse og hvordan du ble møtt
- Hva tenker du om innholdet i COS-P etter at du er ferdig med veiledningen
  - Har du nytte av noe av det dere diskuterte i ditt daglige liv? I så fall hva?
- Har du merket at det påvirker deg i møtet med dine barn? (eksempler). Har det bidratt til endring?

Vedlegg 3 Registrerings skjema barnevernsmappene

Dette er en oversikt over hovedspørsmålene vi brukte i kartlegging av arbeidet med hjelpetiltak i barnevernsmappene. Det ble benyttet et nettskjema, og det er vanskelig å gjengi. Her er temaene sammenfattet knyttet til hovedspørsmålene.

Bakgrunnsspørsmål

Kommunennummer

Hva heter du?

Befolkningsgrunnlag til tjenesten

Bakgrunnsinformasjon om barnet

- Kjønn
- Fødselsår for barnet
- Hvem bor barnet hos i det daglige?
- Hvis andre, hvem:
- Antall barn i husstand
- Hvor er barnet født?
- Hvor lenge har barnet vært i kontakt med barnevernet?

Saken er relevant for følgende målgruppe(r) i prosjektet

Har det vært brukt tolk med foresatte eller barnet?

Hvordan fungerte arbeidet med tolk?

Ta utgangspunkt i vedtak om hjelpetiltak for to år siden, følg saken videre

Tidspunkt for vedtak - måned/år

Hvilke vedtak er fattet?

Undersøkelserapport

Begrunnelse

Beskriv begrunnelsene for vedtaket

Begrunnelser relatert til barnet?

Begrunnelser relatert til foreldres omsorg?

Begrunnelser relatert til omliggende forhold (nettverk, familiemiljø etc.)

Tiltak

Hvilke hjelpetiltak ble vedtatt?

Foreligger det tiltaksplan?

Samtykke/medvirkning

Er mor/far/barn involvert i arbeidet med tiltaksplanen?

Har mor/far/barn gitt samtykke?

Beskriv samarbeidet med foresatte (medvirkning og involvering)

Beskriv samarbeidet med barnet (medvirkning og involvering):

Samarbeid med andre tjenester

Hvilke andre tjenester samarbeides det med?

Er det ansvarsgruppemøter eller andre faste samarbeidsfora?

Hvordan deltar barneverntjenesten i ansvarsgruppa/samarbeidsfora?

Samarbeid med nettverk

Er det samarbeid med familienettverk?

Er det benyttet familieråd?

Gjennomføring av tiltaket

Beskriv hva som var målsettingen med tiltaket og hvordan tiltaket er gjennomført

Her var det avkrysningsmuligheter knyttet til konkrete tiltak og deretter oppfølgings-spørsmål knyttet til det tiltaket en hadde krysset av for. Tiltakene som ble oppgitt var: De som prosjektet handlet om: COS-P individuelt, COS-P gruppe, besøkshjem/ressurshjem, støttekontakt/fritidskontakt/miljøarbeider/ressursperson og nettverkstiltak/nettverksarbeid (utenom familieråd).

I tillegg: MST, PMTO, FFT, ICDP, Marte Meo, råd og veiledning, miljøarbeider i hjemmet/hjemkonsulent, senter for foreldre og barn, barnehage, SFO, økonomisk støtte, familieråd, tilsyn og kontroll, ansvarsgruppe/samarbeidsgruppe, oppfølging i egen bolig, individuell plan og andre tiltak.

Evaluering

Er det dokumentert at barnevernet har gjort en evaluering av tiltaket?

Hvis det har vært evaluering, beskriv: Om det var møter, hvem var med?

Hvilke vurderinger har barnevernet gjort ang. virkning av tiltaket?

Vurderer barnevernet at tiltaket hadde ønsket virkning?

Her ble det så videre spurt om virkning knyttet til tiltakskategoriene nevnt over og forskerens vurdering av om tiltakene hadde hatt ønskelig virkning.

Hva skjer videre?

Hva er begrunnelsen for videreføring av tiltak og for nye tiltak?

Foreligger det flere vedtak? Hvis ja, fyll ut videre vedtak under. Hvis nei

Foreligger det nye vedtak i saken?

Foreligger det flere vedtak? Hvis ja, fyll ut videre vedtak under.

Det var videre lagt inn de samme spørsmålene og kategoriene knyttet til ytterligere fire vedtak dersom det var flere vedtak i saken.

NTNU Samfunnsforskning AS

NTNU Samfunnsforskning AS er et uavhengig forskningsinstitutt med tilhørende nasjonalt kompetansesenter. Vi utvikler og formidler kunnskap innenfor et bredt spekter av samfunnsfaglige og samfunnsrelaterte problemstillinger.

NTNU Samfunnsforskning AS eies i sin helhet av NTNU, og har et nært faglig samarbeid med flere miljøer ved universitetet. Gjennom faglig samarbeid søker vi berikelse både for NTNU og NTNU Samfunnsforskning AS.

Instituttet er godkjent forskningsorganisasjon og mottar årlig grunnbevilgning fra Norges forskningsråd. Denne benyttes til strategisk utvikling av forskningsaktivitet og kompetansebygging.

Instituttet tilbyr beslutningsorientert og anvendt forskning og kunnskap til oppdragsgivere i offentlig og privat sektor, nasjonalt og internasjonalt.

Mangfold og inkludering og VIF / februar 2024

ISBN-nummer: 978-82-7570-752-7 (trykk)

978-82-7570-751-0 (web)